JENN

Training and Consultancy

The path to enlightened education

SUBJECT: SESOTHO HL

MOPHATO WA12

2026 LAST PUSH

POKELO YA DIPAMPIRI TSA TLHAHLOBO

PAMPIRI YA 1

PAMPIRI YA 2

LE

PAMPIRI YA 3

CONTENTS **PAGE**

PAMPRI YA 1 2023	3 - 16
PAMPIRI YA 1 2024	17 - 28
PAMPIRI YA 1 2025	29 - 40
PAMPRI YA 2 2023	41 - 76
PAMPIRI YA 2 2024	77 - 113
PAMPIRI YA 2 2025	114 - 150
PAMPRI YA 3 2023	151- 156
PAMPIRI YA 3 2024	158- 163
PAMPIRI YA 3 2025	166 - 171

HO MOITHUTI

Ke rata ho nka monyetla ona ho o lakaletsa mahlohonolo ditlhahlobong tsena tseo o tobaneng le tsona. Hlokomela le ha nako e ka e ile o sa na le monyetla wa hore o ka sebetsa ka thata ka nakwana ena e setseng, mme wa atleha.

Monna e mong wa lenyesemane o re **"Is quarter to, but is not yet five to."** hona ho bolela hore o sa na le nako. Qala e sa le jwale, le wena o tla finyella palong ya thlolo.

Ke lakatsa ho fana ka dintlhana tse mmalwa hore moithuti a ka sebedisa lesupatsela lena jwang hore le mo tswele molemo.

ELA HLOKO

- Bala melao ya potso eo e shebaneng le yona hore o utlwisise se hlokwang ke potso eo.
- Se ke wa araba dipotso tsohle pampering e le nngwe ka nako e le nngwe.
- Araba potso e le nngwe dipampiring tseo kaofela kapa karolo e le nngwe, mohlala ha o araba tekokutlwisiso araba yona feela dipampring tseo kaofela.
- Sheba mefuta ya dipotso tse hlahellang potsong kapa karolong eo o shebaneng le yona hore di tshwana jwang kapa di fapana jwang le mokgwa oo di botswang ka ona.
- Se ke wa araba dipotso feela la molomo ngola dikarabo leqepheng mme o latela mokgwa oo di nomoruweng ka teng pampering ya dipotso hona e se e le bona boikwetliso.
- Fetela potsong e nngwe, mme le ho yona etsa jwalo feela ka ha o entse potsong ya pele.
- Bolele ba karabo ya hao bo laolwe ke matshwao a potso eo.
- Se ke wa tatela ho sheba leqephe la dikabo ha o sa tsebe karabo ya potso, leka ho nahana karabo e nepahetseng empa ha o sa kgone ho e fumana se ke wa senya nako, fetela potsong e nngwe e re ha o qeta ka karabo tse potso eo o kgutlela mane moo o sa fumanang karabo teng.
- Leka ho sebetsa ka nako, se ke wa araba potso e le nngwe nako e telele.
- Ha o qeta ka karabo tsa potso eo, jwale bapisa karabo tsa hao le dikabo ho tswa tataisong ya dipotso.
- Jwale bapisa dipotso ho tswa dipampiring tsa dilemo tse fapaneng mmoho le dikarabo tsa tsona.
- Ke tseo he dipampiri wela kgabong hopola ha o sa kgone ho nepa dipotso kaofela e ba o setlatla, tjhe, seo re se batlang ke hore o nepa tse ngata ho feta tseo o di fosang.

Dikgomo

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE

KEREITI YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

PUDUNGWANA 2023

MATSHWAO: 70

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 10.

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello Phetla

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe dikarolo TSE THARO, e leng:

   KAROLO YA A: Tekokutlwisiso (30)
   KAROLO YA B: Kgutsufatso (10)
   KAROLO YA C: Dibopeho le ditlwaelo tsa Tshebediso ya puo (30)

2. Bala ditaelo TSOHLE ka tlhoko.

3. Araba dipotso TSOHLE.

4. Qala karolo E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.

5. Seha mola qetellong ya karolo e nngwe le e nngwe.

6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.

7. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.

8. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

9. O eletswa ho sebedisa nako ya hao ka mokgwa ona:

   KAROLO YA A: Metsotso e 50
   KAROLO YA B: Metsotso e 30
   KAROLO YA C: Metsotso e 40

10. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

POTSO YA KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO 1

Potsong ena o nehilwe mefuta e mmedi ya ditema. Bala tema e nngwe le e nngwe ka tlhoko o nto araba dipotso tsohle tse hlahang tlasa tema ka nngwe

Bala tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang

TEMA YA A

TLHASELO YA BATHO KE DINTJA TSA DIPITIBULU

1 Dipitibulu ke mofuta wa dintja o kopantseng dijine (*genes*) tsa dintja tse bitswang dibulu le ditereiya. Dintja tsena ke leloko la ditau hantle kaha di na le semelo se tshwanang le sa ditau. Nalane ya dintja tsena e tloha dilemong tsa bo1800 moo di neng di sebedisetswa ho thabisa letshwele la batho ka ho lwana le dintja tse ding. Papading ena ho ne ho batlahala dintja tse sebete, tse kgonang ho lwana e mahlo mafubedu.

2 Sebopehong teng, motho a ka di halala hoba mebele ya tsona ha se e metenya, ke e mahareng feela empa Sesotho se re: '*ha ho tume di melala*'. Boholo ba mefuta ena ya dintja bo na le dihlooho tsa sebopeho sa kgutlonne. Ditsebe tsa teng ha se makgapetlahadi a kang a tlou. Tse ding di na le ditsebe tse mahareng, ha tse ding di na le tse nyane haholo. Boya ba tsona ke bo bokgutshwanyane, bo boreledi. Mohatla ke o mokgutshwanyane. Ntja ena ke phiri lekokong la nku kaha motho a ka iponela phoofotswana e ikgaulelang athe ke mahodi a patile maeba. E kgwathe feela o tle o bone ha dipela di falla.

3 Ho tloha ka selemo sa 2004 ke batho ba 38 ba lahlehetsweng ke maphelo a bona Afrika Borwa ka lebaka la ho harolwa ke dintja tsena. Palo ena e kenyeleditse le bana ba banyane. Selemong sa 2022, e bile feko feela. Ha o re o mamela ditaba, hohle ho buuwa ka batho ba hlasetsweng ke dipitibulu. Ntho e utlwisang bohloko ke hore boholo ba mahlatsipa ana bo hlaselwa bo sa ile le kgongwana hodimo, bo iketlile. E re motho ha a re he! e be e fihlile namane e tshehla.

4 Motho o ye a ipotse dipotso hore ha ho le tjee ebe phoso ke ya ntja kapa ya morui wa yona na, kaha kamehla ha tsietsi ya lefu e hlaha batho re batla sesosa sa lefu leo hobane letlalo la motho ha le thakgiswe fatshe. Ba bang ba hlaselwa ke dintja tsena ka lebaka la bohlaswa ba beng ba tsona ka ho se di tlame le ho siya diheke di butswe, ha ka lehlakoreng le leng e le ho hloka taolo ha dintja tsena. Tse ding tsa dintja tsena di matla a dihole, di ka kgaola diketane tse di tlammeng ebe di tlola mabota a phahameng haholo.

5 Mabaka a bakang tlhaselo ena a ka tlola seatla. Boholo ba dintja bo hlasela batho ka lebaka la tlala kaha ho na le barui ba dintja tsena ba sa di fepeng ka tshwanelo. Lephako ke lona le susumetsang dintja tsena hore di hlahafale mme di hlasele ntho e nngwe le e nngwe e emeng tseleng ya tsona kaha ha e iphetetse ka e e hlabileng. Ha nako ya tsona ya ho ja e ka feta ho se nko ho tswa lemina, di fetoha dintja tsa seloma mokgoki hobane batho ba bang ba rua diphoofolo ebe ba a di sotla. Phoofolo e tshwana le motho e hloka lerato la sebele. Ha o sa e bontshe lerato e fetoha sera ho wena.

6 Ka lehlakoreng le leng dintja tsena e ka ba metswalle ya batho ha di tshwerwe hantle, ebile di tlosa bodutu. Motho o lokela hore ka nako e nngwe a ke a tsamaye le ntja ya hae hore e hahlwe ke moya, a se ke a dula a e tlamme ka dinako tsohle. Ketso ena e etsa hore dintja tsena di tlwaele batho. Tlwaetsa bana ba hao hore ba se bapalle haufi le dintja tsena ba tshwere ditlelabore kapa dintho tse etsang modumo hobane di ka hlahafala hampempe. O se ke wa leka ho fa ntja ya hao nama e dutlang madi hobane e tla lakatsa ho dula e hlasela batho hore e fumane mofuta oo wa nama.

7 Ha jwale setjhaba se arohile dikoto ha ho tluwa tlhaselong e bakwang ke dintja tsena. Ba bang ba batho ba re dintja tsena di tloswe ka hara setjhaba hobane di iphetotse koeyoko, di qeta setjhaba. Sena se etsa hore beng ba dintja tsena ba hlaselwe ke setjhaba mme ba jelle kgwebeleng jwalo ka maeba. Ka lehlakoreng le leng, beng ba dintja tsena le bona ba ikeme lepaketla hore dintja tsena di a ba thusa ka ho lebela matlo le thepa ya bona ha ba le siyo. Ba bolela hore ha ba nehelana ka dintja tsa bona, ba lokela ho fumana tiisetso ho tswa sepoleseng mabapi le polokeho ya bona le ya thepa ya bona. Leha ho le jwalo, beng ba tsona ba iphapanyetsa nnete hobane ba lokela ho nnetefatsa hore diheke, mabota le diketane ke tse loketseng polokeho ya setjhaba malebana le dintja tsena. Kahoo, boikarabelo bo boholo bo lokela ho ba hodima beng ba dipitibulu.

8 Ha re hopoleng hore phoofolo le yona e tshwana le motho e na le maikutlo. Ha re di hlokomeleng hore le tsona di re hlokomele.

[E fetoletswe le ho hlophiswa botjha ho https//love-a-bull.org]

1.1 Bolela hore qalong dipitibulu di ne di sebedisetswa eng. (1)

1.2 Hlalosa sebopeho sa pitibulu ka ntlha E LE NNGWE feela. (1)

1.3 Fana ka mabaka A MABEDI feela a etsang hore dipitibulu di qetelle di hlasetse batho. (2)

1.4 Fana ka lebaka le etsang hore dintja di se ke tsa fuwa nama e dutlang madi. (2)

1.5 Maele ana, '*ha ho tume di melala*', a moleng wa 8, a hlakisa jwang sebopeho sa pitibulu? (2)

1.6 Bolela se hlaloswang ke mantswe ana a reng pitibulu ke ntja ya *'seloma mokgoki',* a sebedisitsweng moleng wa 34. (2)

1.7 Bolela hore polelo e latelang ke **Nnete** kapa **Mafosi** o be o fane ka lebaka la karabo ya hao.

Dipitibulu di kgetha batho bao di ba hlaselang. (2)

1.8 Kgetha karabo e nepahetseng ho (A–D). Ngola karabo e nepahetseng kapa tlhaku feela.

'*Ho ya le kgongwana hodimo*' (meleng ya 19–20) ho hlalosa hore ketsahalo e etseha motho ...

A: a sa lebella.
B: a shebile hodimo.
C: a matha ka lebelo.
D: a tsamaya butle. (2)

1.9 Ke sefe se ka etswang ke setjhaba ho fedisa tlhaselo ena e sehloho e etswang ke dintja bathong? (2)

1.10 Akaretsa seratswana sa bosupa (7) ka dintlha TSE PEDI. (2)

1.11 Boikarabelo ba ho longwa ke pitibulu bo lokela ho jariswa mang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

Bala le ho boha tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang

TEMA YA B

[Se qotsitswe le ho lokiswa ho tswa ho dreamstime.com]

1.12 Ha o lekola setshwantsho se ka hodimo o ka re kamano ke e jwang dipakeng tsa ntja le monga yona? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

1.13 Ketane e molaleng wa ntja e sebedisetswa eng? (1)

1.14 Ho latela moaparo wa mosadi ya hlahang setshwantshong se ka hodimo, o ka re diketsahalo tsee di etsahala sehleng sefe sa selemo? Tshehetsa Karabo ya hao. (2)

1.15 Hlalosa phapano e iponahatsang pakeng tsa mohopolo o hlahiswang ho TEMA YA A le mohopolo o hlahisitsweng ho TEMA B. (2) (2)

1.16 Tshohla kamano dipakeng tsa ntja le motho. (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO POTSO YA 2

Bala ditaba tsa tema e latelang, ebe o di kgutsufatsa ka ho ngola ka seratswana se momahaneng moo o hlalosang mabaka a etsang hore motho a kgone ha a robetse.

ELA TLHOKO: O lebeletswe ho etsa tsena tse latelang:

1. Kgutsufatso e be ya mantswe a sa feteng 90.
2. Dintlha e be TSE SUPILENG tse jereng mohopolo wa sehlooho.
3. Ngola ka mokgwa wa seratswana se momahaneng.
4. Bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng qetellong ya kgutsufatso ya hao.

TEMA YA C

MABAKA A ETSANG HORE MOTHO A KGONE HA A ROBETSE

Batho ba bang ba kgona haholo ha ba robetse ka lehlakore le fosahetseng. Ba bang ba kgona hang feela ha ba beha dihlooho mosamong, ba kgaleha. Leha ba ka fetola mahlakore ao ba robetseng ka ona, ha ba emise ho kgona. Ba bang bona ba kgaotsa ho kgona hang ha ba tjhentjha mahlakore.

Batho ba nonneng haholo ba na le mafura a mangata mmeleng a kwalang motjha wa moya le ho etsa hore qoqotho e be nyane. Seo se sitisa hore motho a heme kabolokolohi. O a bipetsana mme ka dinako tse ding o hema ka thata leha a shebile hoo bohle ba yeng ba mo utlwe.

Batho ba nwang jwala hangata ba ba le bothata bona ba ho kgona. Ha motho a utlwile ka lekwele, mesifa ya mmele, ho kenyelleditse le ya ho hema e a phomola mme ha e etsa jwalo o hema ka thata. Ho kgona ha hae ho utlwahala motho a le hole. O tla fumana a bile a ntse a hlafuna eka ho na le seo a se jang.

Ho na le batho ba nang le ditemetwane tse kgolo haholo. Ditemetwane tsena di kwala motjha wa moya ebe ha ba kgone ho hema hantle. Ha a qala a kgona, o utlwisa ditemetwane bohloko hoo re yeng re utlwe ho thwe motho o tshwerwe ke ditemetwane.

Botle ke hore ditemetwane di kgona ho ntshuwa haeba di tshwenya monga tsona.

Ho tsuba kwae kapa seneifi ho baka tshwaetso ya motjha wa moya le ho etsa hore matshwafo a motho a fokole. Sena se etsa hore motho a hule ka falese ha a tlamehile ho hema. Modumo oo a o etsang ha a robetse, ke o hlobaetsang.

Nko ya motho e na le lefufuru le arolang masoba a dinko hore a be mabedi. Ha lefufuru lena le ka kobeha kapa la utlwa bohloko motho o ba le bothata ba ho hema. Ha a qala a robala, o qalella ho hema ka thata ebe o se a kgona. Ka nako tse ding motho ya jwalo o robala a butse molomo kaha o hema ka wona.

Mafu a fapaneng a kang sefuba, aleji le disaenase le ona a baka hore motho a be le bothata ha a hema. O ba le botsikinyana ka dinkong bo etsang hore a nne a pikitle dinko tsa hae, hoo qetellong a kgonang ha a robetse.

[E fetoletswe le ho hlophiswa botjha ho https//www.otrivin.co.za]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE DITLWAELO TSA TSHEBEDISO YA PUO
POTSO YA 3: PAPATSO

Bala le ho boha papatso ena e latelang e be o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA D

HA BAHATISI

NGAKENG YA DIETA

Re di ntjhafatsa eka di tswa lebenkeleng

Le mekotlana le yona re a e lokisa!!!

- Na o na le dieta tsa kgale tse fedileng?
- Na o batla ho ya moketeng jwale dieta di marantha?
- Se di lahle di tlise ho rona re di ntjhafatse.
- Mahlo a tla ba ho wena feela moketeng oo .
- Se fele pelo, se nyahame.

- Re sebetsa Mantaha –Moqebelo.
- Ha o re hloka ka tshohanyetso re a fumaneha.
- Re etele mona: 750 Dinonyana Street Matjoing
- O ka re letsetsa mona: 012 345 6789
- Mabakeng a tshohanyetso: 082 112 2330

O tla kopana le basebetsi ba hlwahlwa, 'bomathulahohle '.

[Papatso ena e nkuwe le ho hlophiswa botjha ho tswa ho http//www.economical.com]

3.1 Difahleho tsa batho ba hlahang papatsong di tshehetsa molaetsa wa papatso ee jwang? (2)

3.2 Polelwana ena, '*mahlo a tla ba ho wena*', e na le tshusumetso efe ho moreki ya reretsweng papatso ee? (2)

3.3 Na o ka re leeme le kgethollo di a bonahala papatsong ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

3.4 Kgetha karabo e nepahetseng ho tsena A–D o be o fane ka lebaka la Karabo ya hao.

Mmapatsi o sebedisitse 'bomathulahohle' ho hlalosa hore …

A: barekisi ba lokisa ntho e nngwe le e nngwe.
B: barekisi ba finyella hohle moo ba hlokehang teng.
C: barekisi ba roka dieta ka ho sebedisa diphatla.
D: B le C di nepahetse. (2)

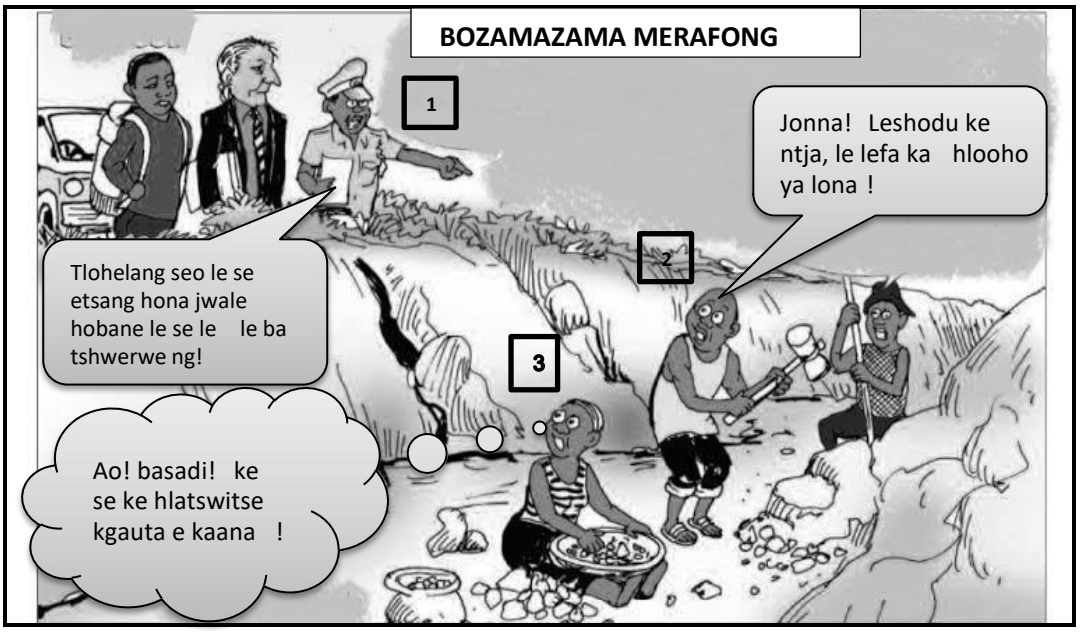
3.5 Ebe tshebediso ya boholo ba mengolo e fapaneng e na le tshusumetso efe ho bareki? (2)

10

POTSO YA 4: KHATHUNU

Bala le ho boha khathunu ena e latelang e be o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA E

[Khathunu e qotsitswe ho twitter.com.Mining Malawi]

4.1 Hobaneng ha lepolesa le sebedisa puo ka tsela eo le e sebedisitseng ka yona? (2)

4.2 Keng e re bontshang hore baphetwa ba nomorilweng 2 le 3 ba tshohile haholo. (2)

4.3 Ebe tshebediso ya mantswe a reng '…le se le ntse le le ba tshwerweng' a totobatsa ntlha efe malebana le bozamazama? (2)

4.4 Keng e re bolellang hore mosebetsi wa bozamazama ha o kgethe bong? (2)

4.5 Na tshebediso ya maele a reng 'Leshodu ke ntja, le lefa ka hlooho ya lona' e loketse maemo a renang khathunung ee? (2)

10

POTSO YA 5: TEMA YA PROSA

Bala tema ena e be o araba dipotso tsa thutapuo le tshebediso ya puo tse botsitsweng hodima yona.

TEMA YA F

1 Motseng o mong ho ne ho na le monna ya tumileng wa moporofeta. Mosebetsi wa hae e ne e le ho rapella bakudi ba tshwerweng ke malwetse a fapaneng. Le mahlanya o ne ye a a leke mme ka matsatsing a mang a fole mme ka a mang a pale. Ka letsatsi le leng ha tliswa lehlanya le bofilweng ka marapo, le bohale bo tukang malakabe. Ke re le jang jwang le dikgomo! Ha le fihla, moporofeta a re le lokollwe. Ba mo tlisitseng ba latola bosehla. Moporofeta pelo tlepe! 'Suthang kaofela makwala ting, motho enwa ha a hlanye o na le mademona nna ha ke tshabe mademonanyana ana a hae.

2 Jo! ha a qeta ho realo, a lokolla lehlanya leo mme lona la mo kgorohela ka ho panya ha leihlo, la fihla la mo lahla fatshe. Dijase tse tshweu tsa pudukana leroleng. Kamora moo la mo nyafa ka meno dimpeng mona. Moporofeta ha a utlwa meno a lehlanya, a hoeletsa: 'Hee banna ba heso, nthuseng ke a shwa!' Ao, ha se be le ya mong ya lakatsang ho atamela. Kaofela ha bona ba tutumolotseha, ba qela ho leoto.

[E qotsitswe le ho lokiswa botjha ho tswa bukeng ya *Tadimisano,* JM Lenake]

5.1 Hobaneng ha mongodi a sebedisitse sehlongwanthao – nyana ho lentswe 'mademonanyana'? (2)

5.2 Sekaseka tshebediso ya sekao se moleng wa 3 se reng 'Le mahlanya o ne ye a a leke'. (3)

5.3 Tshebediso ya phetapheto polelong e latelang: 'Kaofela ha bona ba **tutumolotseha** le **ho qela ho leoto**' moleng wa 13 e re bolella eng ka se neng se etsahala moo? (2)

5.4 Ho ya ka wena na ho nepahetse hore mongodi a qale seratswana sa bobedi ka lelahlelwa lena '**Jo**'. (3)

10

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30

MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70

Confidential

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

[redacted]

K[redacted]

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

PUDUNGWANA 2024

MATSHWAO: 70

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 10.

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello Phetla

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe dikarolo TSE THARO, e leng:

   KAROLO YA A: Tekokutlwisiso (30)
   KAROLO YA B: Kgutsufatso (10)
   KAROLO YA C: Dibopeho le ditlwaelo tsa Tshebediso ya puo (30)

2. Bala ditaelo TSOHLE ka tlhoko.

3. Araba dipotso TSOHLE.

4. Qala karolo E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.

5. Seha mola qetellong ya karolo e nngwe le e nngwe.

6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.

7. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.

8. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

9. O eletswa ho sebedisa nako ya hao ka mokgwa ona:

KAROLO YA A: Metsotso e 50
KAROLO YA B: Metsotso e 30
KAROLO YA C: Metsotso e 40

10. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

POTSO YA KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO 1

Potsong ena o nehilwe mefuta e mmedi ya ditema. Bala tema e nngwe le e nngwe ka tlhoko o nto araba dipotso tsohle tse hlahang tlasa tema ka nngwe

Bala tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang

TEMA YA A

DIPAPADI TSE KA SEHLOOHONG AFRIKA BORWA

1

Afrika Borwa e kgabile ka mefuta e fapaneng ya dipapadi. Nakong ya mmuso wa kgethollo, naha ena e ne e kotetswe dipapading tsa matjhaba ka lebaka la dikotloqobello tse neng di le kgahlanong le yona ho tloha ka selemo sa 1964 ho fihlela ka sa 1992. Sena se ne se bakwa ke kgatello eo makgowa a neng a hatelletse batho ba batsho ka yona. Ke dinakong tseo, moo dibapadi tse ngata tse kang Zola Budd, Kepler Wessels le tse ding, di ileng tsa bona ho le molemo ho tela mofuthu wa Afrika Borwa, tsa fallela dinaheng tse ka

2 ntle hore di nne di tswele pele ka dipapadi.

Ha monghadi Nelson Mandela a lokollwa tjhankaneng ka selemo sa 1990, Maafrika Borwa a ile a tlamoloha diketaneng tse neng di a tlamme ka dilemolemo. Setjhaba sa qala ho ja le ho hema dipapadi. Dipapadi tse ka sehloohong naheng ena ya rona ke rakebi (*rugby*), bolo ya maoto le krikete (*cricket*). Bolo ya maoto ke papadi e neng e ratwa haholo ke batho ba bontate ba batsho, leha mehleng ena makgowa le dikgomoatsana di se di ikakgetse ka setotswana papading ena. Ho se ho bile ho na le bolo ya maoto ya banana. Ha ba e raha mona banana ba jwalo, o ka lekanya hore ke tse thokwa. Sehlopha sa naha sa bolo ya maoto se bitswa Bafana
Bafana, e leng lentswe le tswang puong ya IsiZulu, ha sa banana se bitswa Banyana Banyana. Ka selemo sa 1991, ha kgethollo ya mmala e ya moriting, ho ile ha thehwa mokgatlo wa bolo ya maoto o bitswang *South African Football Association* (SAFA), o kopantseng merabe yohle. Ke ka yona nako eo moo Bafana Bafana ba ileng ba amohelwa ho *Federation Internationale*

3 *de Football Association* (FIFA), mme ka la 7 Phupu 1992 ba qala ho bapala papadi ya bona ya pele.

Afrika Borwa ke naha ya pele dinaheng tsa Afrika e ileng ya itlhoma pele ho tshwareng mohope wa lefatshe wa bolo ya maoto ka selemo sa 2010. Sehlopha sa naha se ile sa hloleha ho phunyeletsa leotong la pele la thonamente eo, leha Simphiwe Tshabalala e bile yena pulamadiboho ya ho hlaba ntlha ya pele ya Afrika Borwa. Sehlopha sena se phutla ka mokotla o metsi kaha ho se mohope oo se ileng sa o hapa dipapading tse tharo tsa mohope wa lefatshe wa 1998, 2002 le 2010. Ebe lebaka ke lefe? Batho ba arohile dikotwana ha ho tluwa mabakeng a bakang sena. Ba bang ba beha molato ho dibapadi tsa sehlopha, ha ba bang bona ba phareha molato ho mokwetlisi. Leha ho le jwalo, ka selemo sa 2024 sehlopha sa naha se ile sa re etsa motlotlo ka ho phunyelletsa dipapading tsa Afrika sa ba sa hapa boemo ba boraro Afrika ka bophara.

4 Papadi e nngwe ke ya rakebi. Papadi ena e qadile e bapalwa ke makgowa feela empa ha jwale batho ba batsho ba se ba ikakgetse ka setotswana ho yona. Re ka qolla dibapadi tse kang Siya Kolisi, e leng mokapteni wa sehlopha le ba bang. Sehlopha sa naha se bitswa di-*Springbok*, e leng ditshepe ka puo ya Sesotho. Sehlopha sena se a baba ha ho tluwa papading ena. Se qadile ho ikgapela mohope wa lefatshe ka selemo sa 1995, hang feela ha Afrika Borwa e tswa mmusong wa kgatello. Sena se bonwe ha Monghadi Nelson Mandela a ne a apere sekipa sa sehlopha kamora tlholo ya sona, e leng se neng se etswa ke ba basweu feela. Di-*bokke* tsa boela tsa hapa mohope wa naha ka 2007, 2019 le 2023. Kgetlong lena la ho qetela, Maafrika Borwa a ile a kopana dihlooho ha sehlopha sena se hlola mohope wa naha. Ra bona setjhaba se kopana e ba ntho e le nngwe. Moetapele wa naha, Monghadi Ramaphosa hammoho le Maafrika Borwa a mang, ba ile ba fofela naheng ya Fora ho ya tshehetsa sehlopha.

5 Papadi e nngwe e atileng ke ya krikete, haholo ho Manyesemane le Ma-*India*. Sehlopha sa naha se bitswa Di-*Proteas*, e leng mofuta wa palesa e hlokolosi naheng ena ya rona. E tsejwa ka lebitso la seqalaba ka puo ya rona ya Sesotho. Nakong ya demokerasi, re bone merabe yohle e ba le thahasello papading ena haholo. Re ka qolla sebapadi se kang Kagiso Rabada le ba bang. Ka selemo sa 2003 Afrika Borwa e ile ya tshwarela mohope wa Krikete naheng ena. Sena e ile ya eba tlotla le hoja sehlopha se ile sa hlolwa hampe mobung wa sona. Ka selemo sa 2007, sehlopha sena se ile sa fella ho sekamakgaolakgang feela moo se ileng sa hlolwa ke naha ya *Australia*. Ka selemo sa 2011 sa kgutlisetswa lapeng habohloko ke sehlopha sa *New Zealand*. Nalane ya boela ya ipheta ha se hlolwa ke *Australia* hape ho sekamakgaolang ka selemo sa 2023.

6 Dipapadi di thusa ho kopanya merabe e fapaneng ya Afrika Borwa mme sena re se bona ha ho bapala dihlopha tse fapaneng moo mabala a dipapadi a tlalang tswete!

[Tema ena e qotsitswe le ho hlophisetswa tlhahlobo ho tswa ho globetrottinkids.com]

1.1 Bolela palo ya dipapadi tsa Afrikaborwa tse hlahellang temeng e ka hodimo o e o fane TSE PEDI feela tse ka sehloohong naheng ena (3)

1.2 Qotsa lentswe seratswaneng sa 1, le nang le moelelo o le mong le 'ho thibelwa'. (1)

1.3 Bolela mofuta wa karaburetso e hlahang meleng ya 9–10, o be o qotse mantswe a re bopelang karaburetso eo. (2)

1.4 Fana ka phapano dipakeng tsa papadi ya di-*Springbok* le Bafana Bafana dipapading tsa mehope ya lefatshe. (2)

1.5 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang, o be o fane ka lebaka la karabo ya hao. (2)

Polelwana ena 'Setjhaba sa qala ho ja le ho hema dipapadi' e hlalosa hore setjhaba se ne se ...

A: dula se bapala dipapadi tse fapaneng.
B: fumane tokoloho dipapading.
C: na le thahasello ho dipapadi
D: hlodisana ka dipapadi.

1.6 Bolela hore polelo e latelang ke nnete kapa mafosi o be o fane ka lebaka la karabo ya hao.
Tshebetso ya sehlopha sa Bafana Bafana e a kgahlisa. (2)

1.7 Fana ka moelelo wa lentswe 'baba' ho ya ka moo le sebedisitsweng ka teng polelong. (2)

1.8 Bolela dintlha TSE PEDI tse re bontshang hore ha sehlopha sa rakebi se hapa mohope wa lefatshe ka selemo sa 1995, naha ya Afrika Borwa e ne e se e le naha e lokolohileng mmusong wa kgethollo. (2)

1.9 Hlalosa lentswe lena 'tlotla' moleng wa 57. (2)

1.10 Fana ka dintlha TSE PEDI tseo batho ba behang molato wa tshebetso e mpe ya Bafana Bafana ho tsona. (2)

1.11 O bona e le ntho e amohelehileng hore ebe ntate Ramaphosa o ile a ya naheng ya Fora ho ilo tshehetsa sehlopha sa di-*Springbok* papading ya makgaolakgang ya mohope wa naha? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

Bala le ho boha tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

TEMA YA B

[Setswantsho se qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho www.golegal.co.za]

1.12 Bolela dintho TSE PEDI tse bontshang hore batho ba hlahang setshwantshong se ka hodimo ba thabile. (2)

1.13 Ho itaka marameng ha batho ba hlahang setshwantshong se ka hodimo, ho re bolella eng? (2)

1.14 Hobaneng ha ho sebedisitswe diletswa le sebuela hodimo setshwantshong see? (2)

1.15 Bontsha kamoo mongodi a ntshetsang pele bohlokwa ba dipapadi bo hlahisitsweng temeng ya A ho tema ya B. (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO

POTSO YA 2

Bala ditaba tsa tema e latelang, ebe o di kgutsufatsa ka ho ngola ka seratswana se momahaneng moo o hlalosang seo batho ba ka se etsang ho kganna ka polokeho bosiu.

ELA TLHOKO: O lebeletswe ho etsa tsena tse latelang:

1. Kgutsufatso e be ya mantswe a sa feteng 90.
2. Dintlha e be TSE SUPILENG tse jereng mohopolo wa sehlooho.
3. Ngola ka mokgwa wa seratswana se momahaneng.
4. Bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng qetellong ya kgutsufatso ya hao.

TEMA YA C

HO KGANNA KA POLOKEHO BOSIU

Bophelong mona batho ba qobelleha ho kganna bosiu hobane tsietsi e hlaha mabaka a fokola. Ho kotsi ho kganna bosiu ka lebaka la mafiritshwane ana a ka etsetsang bakganni moferefere. Le bakganni ba bang ha ba kganne ka tsela e nepahetseng mme ba baka tshitiso hoo ka nako e nngwe bophelo ba motho bo ka felang ka ho panya ha leihlo.

Mokganni o lokela ho hlokomela dintlhanyana tse latelang ha a kganna bosiu. A fokotse lebelo, e le ho qoba dikoti tse ka tseleng hore koloi e se ke ya kgetshemela kapa ho phatloha mabidi. A etse bonnete ba hore difensetere tsa koloi di hlwekile ebile di hlakile. Ha di silafetse di sitisa pono mme a ka baka kotsi. Mabone a ka hare a tinngwe ho etsetsa hore batho ba o setseng morao ba se ke ba bona batho ba ka hara koloi.

Ha koloi e tlang ka pele ho yena e mo petla ka kganya, a shebe mola o mosweu o ka tseleng ho fihlela e feta. A ka nna a lahlehelwa ke taolo ya koloi ya hae ha a ka shebana le mabone ao. A kgantshe mabone a hae a maholo ha ho se na koloi e tlang e tobane le yena e le hore a tle a bone tsela hantle. A a fokotse kapa a a bonesetse fatshe ha koloi e nngwe e tla ho qoba diqhwebeshano. Ha ho na le koloi e belaetsang e mo setse morao kapa e mo emisa, a se eme empa a eketse lebelo a ye sebakeng se bolokehileng jwalo ka seteisheneng sa maponesa kapa sa peterole hobane ha bo boi ha ho lluwe. Ka nnete ho ka mpa ha thwe motho ke lekwala, tabakgolo ke ho boloka bophelo ba hao mmoho le ba bao o tsamayang le bona, haholoholo ha e le lelapa la hao. Taba e nngwe ke hore a se kganne a kgathetse kapa a otsela hobane a ka kgaleha a bakela basebedisi ba bang ba tsela mathata.

Bakganni ba leke ka hohle ho qoba ho kganna bosiu, empa ha ho se na boikgethelo, ba eletswa ho ba sedi tseleng.

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tsa ho https.//www.economical.com]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE DITLWAELO TSA TSHEBEDISO YA PUO

POTSO YA 3: PAPATSO

Bala le ho boha papatso ena e latelang ebe o araba dipotso tse thehilweng hodima yona

TEMA YA D

[Setshwantsho se nkuwe ho tswa ho www. Sandtondc.co.za]

3.1 Fana ka lewa le leng le sebedisitsweng papatsong ena (1)

3.2 Bolela seabo sa senotlolo se tshwerweng ke motho ya hlahang papatsong e ka hodimo. (2)

3.3 Tshebediso ya polelwana e latelang e na le bohlokwa bofe papatsong ee?

'Iphumanele ya hao' (2)

3.4 Hlalosa tshebediso ya biliboto papatsong ena. (2)

3.5 Sekaseka tshebediso ya nomoro e hlahang papatsong. (3)

10

POTSO YA 4: KHATHUNU

Bala le ho boha papatso ena e latelang ebe o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA E

[Setshwantsho se nkuwe ho tswa ho google cartoonistgroup.com]

4.1 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang, o be o tshehetse ka lebaka. (2)

Lentswe lena, 'sesolo' le bolela ...

A: seshobana sa nama ya kgoho.
B: theolelo ya nama selakgeng seo.
C: nyehlisetso ya nama ya kgoho.
D: nyollelo ya nama ya kgoho.

4.2 Hlalosa maikutlo a mosadi ya nomorilweng 2 ka tshebediso ya monwana. (2)

4.3 Hlalosa molaetsa wa khathunu, o ipapisitse le maemo a renang ho yona o nto qotsa mantswe a nnetefatsang sena. (3)

4.4 Na o nahana ho kenyeletsa koranta khathunung ho bohlokwa? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (3)

10

POTSO YA 5: TEMA YA PROSA

Bala tema ena ebe o araba dipotso tse botsitsweng hodima yona.

TEMA YA F

1 Ba bang ba baahi ba motse wa Gauteng ba tsoha ba saretswe hoseng hona kamora hore toropo eo e ruthuthwe ke sefefo se matlahadi, se akgang sefako se setenya se lekanang le bolo ya kolofo. Mophula wa tshenyo eo o hlile wa toba makoloi le meaho. Lesedinyana la *IOL* le tlaleha hore ka shwalane ya Mantaha, baahi ba Midrand, Fourways le dibakeng tse potapotileng tseo, sefako se setenya haholo se ile sa na horeng ya bohlano mantsiboya. Boramakoloi ba setse ba eme le monna wa mateneng eka ditsuonyana tse kolobileng kamora pula ya ditlwebelele kaha ho ne ho le leroothe mme dibaka di sa bonahale hantle.

2 Sebuedi sa Mokgatlo o laolang tsa tshohanyetso wa *Gauteng EMS*, Robert Mulaudzi, se re ka lehlohonolo la moteaphala ha ho a ba teng bafu, le hoja ho bile teng lehlatsipa le le leng le ileng la alafelwa dikotsi tse seng kae, motseng wa Soweto. Ho boetse ha ba le matlo a sesang metsing sebakeng sa Marlboro.

3 *Gauteng EMS* e boetse ya etsa boipiletso ho batswadi ho nnetefatsa hore bana ba se ke ba bapalla pela dinoka le melatswana tse tlalang ka ho panya ha leihlo ha ho na dipula tsa sefefo.

[E qotsitswe le ho lokiswa botjha ho tswa lesedinyaneng la *Independent Online* (IOL),14/11/2023]

5.1 Manolla lentswe lena 'mophula' (moleng wa 3) mabapi le tshenyo e bakilweng ke sefefo. (3)

5.2 Sepheo sa mongodi ke sefe ka tshebediso ya sehlongwanthao '**-hadi**' polelwaneng ee? (2)

'… sefefo se matla**hadi**'

5.3 Kgetha karabo e nepahetseng ho feta tse ding. Ngola tlhaku feela A–D. (2)

Polelwana ena '… **matlo a sesang metsing**' moleng wa 12 e re hlalosetsa hore matlo a ne a …

A: kenakene kahara metsi.
B: kupeditswe ke metsi.
C: qaputsa kahara
D: aparetswe ke metsi kahohle.

5.4 Ke hobaneng ha mongodi a qadile seratswana sa hae sa pele ka 'ba bang'? (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30

MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70

Confidential

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

PUDUNGWANA 2025

MATSHWAO: 70

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 10.

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello Phetla

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe dikarolo TSE THARO, e leng:

   KAROLO YA A: Tekokutlwisiso (30)
   KAROLO YA B: Kgutsufatso (10)
   KAROLO YA C: Dibopeho le ditlwaelo tsa Tshebediso ya puo (30)

2. Bala ditaelo TSOHLE ka tlhoko.

3. Araba dipotso TSOHLE.

4. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.

5. Seha mola qetellong ya KAROLO E NNGWE le E NNGWE.

6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo kaha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.

7. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.

8. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

9. O eletswa ho sebedisa nako ya hao ka mokgwa ona:

KAROLO YA A: Metsotso e 50
KAROLO YA B: Metsotso e 30
KAROLO YA C: Metsotso e 40

10. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO 1

POTSO YA 1

Potsong ena o nehilwe mefuta e mmedi ya ditema. Bala tema e nngwe le e nngwe ka tlhoko o nto araba dipotso tsohle tse hlahang tlasa tema ka nngwe

Bala tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang

TEMA YA A

KOTSI E IPATILENG YA MABENKELE A DISPAZA: KOTSI MAPHELONG A BANA!

1 Selemong se fetileng ho na le diketsahalo tse sa jeseng ditheohelang tse neng di kekela jwalo ka lelakabe la mollo mona naheng ya rona ya Aforika Borwa. Diketsahalo tsena e ne e le tsa bana ba hlokahalang letooto kamora ho ja diseneke le dipompong tse rekilweng mabenkeleng a dispaza. Mabenkele ana a seng molaong, a fumanwang makeisheneng le dibakeng tsa mahaeng, a rekisa diseneke le dipompong tsa mebala e fapaneng tse theko e tlase di hohela bana mme ho be thata ho bana hore ba iphapanyetse tsona. Leha ho le jwalo, tsamaiso e fokolang ya molao le ho se tshware dijo ka makgethe, di fetotse mabenkele ana dibaka tse kotsi setjhabeng. Maphelo a makgabunyane a rona a dula a le kotsing ke hona.

2 Dipalopalo tsa diketsahalo tsena tse soto di nyoloha ka sekgahla se tshabehang mme re bona bana ba fellwa ke maphelo a bona ka bongata ebile ba bang ba nkelwa bookelong. Sesosa se seholo sa mafu ana ke dikokwanahloko tse kang *salmonella, e.coli* le *listeria,* tse fumanwang haholo ho dijo tse tshwaeditsweng. Dikokwanahloko tsena di baka lehlatso, letshollo le mala a ka nnang a isa bana ba banyane ha maotwana finyella ka lebaka la masole a bona a mmele a fokolang.

3 Sena se ile sa tsosa setsokotsane, motswebere o moholo naheng ena ya rona. Batho ba ile ba tswa letsholo, ba hlometse ka dibetsa tse tshabehang, ho futuhela melata ena eo e leng beng ba mabenkele ana a rekisang diseneke tse bolayang bana. A mang a mabenkele ana a melata a ile a fetoha masupi ka lebaka la ho tjheswa. Ntho e hlabisang ditlhong ka ho fetisisa ke hore baahi ba bang nakong ya mohwanto ona, ba inkela dijo tsena tse tswang mabenkeleng ana. Dijo tsena tseo ba di nkang, ke tsona tsane tseo ba reng di bolaya bana ba bona. Sena se a makatsa ruri, mme se bontsha ho hloka nnete ha setjhaba.

4 Hantlentle mohlodi wa bothata bona ke bofe? Sesosa sa ketsahalo ena se thata jwalo ka lejwe la moralla ebile se makalakala. Ntlha ya pele e ka sehloohong, ke hore boholo ba mabenkele ana ha a molaong mme a sebetsa ntle le mangolo a a dumellang ho rekisa. Sena se etsa hore a se latelle melao ya kgwebo, kahoo ho ba thata ho ba ka sehloohong ho laola tsela eo a tshwarang dijo ka yona. Tabeng ya bobedi, a rekisa dijo tse senyehileng ebile di tlotswe ke nako mme sena se beha maphelo a bareki tlokotsing e kgolo. Ntlha ya ho qetela ke hore ho sa le lefifi ho bana ba banyane ho lemoha kotsi ya ho reka dijo mabenkeleng ana mme sena se ba etsa diphofu tsa ho ja dijo tsena.

5 Ho rarolla pharela ena, mmuso o ile wa tla ka leano la hore mabenkele ohle a dispaza a ngodiswe semolao, ho seng jwalo beng ba ona ba a kwale ho tu! Ba bang ba batho ba ile ba ithiba ditsebe ka leshoma, ba thusa melata ho ngodisa mabenkele ana ka mabitso a bona. Ho ye ho thwe e bona mahe, ha e bone leraba. Batho bana ba ne ba sa hlokomele lerapo leo ba ikenyang ho lona. Ba habile tjhelete eo melata ena e ba fuparisang yona ho ba leboha, ba sa ele tlhoko hore ba tla sallana le ho lefa lekgetho la mabenkele ana a mabitsong a bona. Ba ipitsetsa tshwene kamora thaba hobane ha ba hloleha ho lefa lekgetho, matlo a bona a tla jewa mme ba sale ba kobile dinala jwalo ka kgoho e nketsweng ditsuonyana tsa yona.

6 Ntlha ya pele ya ho rarolla bothata bona ke hore mmuso o tswe letsholo ho tsomana le mabenkele a sebetsang ntle le mangolo, ebe beng ba ona ba tobana le letsoho le matla la molao. Ntlha ya bobedi, barekisi ba lokela ho nka boikarabello ba ho etsa bonnete ba hore dihlahiswa tsa bona di bolokehile hore di ka jewa ke batho. Ntlha ya boraro ke ya hore batswadi, bahlokomedi ba bana le matitjhere ba lokela ho tshwarana ka matsoho ho ruta bana ho ela tlhoko seo ba se rekang mabenkeleng hore se bolokehile bakeng sa ho jewa kapa tjhe. Ha re sebetsa mmoho re ka etsa hore Aforika Borwa e be sebaka se bolokehileng bakeng sa bana ba rona hobane bana ke bokamoso ba naha ena ya rona. Ha re emeng ka maoto ho thibela koduwa ena.

[Tema ena e qotsitswe le ho hlophisetswa tlhahlobo ho tswa ho globetrottinkids.com]

1.1 Bolela ntho E LE NNGWE e susumetsang bana hore ba reke diseneke le dipompong mabenkeleng a dispaza, seratswaneng sa 1. (1)

1.2 Fana ka matshwao a MABEDI FEELA a hlahelang ho ngwana ya jeleng dijo tse tshwaeditsweng ke dikokwanahloko. (2)

1.3 Bolela mohato o ileng wa nkuwa ke batho kamora hore bana ba bolawe ke diseneke le dipompong tse rekilweng mabenkeleng a dispaza. (1)

1.4 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa dipolelong tse latelang.

Ha ho thwe 'Sena se ile sa tsosa setsokotsane, motswebere o moholo naheng ena' moleng wa 17 ho bolelwa hore …

A: lerole le ile la ba le ngata naheng ena.
B: setsokotsane se ile sa fothola difate naheng ena.
C: ho ile ha tsoha morusu o moholo naheng ena.
D: pula e ile ya na ka matla naheng ena. (2)

1.5 Manolla tomatso e sebedisitsweng moleng wa 22 le 23 e fumanwang mantsweng ana:

Dijo tsena tseo ba di nkang, ke tsona tsane tseo ba reng di bolaya bana ba bona. (2)

1.6 Bolela mabaka a MABEDI FEELA a etsang hore dijo tse rekilweng mabenkeleng a dispaza di be kotsi ho bana. (2)

1.7 Ke mathata afe a ka hlahelang batho ba thusang melata ho ngodisa dikgwebo tsa yona ka mabitso a bona? (2)

1.8 Bolela hore polelo ena e latelang ke NNETE kapa MAFOSI, o be o fane ka lebaka la karabo ya hao.

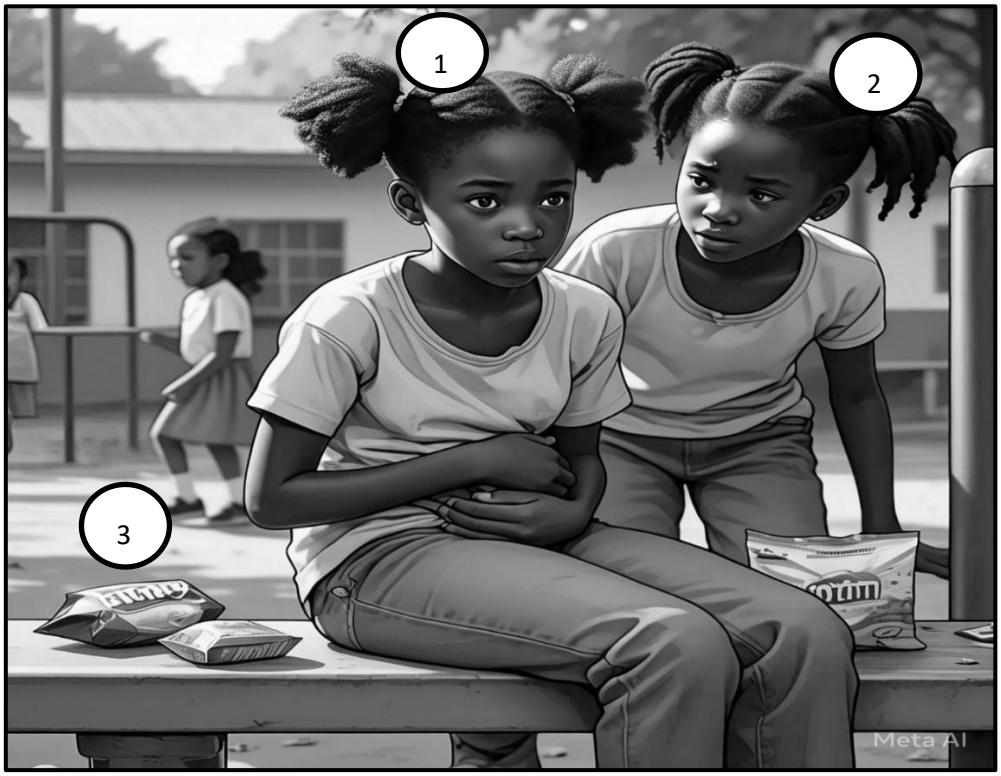
Bana ba reka diseneke le dipompong mabenkeleng a dispaza hobane e le dijo tsa boleng bo phahameng. (2)

1.9 Fana ka ntlha E LE NNGWE e ka etswang ke mmuso ho rarolla pharela e bakwang ke mabenkele a seng molaong. (1)

1.10 Ka mantswe a hao hlalosa polelwana ena 'ho ithiba ditsebe ka leshoma' e hlahang moleng wa 36. (2)

Bala le ho boha tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

TEMA YA B

[Setswantsho se qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho www.golegal.co.za]

1.11 Hlalosa hore diketsahalo tse hlahang setshwantshong see di etsahalla sebakeng sefe? (2)

1.12 Ke maikutlo afe a iponahatsang sefahlehong sa ngwanana ya nomorilweng 2 setshwantshong se ka hodimo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

1.13 Hlalosa hore ketso ya ho itshwara lefetshwaneng ha ngwanana ya nomorilweng 1 setshwantshong se ka hodimo ho re bolella eng ka boemo ba bophelo ba hae? (2)

1.14 Tshebediso ya sehlahiswa se nomorilweng 3 e re bolella eng ka mongodi? (2)

1.15 O nahana hore ditlamorao tsa ho ja sehlahiswa se nomorilweng 3 e ka ba dife? (2)

1.16 Hlalosa kamoo kotsi ya diseneke eo ho buuwang ka yona TEMENG YA A e boetseng e bontshwa TEMENG YA B. (3)

MATSHWAO KAROLONG YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO

POTSO YA 2

Bala ditaba tsa tema e latelang, ebe o di kgutsufatsa ka ho ngola ka seratswana se momahaneng moo o hlalosang seo batho ba ka se etsang ho kganna ka polokeho bosiu.

ELA TLHOKO: O lebeletswe ho etsa tsena tse latelang:

1. Kgutsufatso e be ya mantswe a sa feteng 90.
2. Dintlha e be TSE SUPILENG tse jereng mohopolo wa sehlooho.
3. Ngola ka mokgwa wa seratswana se momahaneng.
4. Bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng qetellong ya kgutsufatso ya hao.

TEMA YA C

MATSHWAO A IPONAHATSANG HO NGWANA YA HLEKEFETSWANG SEKOLONG

Ke ntho e thata ho batswadi ho hlokomela ha bana ba bona ba hloriswa sekolong. Ho na le matshwao ao batswadi ba lokelang ho a hlokomela a bontshang hore bana ba bona ba a hlekefetswa sekolong. Ke taba ya bohlokwa ho batswadi hore ba lekole bana ba bona mmeleng kamehla ha ba tswa sekolong hore ha ba na mengwapo, ho tjha kapa ho robeha hoo ngwana a ka sitwang ho hlalosa sesosa sa teng. Ka letsatsi le leng, le ditaba tsa ngwana ha di kopane hantle ka sesosa sa dikotsi tsa hae. Ngwana ha a hlekefetswa o jella kgwebeleng jwalo ka leeba. O tshoswa le ke dintho tse nyane feela. Mohlomong ha o ka mmitsa ka tshohanyetso, o thothomela seka lehlaka la noka, seo e ba sesupo ho motswadi ho hlokomela hore ngwana o na le bothata.

Ha bana ba bang ba bapala, o tla fumana a itshekile thajana, a fetohile none ya leqheku a sa rate ho nka karolo ho se etswang ke bana ba bang. Motswadi o tlamehile ho elellwa hore mona phoso e teng. Ngwana o se a nena bohlweki, o tla mmona ka ho apara diaparo tse silafetseng ebile a tshaba metsi lebekebeke, mme ketso eo ke yona e mo arohanyang ho ya pele le bana ba bang. Le leng la matshwao ao batswadi ba lokelang ho a ela tlhoko baneng ba bona ke ha ngwana a se na takatso ya se yang ka maleng. Ha o mo file dijo o di kgwathakgwatha feela ka menwana. Seo se ka boela sa mo bakela mathata a ho lahlehelwa ke mmele le mafu a bakwang ke phepo e sa nepahalang.

Motswadi ha a hlokomela hore matshwao a ngwana wa hae dithutong a a theoha, a tsebe hore mokgwa o teng mme a nke bohato pele ditaba di senyehela ruri. O tla fumana ebile a hloka thahasello ya sekolo. Letshwao le leng ke la hore ngwana o tla thaba motsotswana, a boele a re thinkgwi, a halefe hape. Motswadi ha a bona matshwao a boletsweng ka hodimo, a batle thuso kapele ho matitjhere, basebeletsi ba setjhaba kapa ho ngaka ya mahloko a kelello.

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho https.//www.economical.com]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE DITLWAELO TSA TSHEBEDISO YA PUO

POTSO YA 3: PAPATSO

Bala le ho boha papatso ena e latelang ebe o araba dipotso tse thehilweng hodima yona

TEMA YA D

[Setshwantsho se nkuwe ho tswa ho www. Sandtondc.co.za]

3.1 Sepheo sa mmapatsi ke sefe ka tshebediso ya moputso wa R5 000? (2)

3.2 Bolela lebaka leo mmapatsi a behileng ditshwantsho ka lehlakoreng le letshehadi (leqele) mme ditaba di le ka ho le letona (la ho ja) la papatso. (2)

3.3 Hobaneng ha mmapatsi a sebedisitse setshwantsho sa moshanyana ya rwetseng dibuka papatsong? (2)

3.4 Hobaneng lentswe 'Albany' le hlahella ka hodimo papatsong? (2)

3.5 Na ho nepahetse hore mmapatsi a qatsohisitse lentswe lena '**MAHALA**' papatsong? (2)

10

POTSO YA 4: KHATHUNU

Bala le ho boha papatso ena e latelang ebe o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA E

[E qotsitswe le ho lokisetswa ditlhahlobo ho tswa koranteng ya *Sowetan* 2025]

Protection Order – Pampi tshana ya tshireletso

4.1 Bohlokwa ba pampitshana ya tshireletso e tshwerweng ke lepolesa ke bofe? (2)

4.2 Ntle le hore ke nakong ya matsatsi a 16, ke eng e fang mosadi ya khathunung matla a ho laela lepolesa ho tswa mantsweng a reng 'Mo kwalle … o nke senotlolo o se lahlele hole kwana'? (2)

4.3 Maikemisetso a mokhathunu ke afe ka khathunu ee? (2)

4.4 Tshwaela ka tshebediso ya hoko khathunung. (2)

4.5 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang:

Mantswe ana 'Matsatsi a 16', a manehilweng hokong e kwalletseng monna, a re bolella hore ...

A: o tlo kwallwa matsatsi a 16 hoba o hlekefeditse bomme le banana.
B: ke matsatsi a 16 a kgahlanong le tlhekefetso ya bomme.
C: ke matsatsi a 16 a kgahlanong le tlhekefetso ya bomme le bana.
D: ke matsatsi a 16 a kgahlanong le tlhekefetso ya banana le bashemane. (2)

10

POTSO YA 5: TEMA YA PROSA

Bala tema ena ebe o araba dipotso tse botsitsweng hodima yona.

TEMA YA F

TSHWARO YA BATSHWARUWA

1 Tshwaro ya batshwaruwa ba banna le basadi mona Afrika Borwa e phahame. Ho na le diphapano tsamaisong ya ditjhankana.

2 Banna, ba tobana le mathata a kang tlala, kgalefo le tlhokahalo ya tlhokomelo e ntle. Ditjhankana tse ngata di imetswe ka lebaka la palo e hodimo ya batshwaruwa, mme seo se baka kgatello le phokotseho ditshebeletsong tsa bohlokwa.

3 Basadi ha ba salle morao bothateng ba ditjhankana. Mathata a bona a hlwele matsatsa, a thiba letsatsi. Bona ba kwallwa dibakeng tseo pele di neng di etseditswe banna. Tlhweko dinakong tsa sesadi ha e yo. Ba bang ba ba le masea hona moo. Bana bana ba holela sebakeng se sa etsetswang masea le bana. Ke basadi ba etsang 16,7% ba thusitsweng. Ho na le palo ya 64,3% ya ba phelang ka kokwanahloko ya HIV. Tlhokomelo ya bophelo bo botle ha e yo!

4 Lefapha la tlhabollo ya batshwaruwa le se le qadile ka diphetoho. Ho thehwa ha tjhankana e tla amohela ditauhadi tsena e qadile mane Atteridgeville. Leha ho le jwalo, ho tliswa ha diphetoho tsena, ho ntse ho sa tlo tlisa maemo a amohelehang.

5 Motho o tlameha ho nahana habedi pele a ka etsa botlokotsebe bofe kapa bofe. Ruri, ya moo tshwaro, ha e kgethe nku ka pere.

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho https://www.saferspaces.org]

5.1 Hlalosa tshebediso ya letshwao la makalo moleng wa 12. (2)

5.2 Sepheo sa mongodi ke sefe ka ho sebedisa anastrofi moleng wa 17? (2)

5.3 Tsenkolla lebaka leo mongodi a qadileng polelo ya ho qetela seratswaneng sa 4 ka polelwana ena 'Leha ho le jwalo …' (3)

5.4 Na ho nepahetse hore mongodi a sebedise diperesente ha a bua ka dipalopalo tsa basadi ba tjhankaneng? (3)

10

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30

MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

[redacted]

KEREITI YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2023

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 27.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka tlhoko pele o qala ho araba dipotso.

2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng la bone, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.

3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Pale/Sengolwa sa Boholoholo	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)

4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO
Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso TSE PEDI.
Thothokiso eo o sa e rutwang – O TLAMEHA ho araba potso ena.

KAROLONG YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA Araba potso E LE NNGWE.

5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO) LE YA C (TERAMA)

- Araba dipotso tsa pale/sengolwa sa boholoholo le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
- Araba potso E LE NNGWE E TELELE YA MOQOQO le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA C. Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 5 ho etsa kgetho ya hao.

6. BOLELELE BA DIKARABO

- Potso e telele ya Dithothokiso e lokela ho arajwa ka mantswe a 250–300.
- Dipotso tse telele tsa Pale le Terama di lokela ho arajwa ka mantswe a 400–450.
- Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.

7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka tlhoko.

8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.
9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.

10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:

    KAROLO YA A: Metsotso e 40
    KAROLO YA B: Metsotso e 55
    KAROLO YA C: Metsotso e 55

11. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlahisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso TSE PEDI feela ho tsena.

NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. 'Tlhaho ya Moshoeshoe'	Potso e telele ya moqoqo	10	6
2. 'Ikeletse'	Dipotso tse kgutshwane	10	7
3. 'Thuto'	Dipotso tse kgutshwane	10	8
4. 'Tswalo la ka le a hana'	Dipotso tse kgutshwane	10	9

MMOHO LE

Thothokiso eo o sa e rutwang: O TLAMEHILE HO araba potso ena.

5. 'Ngwana lehlaswa'	Dipotso tse kgutshwane	10	10

KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

ELA HLOKO: Araba potso E LE NNGWE e telele le E LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba e kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso E LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C.

PALE: Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.

6. *Botsang lebitla*	Potso e telele ya moqoqo	25	11
7. *Botsang lebitla*	Dipotso tse kgutshwane	25	11
8. *Diepollo*	Potso e telele ya moqoqo	25	14
9. *Diepollo*	Dipotso tse kgutshwane	25	14
10. *Mme*	Potso e telele ya moqoqo	25	16
11. *Mme*	Dipotso tse kgutshwane	25	16
12. *Tutudu ha e patwe*	Potso e telele ya moqoqo	25	18
13. *Tutudu ha e patwe*	Dipotso tse kgutshwane	25	18

KAPA

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO: Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa boholoholo.			
14. *Ke qati e a lomisanwa*	Potso e telele ya moqoqo	25	20
15. *Ke qati e a lomisanwa*	Dipotso tse kgutshwane	25	20
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA **Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.**			
16. *Seyalemoya*	Potso e telele ya moqoqo	25	22
17. *Seyalemoya*	Dipotso tse kgutshwane	25	22
18. *Haeso Mafotholeng*	Potso e telele ya moqoqo	25	24
19. *Haeso Mafotholeng*	Dipotso tse kgutshwane	25	24
20. *Lejwe la Kgopiso*	Potso e telele ya moqoqo	25	26
21. *Lejwe la Kgopiso*	Dipotso tse kgutshwane	25	26

ELA HLOKO: Dikarolong tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e NNGWE e lokela ho ba ya di dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane.

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na efela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (√)
A: DITHOTHOKISO (*tseo o di rutilweng*) (Potso e telele ya moqoqo KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–4	2	
A: DITHOTHOKISO (*eo o sa e rutwang*) (Dipotso tse kgutshwane)	5	1	
B: PALE (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane) KAPA B: SENGOLWA SA BOHOLOHOLO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	6–13 14–15	1	
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	16–21	1	

PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.	**5**	

ELA HLOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le E NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba potso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso TSE HLANO (POTSO YA 1–5). Araba dipotso TSE THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 5, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

TLHAHO YA MOSHOESHOE – DCT Bereng

1 Ha Libenyane ho mohlankana.
2 Lesea la hlaha le thebe letsohong.
3 Batho ba bala diketso sefahlehong,
4 Ketso tsa balwa di eso etsahale.
5 Tsohle tsa nahanisa batho:

6 Ho ba tlama di metse di bohuwe;
7 Palesa tsa thunya makgatsikgatsi,
8 Naledi tsa wa medubela,
9 Ya ka hola ke bosiu,
10 Ya ka tolo le benya!
11 Tsatsi la tuka malakabe,
12 Metlotlwaneng mafutsana ra lahla dikobo.

13 Kgwedi ya rethemana sebakeng,
14 Ya ka ngwetsi e fihla ha matsalayona.
15 Monyenyetsi wa hlaha lesobeng,
16 Eka le tjepa di bile tsa utlwa,
17 Hoba di ne di bohle;

Sekaseka thothokiso ena mme o bontshe kamoo sethothokisi se sebedisitseng **pheteletso** kateng ho hlakisa le ho matlafatsa molaetsa wa sona.

Karabo ya hao e be bolelele ba mantswe a 250–300. **[10]**

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

POTSO YA 2:

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

IKELETSE – KPD Maphalla

1 Lengolo le bulehileng ke lena
2 Ho wena Mpho motswalle wa ka;
3 Ha o ntse o tshetshetha lefatsheng
4 Kgefutsa motsotswana, o ikeletse.

5 Ikeletse, ikeletse ngwaneso,
6 Kgutsa hle motsotswana, o itekole;
7 Ikgaleme ha o bona o kgera,
8 Boya sekwele o qamake motjha.

9 Ikeletse, ikeletse kgutsana,
10 Ha o sa ikeletse o tla eletswa ke mang?
11 Hopola hle o shwetswe ke batswadi,
12 Le baena ba behile matsoho diphatleng.

13 Ikeletse, ikeletse moreso,
14 Ha o sa ikeletse o tla eletswa ke mang?
15 Tadima hle metswalle e phaphathehile.
16 Le ya hlooho ya kgomo e kgwetjhile.

2.1 Mongodi o sebedisitse lentswe 'tshetshetha' molathothokisong wa 3. Hana lentswe lee le bitswang ka puo ya bothothokisi? (1)

2.2 Polelwana ena 'boya sekwele' e molathothokisong wa 8 e bolelang? (1)

2.3 Fana ka lebitso la bokgabo bo sebedisitsweng molathothokisong wa 6. (1)

2.4 Lehlaso le hlahang qalong ya temanathothokiso ya 2, 3 le ya 4 le sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)

2.5 Fana ka molaetsa o fetiswang ke mongodi ka thothokisong ena. (2)

2.6 Sekaseka tshebediso ya lebotsi le hlahang molathothokisong wa 10. (2)

[10]

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

POTSO YA 3:

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

THUTO – JM Nkutha

Sebetsa sa bophelo seratwa-ke-bohle,
Seratwa ke marena le bafo mmoho,
Seratwa ke barui le ona mafutsana,
O fella kae moo re sa o boneng?

Re botsa pheletso ya hao lere la rona,
Re batla pheletso ya hao mothusi wa rona,
Ke kgale re phapharetsa re o batlisisa,
Re bolelle hore o fella kae.

Barutwana ke bana ba o labalabela,
Le mesuwe le yona ha e a ipeha,
Baetapele bohle ba a o labalabela,
Ba batla bophahamo, sehlohlolo sa hao.

Re bona mathata tseleng ya hao,
Re teana le dira le metswalle,
Re kopana le tlala le lenyora,
Re hahamaletse pheletso ya hao.

3.1 Fana ka lebitso la phetapheto e hlahang molathothokisong wa 12. Ke mantswe afe a re bopelang phetapheto eo? (2)

3.2 Hlalosa lentswe lena 'phapharetsa' le fumanwang molathothokisong wa 7 ka mantswe a hao. (1)

3.3 Bohlokwa ba poeletsamodumo e sebedisitsweng molathothokisong wa 9 ke bofe? (2)

3.4 Ebe mokgabisopuo o fumanwang molathothokisong wa 5 o na le kgahlamelo efe kutlwisisong ya hao ya thothokiso? (3)

3.5 Fana ka molaetsa o fetiswang ke mongodi ka thothokisong ena (2)

[10]

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

POTSO YA 4:

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

TSWALO LA KA LE A HANA – KPD Maphalla

1 Tswalo la ka le a hana morena,
2 Tswalo la ka ha le dumele ntate;
3 Ha wena o re bophelo bo atleng tsa hao
4 Lona le re lefatshe lena ke la Modimo.

5 Tswalo la ka le a hana morena,
6 Tswalo la ka ha le dumele kgabane;
7 Ha wena o re bophelo bo atleng tsa hao
8 Lona le re bophelo bo atleng tsa Jehova.

9 Tswalo la ka le a hana morena,
10 Tswalo la ka ha le dumele kgosi;
11 Ha wena o re o tla shwa mohla o ratang
12 Lona le re o ka tsoha tjhoba le letse phoka.

13 Tswalo la ka le a hana morena
14 Tswalo la ka ha le dumele monghadi;
15 Ha wena o re dikgutsana ke matlakala
16 Lona le re dihase ke tsa Ramahodimo.

4.1 Bolela bokgabo bo sebedisitsweng molathothokisong wa 1. (1)

4.2 Fana ka moelelo o otlolohileng wa molathothokiso wa 12. (2)

4.3 Bohlokwa ba tshwantshiso e hlahang molathothokisong wa 15 ke bofe? (2)

4.4 Phetapheto ya mantswe e fumanwang melathothokisong ya 5 le 6 e ebedisitswe ka sepheo sefe? (2)

4.5 Tshohla kganyetsano ya mehopolo e sebedisitsweng melathothokisong ya 7 le 8. (3)

[10]

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

[10]

MMOHO LE

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

O TLAMEHA ho araba potso ena.

POTSO YA 5: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

NGWANA LEHLASWA – KE Ntsane

Beke ya fela e se bakgotsi ho pota,
Ngata ba metswalle ke basadi ho pota,
Mefuta ya tsopa le letle boreledi.
Ngwana a ja a nwa a rakalla haholo,
Tsoho le bobebe pokothong ho feresa,
Le hana ho bona mosadi ihlo le penya.

'Monono ke mohodi ke mouwane.'
A na tjho Kgitshane a so bone hantle,
A so bone monono borui sebele.
Ngwana ke enwa o sesa tamong la monono,
Menate yohle ya lefatshe o a e latswa,
Pokothong ho kolla lebese le dinotshi.

Ha tla monna a tshwere lengolo,
A nkile ngolo la melato mokoloko;
Kgabong ya dikoloto ngwana a utlwa monate,
Tsoho pakothong la feresaka,
Pampiri tsa tswa di entse sehlopha,
Ho le mashome ho bile ho le makgolo.

5.1 Bolela lebitso la mokgabisopuo o hlahang molathothokisong wa 10. (1)

5.2 Hlalosa se bolelwang ke sethothokisi molathothokisong wa 5. (2)

5.3 Bohlokwa ba kgonyetso e sebedisitsweng molathothokisong wa 2 ke bofe? (2)

5.4 Maele ana 'monono ke mohodi, ke mouwana' a molathothokisong wa 7 a totobatsa eng malebana le bophelo ka kakaretso? (2)

5.5 Sekaseka sehalo se ikutlwahatsang temanathothokisong ya 3. (3)

[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, potso e telele ya moqoqo kapa ya dipotso tse kgutshwane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

PALE

POTSO 6: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***BOTSANG LEBITLA* – KPD Maphalla**

Mongodi o sebedisitse baphetwa ba bang ka hara sengolwa sa hae ho bontsha hore lerato le sebete ebile le sefofu. Dumellana kapa o hanyetsane le mohopolo ona mme o tsepamise moqoqo wa hao ho Tseleng le Mohanuwa.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 7: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

BOTSANG LEBITLA – **KPD Maphalla**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA A

Motsheare Tsietsi o ne a le toropong, a ikgakantse. Ke moo a utlwileng ka hlokwana la tsela hore ho se ho utlwahetse hore sekweta se ntseng se batlwa se mono motseng wa Motsitseng. Ho thwe kajeno lena a ke ke a phonyoha. Ekaka ho latilwe ditsomi tse kgolo tsa sepolesa. Di a ikana, di a hlapanya hore ho tsoma motho a le mong motseng, ke ntho e bonolo haholo. 5

Ho utlwahala hape hore ho na le dikebekwa tse tswileng letsholo ho sebedisa monyetla ona ho futuhela eo ya ntseng a batlwa. Ho utlwahala eka dikebekwa tseo di rekilwe ke kgarebe ya kgale ya kweta sena se ntseng se batlwa. Ekaka ho tla hle ho be hobe haholo hona bosiung bona bona.
Jwale Tsietsi o kgutlile toropong. O fihlile hae. Ke moo a ileng a tadima Motsamai ha a 10 ntse a anya yaba o hopola mantswe a monnamoholo. Mantswe ao a monnamoholo a ne a mo tshwenya. O ne a sa je ditheohelang ka baka la ona. A ne a mo robatsa ka ntle ho dikobo ha a hlile a a hopotse hantle.
Kajeno lena ba boetse ba tlamehile ho ipha naha. Ebe ba tla baleha ho fihlela neng? Ebe e tla ba dihlaahlasolle ho fihlela neng? 15

7.1 Bolela lebaka le neng le etsa hore dikebekwa le tsona di tswe letsholo la ho batla Tsietsi. (2)

7.2 Hobaneng ha Tsietsi le Tseleng ba ne ba nahana ho ipha naha? (1)

7.3 Boikgakanyo ba Tsietsi bo re bolella hore ke mophetwa wa semelo se jwang? (2)

7.4 Hlalosa hore tikoloho ebile le seabo se jwang bophelong ba Tsietsi. (3)

7.5 Fana ka ketsahalo E LE NNGWE feela ho tswa bukeng e dumellanang le maele a reng 'ntjapedi ha e hlolwe ke sebata'. (2)

7.6 Na ke ntho e nepahetseng hore Mohanuwa a buise bareki ba tlilong ho reka lebenkeleng la habo hampe? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA B

Tsietsi o fihlile mane ha Tsipane ho se ho hwaletse. O fumane Tsipane a ntse a hlokometse motshwaruwa hantle, le ha a ne a se a ile a mmolaisa phafa habedi kapa hararo ha a ne a hana ho mmolella hore lepetjo la seteitjhene sa bona la sephiri ke mang. Tsietsi o fumane Tsipane a se a botsitse lepolesa la batho dipotsonyana tse mmalwa, motho wa batho ka baka la ho tshaba phafa, a se a boletse le tseo a neng a 5 sa lokela ho di bolela. Jwale ba mo kopanela, ba hla ba mmotsa tse kang di bodila dipotso. Tsietsi a kopanya ntlha tsa hae, yaba o re, 'Ho tloha jwale ke nna setsomi.' Bothata ya eba hore jwale ba tla etsa jwang ka lepolesa lena hobane le se le ba bolelletse tsohle, empa ha ba ka le lokolla, le tla ba etsetsa morearea, le ba bitsetse
dintja tse ding tsa mmuso. 10

'Ha o mmolaye keng?' ho botsa Tsipane ka ho phola ho makatsang. 'Ha ho tsela e nngwe, o tlamehile ho shwa.'

Lepolesa la batho la rapela, la tshepisa ho se etse eng kapa eng kgahlanong le bona, ha feela le ka lokollwa, la ikela. La bolela hore lona le mosebetsing ona wa bopolesa le
mpa le ikenyeditswe ke wona mathata. 15

7.7 Ebe lebaka le entseng hore Tsipane a shape leponesa leo e neng e le motshwaruwa wa Tsietsi ke lefe? (2)

7.8 Ebe diketsahalo tse temeng e ka hodimo di re fihlisa mothating ofe wa pale? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

7.9 Hobaneng ha Tsietsi le Tsipane ba ile ba nka qeto ya ho lokolla lepolesa leo e neng e le motshwaruwa wa bona. (1)

7.10 Bolela mofuta wa qwaketsano e hlahang temeng e ka hodimo. Tshehetsa karabo ya hao. (3)

7.11 Sekaseka ka tshetshefo phanyeho e hlahang qetellong ya buka ena. (3)

7.12 Bolela seabo sa Kotsi paleng ena (2)

25

POTSO YA 8: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***DIEPOLLO* – T Seema**

Mongodi o sebedisitse baphetwa ba bang ka hara sengolwa sa hae ho bontsha hore lerato le sebete ebile le sefofu. Dumellana kapa o hanyetsane le mohopolo ona mme o tsepamise moqoqo wa hao ho Diepollo le Dibakiso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 9: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***DIEPOLLO* – T Seema**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA C

'Ha re fihla lapeng Mmamolete a nketsetsa motoho o monate wa mabele a nepotsweng. Re ne re dutse re le babedi feela hoba o ne a se na bana a itulela a le mong feela. Ka mo qoqela hore na ke behwa keng Qwading, ka qala ho tloha ha malome Theko ho fihla ka oo motsotso.'

'Ke ditaba tse bohloko Diepollo ngwanaka. Empa o tshepe Modimo. Ka letsatsi le leng 5 e tla be eka o pheta tshomo. Nna ke hodile ke mokana ke holetse haeso moholo, ke hodisitswe ke nkgono setswalamme. Batswadi ba ka ha ke ba tsebe ba shwele ke sa le monyenyane, empa bona kajeno ke mooki. Mohale o tswa maroleng, ebile ha di tume dimelalantshonyana. Ha difefo di puputla, le marole a thunthutsa, lehlwa ho na la mo-nya-o-eme ho na le qetello mme qetellong re itlhohlora marole, re qhanolla dikobo 10 sewehla, pina ke e molodi wa diphalo.'

'Athe o mooki? Nna ke ne ke re o a hlwekisa tliliniking.'

'Tjhe, ke a hlwekisa hobane ke rata bohlweki, hape ka nako eo beke e felang batho ha ba bangata tliliniking. Jwale ke itlosa bodutu ka mesebetsi e meng.'

9.1 Bolela mofuta wa mosebetsi oo Diepollo a neng a nahana hore Mmamolete o a o etsa tliliniking. (2)

9.2 Fana ka ketsahalo E LE NNGWE ho tswa paleng e dumellanang le maele ana 'mohale o tswa maroleng. (2)

9.3 Bolela lebaka le entseng hore Mmamolete a hodiswe ke nkgono wa hae. (1)

9.4 Ke ketsahalo efe bophelong ba Diepollo le Mmae e tshwanang? (2)

9.5 Ketso ya hore Mmamolete a amohele Diepollo lapeng la hae a sa mo tsebe, e mo hlalosa e le mophetwa wa semelo se jwang? Hlalosa. (2)

9.6 Hlalosa hore tikoloho e bile le seabo sefe bophelong ba Diepollo. (2)

9.7 Na ke ntho e amohelehang hore Mmamokele a se ke a bona setopo le lebitla la monna wa hae hobane feela a shwetse mophatong? Tshehetsa Karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA D

'Ntate, dintho tseo o di etseditseng ngwana enwa di kgolo. E se e le mosadi o na le lengolo la sekolo, ha a sebetse. Jwale o batla ho rekisa kgomo e nngwe hape.' 'Mmapelepele, re tshwanetse ho thusa ngwana enwa jwalo ka wa rona. Ha re a hlohonolofatswa ka bana, ke yena feela ngwana wa rona. Leha re shwa re tla be re mo sietse lefa ha re mo kentse sekolo.'

'Eu! Bafokeng we! Ke thohako eo o nthohakang ka yona hobane ke se na thari. Hape o bua jwalo ka ha eka wena o a o tseba monyako wa sekolo, athe ha o tsebe le moo o shebileng. Nna ha ke tlo phutha matsoho ke shebe ha lefa la rona le etswa la mohlonong. Nna ha ke tlo iketsa ramatla a fella kgotsong, a fella phate e soba.'

'Ha o re lefa la hao le etswa la mohlonong o bolelang? Ngwana enwa ke ngwana wa abuti Diphapang. Kgomo tsena tseo o hanang ho di rekisa ke tseo ntatae a di siileng, ha ho lebote ha ke ruta ngwana wa hae ka tsona. Ha ke tsebe letho ka sekolo o bua nnete, nna ntate o ne a sa kgone ho re ruta re le babedi le moholwane empa sekolo ke ne ke se rata.'

9.8 Bolela lebaka le entseng hore Leemisa a se ke a qeta sekolong (2)

9.9 Manolla tomatso e hlahang temeng e ka hodimo. (2)

9.10 Mothipoloho wa buka ee o fumanwa ketsahalong efe? (2)

9.11 Bolela mofuta wa qwaketsano e hlahang temeng e ka hodimo, o be o fane ka lebaka la karabo ya hao. (3)

9.12 Sekaseka ka tshetshefo lebaka leo mongodi a sebedisitseng phanyeho ka lona nakong eo Zeblon a neng a kopana le thibella mmileng o yang Mangaung. (3)

25

POTSO YA 10: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***MME* – NP Maake**

Mongodi o sebedisitse baphetwa ba bang ka hara sengolwa sa hae ho bontsha hore lerato le sebete ebile le sefofu. Dumellana kapa o hanyetsane le mohopolo ona mme o tsepamise moqoqo wa hao ho Dikeledi le Mme.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 11: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***MME* – NP Maake**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA E

'Ke kene mona lapeng e le ha ke bona mekgorwana e ka morao, ka jareteng.' A bua ka ntswe le kgathetseng. 'Ke motho ya batlang bodulo, moo nka hirang kamorenyana, ke ka hoo ke keneng lapeng mona.'

'Ke a utlwa mme.' Ho realo Mmateboho, sefahleho se phutholoha. E ne e se hore ha a rate baeti hakaalo, feela ho ne ho na le ntho e nngwe eo a e utlwang ka mme enwa, empa a sa tsebe hore na keng. 'Kopo ya hao e batla e eba boimanyana,' ke yena eo, a bua ka qenehelo e kgolo, a lakatsa eka a ka be a kgona ho thusa mme enwa.

Kopo ya mme enwa wa moeti e ne e batla e eba boimanyana, hoba diphaposi tsena tse ahilweng ka jareteng le karatjhe di ne di ahetswe ho hirisetsa batho, mme kamoo a bonang mme enwa kateng, ho ne ho ipaka hore tjhelete ya tjako mona a ke ke a kgona ho e lefa. Hape o ne a tseba hore monnae o ne a se a fumane batho ba tla tla dula ka phaposing tseno. Empa ka baka la ho qenehela mosadi enwa, a sitwa hore a ka mo qhalla matsoho jwang. A ipotsa hore ha a ka mo amohela a tla dula le bona ka tlong ho ka ba jwang empa pele monahano oo o tsitsa le ho tsisa, a hla a tseba hore ena taba monnae a ke ke a ba a e dumela.

11.1 Qotsa lebaka leo Mme a faneng ka lona ho Mmateboho la ho fapohela lapeng la hae. (1)

11.2 Ke hobaneng Mmateboho a ne a hloleha ho thusa moeti enwa kopong ya hae? (2)

11.3 Ketso ya hore Mmateboho a amohele motho ya sa mo tsebeng ha hae, e mo hlahisa e le mophetwa wa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

11.4 Ho latela ditaba tsa pale ee, o ka re Diseko ke mophetwa ya jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

11.5 Hlalosa hore tikoloho ebile le seabo sefe bophelong ba Thollo. (2)

11.6 Na ke ntho e ntle hore Rakgadi a nyadise Dikeledi le Thollo eo a neng a bona hore o moholo haholo ho Dikeledi? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

11.7 Hlalosa hore thoto e neng e etelletse moeti wa Mmateboho pele e tshwaofatsa eng. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA F

Ke tsona lemong tseo, hona matsatsing ao, Dikeledi, kaha e ne e le lona bitso la hae pele a fumana la bongwetsi, la Mmateboho, a rekisetsa ntate e mong ditholwana. Ha ntate enwa a qeta ho di kenya ka mokotleng oo a neng a o behile fatshe, ke ha mokotlana wa hae o dulang ka pokothong, oo a neng a ile a ntsha tjhelete ho wona, o wela fatshe. Dikeledi ha a ka a o bona ka nako eo, hoba o ile wa wela haufi le sejana 5 seo a neng a kentse tholwana tsa hae ka hara sona.

'Mmannyeo,' ke yena eo a ntse a qoqela Mmatakatso, 'ka hlokomela ha ke se ke tsamaya, ke nka sejana sa ka ke re ke se beha hloohong. Ha ke re mahlo tloha, moo se neng se le teng ke bona mokotlanyana ona oo bontate ba yeng ba reke kwae ya peipi ka wona. Ha ke o nka, ke lekola ka hare, ka fumana e le shwahla ya tjhelete. Ka se ke ka tshoha, ngwaneso …' 11

'O tshoswa keng, jwale?'

'Ha se ho bona tjhelete? Ke ne ke eso ka ba ke bona tjhelete e kaalo haesale e ba nna.'

'Ao, mmanyeo, wa tshoswa ke tjhelete hara tshotleho e kaalo?' 14

11.8 Dikeledi o ne a behwa ke eng sebakeng seo sa komponeng? (1)

11.9 Bolela ketsahalo E LE NNGWE ho tswa temeng e tshositseng Dikeledi haholo. (1)

11.10 Lewa la mongodi la ho sebedisa ketsahalo e etsahalang temeng e ka hodimo ke lefe? (2)

11.11 Ke ketsahalo efe e re bopelang mothipoloho paleng ee? (2)

11.12 Bolela mofuta wa qwaketsano oo Mme a neng a na le wona ha a utlwa hore Mmateboho ke yena mme wa lelapa leo a neng a fapohetse ho lona. Tshehetsa karabo ya hao. (2)

11.13 Na o utlwela Mme bohloko ha a ile a ba a qetella a hlokahetse a sa fumana seo a se tletseng Sebokeng? (2)

25

POTSO YA 12: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***TUTUDU HA E PATWE* – M Mahanke**

Mongodi o sebedisitse baphetwa ba bang ka hara sengolwa sa hae ho bontsha hore lerato le sebete ebile le sefofu. Dumellana kapa o hanyetsane le mohopolo ona mme o tsepamise moqoqo wa hao ho Ntefeleng le Dikgapane.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 13: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***TUTUDU HA E PATWE* – M Mahanke**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA G

Ntate Tselapedi, naa ke nnete motho o lokela ho dula a disitswe ke mapolesa? Bophelong motho ka mong o lokela ho ba le bolokolohi ba ho phela moo a ratang ka nako eo a e ratang. Le ho tseo a di etsang o lokela ho ba le bolokolohi ba ho etsa tseo a di ratang ka nako eo a e ratang. Re lokela ho tseba hore bolokolohi ba rona bo kenyelletsa ho hlompha bolokolohi ba ba bang. Kahoo ha re hloke mapolesa ho re ruta ho itlhompha le ho hlomphana hobane ke tseo re bopelletsweng le tsona.

Tselapedi a hula setulo, a dula fatshe. A sheba Tutudu ka mahlong. Ho ne ho bonahala hore jwale Tutudu o mo tenne. Yaba o ntse a sisinya hlooho, empa a sa re letho ka molomo. Tutudu a tswela pele:
'E moholo, maobane ke maobane. Kajeno ke tsatsi le leng. Nna le wena re tswela pele ka bophelo. Ba batlang tokoloho bokgobeng ba tla re latela, empa ha e le ba natefelwang ke dipitsa tsa Ekgepeta bona ba ka nna ba sala.' Ha a realo a atamela pela monyako. Pele a fihla monyako Tselapedi a ema: 'Ke hore Tutudu, o re le ha o ka shwa ha o na taba?'
'Hoja ke na le baheso ke ne ke tla …' Ha a realo a hopola Dikgapane.

13.1 Bolela lebaka le neng le etsa hore Tutudu a se ke a qetella mantswe a hae qotsong e ka hodimo. (1)

13.2 Se neng se etsa hore ntate Tselapedi a nne a sisinye hlooho ha Tutudu a ntse a bua ke sefe? (2)

13.3 Ho bitsa mookamedi wa hae 'E moholo' ho re bolella eng ka semelo sa Tutudu? (2)

13.4 Hlalosa seabo sa ntate Matsepe ntshetsopeleng ya kgohlano paleng ena. (2)

13.5 A ko fane ka ketsahalo E LE NNGWE e dumellanang le mantswe ana: 'ha o tjhekela motho e mong lemena, o tla wela ho lona le wena.' (2)

13.6 Na ke ntho e ntle hore ebe mongodi o sebedisitse Manthoto hore a ye ho Dikgapane sekolong ho ya mo rohaka? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA H

O ne a ile a iteta sefuba, ngwana batho. Ha a tloha habo o tobile ha Tutudu, a bile a utlwa hore ha a fihla o ilo mmolella nnete; sefahlamahlo le hona. Tseleng o ne a tsamaya a kwetlisa leleme kaha sena seo a leng lekgatheng la ho se etsa se le setjha ho yena. O tlile jwalo; empa ka bomadimabe, ha a le haufi le monyako a elellwa hore Tutudu ha a mong. A ema motsotswana. 5
A rera ho kgutla; empa lentswe lela la maoba la boela la ikutlwahatsa, 'O se o le haufi tjee?' Le yena a dumellana le lona. Ho e na le ho kgutla, a potela ka mora ntlo. A tla a nanya pela fenstere, moo a kgonneng ho hlwedisa le ho mamela tse buuwang. Leha a ne a lakatsa ho furalla sebaka sena mmele wa fellwa ke matla. A sitwa ho phahamisa leoto. A mpa a manama leboteng, mme a mamela tseo a lakatsang ho di utlwa, leha bonneteng a ne a sa di utlwe hantle.
A tadimana le tseo a sa batleng ho di bona. Tutudu a nahana ka thata hore a ka thodisa molli enwa jwang. Dikgapha tsa nna tsa lepella marameng a Dikgapane a neng a batla a ba mafubetswana ke ho retela. Tutudu a ema; a nka metsi ane ao a mo tletseng wona. 15

13.7 Bolela se sitisitseng Ntefeleng hore a bolelle Tutudu hore o a mo rata. (1)

13.8 Ke hobaneng ha Ntefeleng a ne a tsamaya a kwetlisa leleme la hae? (1)

13.9 Mothipoloho wa buka ee o fumanwa ketsahalong efe? (2)

13.10 Karaburetso e sebedisitsweng temeng e ka hodimo e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)

13.11 Bolela mofuta wa qwaketsano o hlahang temeng e ka hodimo o be o fane ka lebaka la karabo ya hao. (3)

13.12 Sekaseka ka tshetshefo lebaka leo mongodi a sebedisitseng phanyeho ka ka lona paleng ena. (3)

13.13 Na o bona mookotaba wa pale ena e leng 'lehloyo la melata' o lokela paleng ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

25

KAPA

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa boholoholo.

POTSO YA 14: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***KE QATI E A LOMISANWA* – SJ Mamashela**

Sebete le boinehelo ke makgabane a babatsehang. Sekaseka mohopolo ona o itshetlehile ka diketsahalo tsa dithoko tsa 'Masopha' le tshomo ya 'Sankatana'.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 15: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa dithoko tsa seboko.

TEMA YA I

MORENA MOSHOESHOE

1 Ngwana Mmamokhachane, Thesele,
2 Thesele, pharu e telele-telele,
3 Kgomo di kena ka yona, di sa ile;
4 Le batho ba kene ka yona, ba sa ile!
5 Hlabisi ya Bakoena,
6 A ko hlabise nkgonwao,
7 A ko hlabise Mmasetenane a ka rwale,
8 A re ke mehlehlo ya dikgomo le ya batho!
9 Nketu wa mara, thaka Shakhane le Ramakoane (Makoanyane),
10 Mabesa lerole, la tswa ka mpa ya mahlaba wa Ratshooane,
11 Ngwana Morena wa Qhoai a le bona,
12 La bonwa ke Ratjotjose wa Mokhethi;
13 Leru, Mmamoqholotsa wa dithebe,
14 Nketu ha a le siyo mareng a batho,
15 Beng ba mara ba ntse ba lla, ba re:
16 Nketu le Ramakoane, le kae?
17 Mara a batho a kgutlile tseleng,
18 A batla Nketu le Ramakoane.
19 Moshoashoaila, kgwabane ya Maphule,
20 Kgomo ya motho wa Maphule ya kwana.

15.1 Molathoko wa 1 o re hopotsa hore ntata Morena Moshoeshoe e ne e le mang? (1)

15.2 Morena Moshoeshoe o amana jwang le Ramakoane (Makoanyane)? (2)

15.3 'Hlabisi ya Bakoena' ke lebitsotheneketso. Le hlalosa semelo sa Morena Moshoeshoe ka tsela efe? (2)

15.4 Tlohelo e fumanwang melathokong ya 11 le 12 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)

15.5 Hlalosa moelelo o otlolohileng wa 'Mara a batho a kgutlile tseleng' molathokong wa 17. (2)

15.6 Kgefutsohare e sebedisitsweng molathokong wa 19 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA J

Ho thwe kgalekgale ho ne ho na le basadi ba babedi ba sethepu. Basading bana, e mong e ne e le moimana. Mohaditsong wa hae a rera ho mmolaya, hoba yena a ne a hloka thari. A hlapanya hore o tla leka malebaleba ohle hore lesea lena le se phele hammoho le mma lona. Ka tsatsi la ho kena tlong, mohaditsong a ikatametsa a etsa eka o batla ho thusa mosadi enwa. A sila moleso wa dikgomo, mme a o fehlella le 5 lesheleshele a nto isetsa motswetse hore a habole a tle a sisetse lesea.

Motswetse a habola lesheleshele ntle le pelaelo ya letho. A qala ho nona motswetse hoba mohaditsong o ne a hlile a mo foqa lesheleshele lena le entsweng ka moleso wa dikgomo. Ha mohaditsong a bona motswetse a nona, a thaba, mme a nahana hore o qala ho ruruha, e se e le ha moleso o sebetsa. Matsatsi le dibeke tsa nna tsa feta ho 10 se letho le etsahallang motswetse. Jwale a nonopela le letlalo la hlaka a ba le botle ba Seilatsatsi wa tshomong. Qetellong mohaditsong a bona hore setlhare sa hae ha se sebetse. A qetella le yena a se a iphehela a habola. Yaba batswetse ba se ba phehelwa lesheleshele lena la mabele.
Yaba ke tshomo ka mathetho! 15

15.7 Bolela seo mohaditsong a neng a se etsa ho leka ho bolaya motswetse. (1)

15.8 Hantlentle moleso wa dikgomo ke eng? (1)

15.9 Manolla tomatso e fumanwang temeng ena. (3)

15.10 Manolla tikoloho ya tshomo ena. (2)

15.11 Hlalosa kamoo maemo a matle a phedisano a thunthetswang kateng tshomong ena. (2)

15.12 Hlakisa tjhadimo ya mongodi mabapi le basadi ba sethepu tshomong ena. Tshehetsa mohopolo wa hao. (3)

15.13 Na o nahana hore seo mohaditso a se entseng, sa ho fehlela motswetse motoho o neng o ka mmolaya se nepahetse? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale araba ya moqoqo.

POTSO YA 16: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***SEYALEMOYA* – RH Moeketsi**

'O MO FELEHEDITSE' – SM Mangali

Hangata bophelong, re bona basadi ba tshehetswa ke banna ba bona. Sekaseka taba ena o itshetlehile ka diketsahalo tse kahara buka, o be o hlahise ntlhakemo ya hao.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 17: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***SEYALEMOYA* – RH Moeketsi**

'HA SE BOYA BA NTJA' – RH Moeketsi

Bala qotso ena e latelang ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama yohle.

TEMA YA K

PELA: Hantlentle Maleshwane o nkenakene ka eng tabeng ee ya Lesodi?
MALESHWANE: Ke o kenakene ntate hobane ke wena hlooho ya lapa lena! Lesodi ke mora wa hao, mme bophelo ba hae bo matsohong a rona jwalo ka batswadi ba hae!
PELA: Bua he ke utlwe! O tlohele ho ingamangama!
MALESHWANE: Ha ngwana a sa fumane mofuthu ka lapeng habo, o qetella a ipatletse ntho tse tswileng tseleng bathong ba bang ka ntle, kapa metswalleng ya hae.
PELA: O mpolella ka ntho tseo ke di tsebang. Bua ka tseo ke sa di tsebeng.
MALESHWANE: Mamela he, e mong ngwana o be a rere ho ipolaya ha a sa fumane tharollo ho tswa ho batswadi ba hae, akere le eo o a e tseba? PELA: E, e, ke a e tseba. Tswela pele hle Maleshwane.
MALESHWANE: Tseba he hore Lesodi o kgahluwe ke ngwananyana mona ho thwe ke Kgasiane, mme o rerile ho mo nyala, o kopa thuso le tshehetso ya hao.
PELA: Wee! Moshanyana eo o se a ipona e le motho wa ho nyala? Maleshwane!

17.1 Fana ka mabaka A MABEDI a ileng a etsa hore Lesodi a kgopise batswadi ba hae. (2)

17.2 Hlalosa qwaketsano e hlahang temeng e ka hodimo. (2)

17.3 Bolela lebaka le neng le etsa hore Maleshwane a tsebise Pela ka morero wa Lesodi. (2)

17.4 Hlalosa sekapoloto se iponahatsang nakong eo Pela a qwaketsanang le Maleshwane. (4)

17.5 Mohanyetsi wa sehlooho wa Pela ke mang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

17.6 Tshohla tikoloho e hlahang tshwantshisong ena, o be o bolele hore e ntsheditse kgohlano pele jwang. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA L

LESODI: Ka ba ka thaba, banna! Ke kopane le wena hantle moratuwa. O tsebile jwang hore ke tla feta mona?
KGASIANE: Le nna ke kopane le wena hantle abuti Lesodi, mme ke tla tjena ke ntse ke rapela ka pelo hore eka nka kopana le wena.
LESODI: Empa ha o a thaba Kgasiane moratuwa, molato keng? 5
KGASIANE: Ke tloha mane lapeng e le ha ho fihla batho ba bang, bontate ba bang tjena, bao ke sa ba tsebeng.
LESODI: Ke a kgolwa ke bontate, ba tlile lapeng mono ka taba yane ya rona, akere?
KGASIANE: Lesodi hobane ke a o rata, feela ha ke batle ha o ka wela tsietsing o sa hlokomele. 10
LESODI: Empa hobaneng Kgasiane? Keng?
KGASIANE: Mantswe a ka a mabedi ho wena abuti Lesodi: nakana tsa ho rweswa ha di kgomarele hlooho. Ke ntswe la pele. La bobedi ke la hore: ha se boya ba ntja e o lommeng! 14

17.7 Ke eng e tshwenyang Kgasiane temeng e ka hodimo? (2)

17.8 Bontsha tomatso e hlahang tshwantshisong ena. (2)

17.9 Hlalosa mantswe ana a Kgasiane a reng 'Ha se boya ba ntja e o lommeng!' (2)

17.10 Tjhadimo ya mongodi ke efe mabapi le kgalemo ya bana ha ba iketsetsa boithatelo? (2)

17.11 Na ke toka hore Kgasiane a be le bahlankana ba babedi? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
[25]

POTSO YA 18: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***HAESO MAFOTHOLENG* – CJ Teleki**

Hangata bophelong, re bona banna ba atlehileng bophelong ba tshehetswa ke basadi. Tshohla taba ena o itshetlehile ka diketsahalo tse ka hara buka, o be o hlahise ntlhakemo ya hao.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 19: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***HAESO MAFOTHOLENG* – CJ Teleki**

Bala qotso ena ka tlhoko ebe o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA M

MOLEFI: Ke se ke kene! *(Hoba a kene a dula nako e telele Jwalane a sa bonahale ho hlaha. O buela ka pelong.)* Hao, ke nako jwale ke dutse ka mona. Ke hobaneng ha Jwalane a sa tle? Mohlomong ke mo fumane a robetse, jwale ke hona a ilo itlhatswa. Empa ha ke qale ho mo fumana a qeta ho tsoha mona ha hae. Mehleng Jwalane o ne a tla ho nna a le dithoko, 5 kapa a le mase ho tla ntumedisa. Ha e le hantlentle foto eo ke hlolang ke e bona e foreimuwe le tseo tse ding ke ya mang? Haeka tje monna eo ekaka o inkile yona ha a ne a qeta ho fumana lengolo la dikiriye? Hao, ke ngwana mang eo ekang o ntse a bua le Jwalane ka mane ka kamoreng? Akga, mohlomong ke wa e mong wa batho bana ba dulang haufi le 10 Jwalane, bao ke yeng ke atisi ho ba fumana ba le teng mona. Ke utlwa diqi. Ke ya kgolwa ke tsa Jwalane. Hommeng a tla a nka nako e telele. Ebe molato ke eng?
JWALANE: Dumela, o tla re emela? Re sa ntsaneng re itlhatswa ka mane.

19.1 Bolela phetoho E LE NNGWE boitshwarong ba Jwalane eo Molefi a e hlokometseng. (1)

19.2 Lewa le sebedisitsweng temeng e ka hodimo mo Molefi a buang a le mong le bitswa eng mme mongodi o le sebedisitse ka sepheo sefe? (2)

19.3 Sekaseka sekapoloto se iponahatsang nakong eo Molefi a kopanang le Jwalane. (4)

19.4 Mohanyetsi wa sehlooho ke mang terameng ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

19.5 Fana ka tikoloho e hlahang tshwantshisong ena, o be o bolele hore e bile le seabo sefe ho hodisa kgohlano ya terama ena. (3)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA N

MORONGWE: O-o, ke a bona! O a di qholotsa jwale ha di se di o hlola o a di baleha! O naha …
MOLEFI: Morongwe! Ako tlohele ho nna o ntse o etsaka marata ka ntle ka mona! Batho ba tla re o jewa keng?
MORONGWE: E, ke mokgwa hao! Ka mehla ha ditaba tsa lelapa la hao di o hlola o 5 mathela ha banna ba bang! Feela ha ho makatse! O tsherehantswe ke mmaonyana yane ya menotwana e meputswa! Nna o se ke be wa ntjalatjala ho Mofammere eo wa hao! Tsamaya semaumau towe o eletswang ke lefetwahadi lela le ausiao! Ebile nna ha o fihla mona o tla fumana ke itsamaetse ke iketse sosaething *(Hoba Molefi a mo* 10 *furalle, a sala a ntse a bua a le mong.)* Helang basadi! Nthwena ke tseketseke. Ke ho re yona phauphau ya nnete. Ka nako e nngwe motho o ye a re o a nyalwa athe o nyalwa ke tsheretshere feela tjena. Ke bolela yona lathalatha ya obuobu e kang Molefi. Nthwena le ha e le teng ka tlong ha ho utlwahale hore monna o teng. Monna o lokela 15 ho utlwahala hore ke monna ka ho nkga kwae le jwala.

19.6 Qolla lebaka ho tswa temeng le re nnetefaletsang hore boitshwaro ba Morongwe ke bo eisehang. (2)

19.7 Ditaba tsee tsa Morongwe di re tjebela pele ketsahalong efe kahara terama? (2)

19.8 Manolla tomatso e hlahiswang ke tema e ka hodimo. (2)

19.9 Fana ka lebaka le etsang hore Morongwe a bitse Molefi 'lathalatha'. (2)

19.10 Tjhadimo ya mongodi ke efe mabapi le ditumelo tse pedi tse hlahang terameng ee? (3)

19.11 Na ketso eo Mapetla a e entseng lapeng la Pitso e nepahetse? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

25

POTSO YA 20: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***LEJWE LA KGOPISO* – T Letshaba**

Mongodi o bonahala a tadima basadi e le ditshiya tsa banna. Tshohla taba ena o itshetlehile ka tshebetso ya Mmabatho le Naledi ho banna ba bona, o be o hlahise ntlhakemo ya hao.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 21: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***LEJWE LA KGOPISO* – T Letshaba**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA O

MOHLOUWA: *(Ha a batle ho utlwa letho)* O re ba tletleba hore hobaneng ke tebetse Tsietsi mosebetsing? Na ha o shebile hlooho tsee tsa bona di nka hantle na, monna? Hona ho tloha neng ba sunyasunya nko tsa bona mererong ya ka? O ba jwetse hore ho tla nkga ho sa bola ha nka tswa
mona, mme ka ba fumana ba ntse ba hlodiya jwalo ka pina tsena tsa 5 bona tse fapaneng hlooho.
PHELEU: Ke a utlwa, monghadi, feela le nna ha ba batle ho mpona. Ba re nna le wena re diyathoteng di bapile. Le jwale e mpile ya eba feela ka mohau wa Modimo hore ke be ke phonyohe ka soba la mohodu tlhaselong ya bona. Ba re ke a tseba hobaneng o tebetse Tsietsi mosebetsing. 10 MOHLOUWA: Kgele! O re ba ne ba batla ho o hlasela? Ka nnete ke sebeletswa ke batho ba kulang dihloohong mona!
PHELEU: Ho jwalo monghadi, basebetsi ba batla hlooho ya ka le nna.
MOHLOUWA: *(O mo tonela mahlo)* Jwale molato keng he o a ba tshaba.

21.1 Fana ka lebaka le neng le etsa ho basebetsi ba kenyeletse Pheleu tlhaselong ya bona? (1)

21.2 Fana ka baphetwa ba babedi ba tlatsetso tshwantshisong ena. (2)

21.3 Mongodi o sebedisitse karaburetso ya pono moo Mohlouwa a neng a tonetse Pheleu mahlo ka sepheo sefe? (2)

21.4 Sekaseka sekapoloto se dipakeng tsa Naledi le Seipati. (4)

21.5 Mohanyetsi wa sehlooho wa Tsietsi ke mang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

21.6 Bolela hore tikoloho e hlahang tshwantshisong ena, e ntsheditse kgohlano pele jwang. (3)

21.7 Na o ka re Naledi ke sebapadi se jwang? (1)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA P

THAPELO: *(O sisinya hlooho.)* Ke a utlwa, weso, hore o ikemiseditse e le kannete ho hlabela badimo, feela ke sa ntse ke batla hore re tshohle taba ena ya ntate Mohlouwa le ho tebelwa ha hao.
TSIETSI: Ha re lebale hanyane ka ntate Mohlouwa, moshaneso, ha ke batle ho utlwa lebitso la monna eo tsebeng tsena tsa ka. 5
THAPELO: Empa, weso, ha o a lokela ho phutha matsoho feela le ha o qholotswa tjena.

TSIETSI: O batla hore ke etse jwang jwale, monna Thapelo? Le hoja ke sa utlwisise hore hobaneng ntate Mohlouwa a ntebetse mosebetsing, feela ha ke a ikemisetsa ho mo phephetsa kapa hona ho mo lwantsha. Ke 10 dumela hore yena le sware ba tseba seo ba se etsang.
THAPELO: Moo teng ke hanana le wena, Tsietsi. O lokela ho lwana hore ho kgaohe moo ho kgwehlang teng. *(O fupara lehoporo ha a qeta o le beha fatshe)* Pheleu le Mohlouwa ba ikentse medingwana ya masawana. Hoja monokotshwai o ne o butswa ho ya ka thato ya tshwene, ke ne ke tla ba 15 ruta pina ya baale.

21.8 Ditaba tsa tema e ka hodimo di mothating ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

21.9 Bontsha tomatso e hlahiswang ke diketso tsa Pheleu. (2)

21.10 Mantswe ana a Thapelo '... ha o a lokela ho phutha matsoho feela le ha o qholotswa tjena' a re bolella eng ka semelo sa hae. Tshehetsa karabo ya hao. (2)

21.11 Na ke hantle hore Tsietsi a mathele mahoporong ha mosebetsi o mo feletse? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

21.12 Hobaneng ha ho thwe Tsietsi ke nonyana kahlamela mmolai? (2)
[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello

Confidential

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

[redacted]

[redacted]

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2024

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 31.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka tlhoko pele o qala ho araba dipotso.

2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng la bone, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.

3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Pale/Sengolwa sa Boholoholo	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)

4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO
Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso TSE PEDI.
Thothokiso eo o sa e rutwang – O TLAMEHA ho araba potso ena.

KAROLONG YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA Araba potso E LE NNGWE.

5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO) LE YA C (TERAMA)

- Araba dipotso tsa pale/sengolwa sa boholoholo le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
- Araba potso E LE NNGWE E TELELE YA MOQOQO le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba dipotso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA C. Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 5 ho etsa kgetho ya hao.

6. BOLELELE BA DIKARABO

- Potso e telele ya dithothokiso e lokela ho arajwa ka mantswe a 250–300.
- Dipotso tse telele tsa Pale le Terama di lokela ho arajwa ka mantswe a 400–450.
- Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.

7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka tlhoko.

8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.
9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.

10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:

    KAROLO YA A: Metsotso e 40
    KAROLO YA B: Metsotso e 55
    KAROLO YA C: Metsotso e 55

11. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlahisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso TSE PEDI feela ho tsena.

NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. 'Kgopolo e a Ilisa'	Potso e telele ya moqoqo	10	6
2. 'Baradi ba Efa'	Dipotso tse kgutshwane	10	7
3. 'Tonakgolo Tsiame'	Dipotso tse kgutshwane	10	8
4. 'Kaofela ke mafome'	Dipotso tse kgutshwane	10	9
MMOHO LE			
Thothokiso eo o sa e rutwang: O TLAMEHILE HO araba potso ena.			
5. 'Rato leo'	Dipotso tse kgutshwane	10	10

KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

ELA TLHOKO: Araba potso E LE NNGWE e telele le E LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba e kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso E LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C.

PALE: Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.

6. *Botsang lebitla*	Potso e telele ya moqoqo	25	11
7. *Botsang lebitla*	Dipotso tse kgutshwane	25	11
8. *Diepollo*	Potso e telele ya moqoqo	25	14
9. *Diepollo*	Dipotso tse kgutshwane	25	14
10. *Mme*	Potso e telele ya moqoqo	25	17
11. *Mme*	Dipotso tse kgutshwane	25	17

12. *Tutudu ha e patwe*	Potso e telele ya moqoqo	25	19
13. *Tutudu ha e patwe*	Dipotso tse kgutshwane	25	19
KAPA **SENGOLWA SA BOHOLOHOLO: Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa boholoholo.**			
14. *Ke qati e a lomisanwa*	Potso e telele ya moqoqo	25	21
15. *Ke qati e a lomisanwa*	Dipotso tse kgutshwane	25	21
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA **Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.**			
16. *Seyalemoya*	Potso e telele ya moqoqo	25	24
17. *Seyalemoya*	Dipotso tse kgutshwane	25	24
18. *Haeso Mafotholeng*	Potso e telele ya moqoqo	25	27
19. *Haeso Mafotholeng*	Dipotso tse kgutshwane	25	27
20. *Lejwe la Kgopiso*	Potso e telele ya moqoqo	25	30
21. *Lejwe la Kgopiso*	Dipotso tse kgutshwane	25	30

ELA TLHOKO: Dikarolong tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e NNGWE e lokela ho ba ya di dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane.

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na efela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	DINOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (√)
A: DITHOTHOKISO (*tseo o di rutilweng*) (Potso e telele ya moqoqo KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–4	2	
A: DITHOTHOKISO (*eo o sa e rutwang*) (Dipotso tse kgutshwane)	5	1	

B: PALE (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane) KAPA B: SENGOLWA SA BOHOLOHOLO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	6–13 14–15	1	
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	16–21	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		**5**	

ELA TLHOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le E NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso TSE HLANO (POTSO YA 1–5). Araba dipotso TSE THARO feela.

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 5, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KGOPOLO E A LLISA – TM Lethota

Ha ke hopola ba ka botho,
Ke hopola bophelo ba rona Basotho,
Ka tse bohloko masisapelo,
Tse tetebetsang ya motho mehopolo,
Ruri ke ferekana mehopolo.

Ha ke hopola ba polasi bophelo,
Tlasa ngwan'a mawatle, Kleinbaas;
Moo motho a tsohang ka dialla.
A kgutla ka kgitla a kgukgutha,
Ho qekisa yona tjako le retjhene.

Ha ke hopola ba ho sebeletsa leleya,
Moputso wa shome la mekotla ka ngwaha,
Ke hopola le ho dula seteroising.
Ke kgaketswa dirantjana ka kgwedi,
Ruri moya wa ka o a tetebela.

Ha ke hopola dikolo tsa teng,
Moo motho a yang lemo di ile,
Lebaka e le ho alosa mohlape.
A kotula masimo masabasaba,
Ruri kgapha di tlala merifi.

Tshebediso ya maelana thothokisong e molemo ho feta thothokiso e se nang ona. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona.

Karabo ya hao e be bolelele ba mantswe a 250–300. **[10]**

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

POTSO YA 2:

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

BARADI BA EFA – JM Nkutha

1 Ke bona ba tshwereng lona lefatshe,
2 Phelo bohle bo se bo laolwa ke bona,
3 Tse ntle le tse mpe di hlaha ka bona,
4 Kgotso le dintwa di hlaha ka bona.

5 Basadi ke tau di mesana ke o jwetse,
6 Banna ba a hlobaela ha ba ba hopola,

7 Ba hopola bobe le bona botle ba bona.
8 Ha letsatsi le ntse le tjhaba le dikela.

9 Baradi ba Efa bana ba habo rona,
10 Ba leleme le monate le hohelang,
11 Ba tseba le ho loha mantswe a bona;
12 O sale o le e mobe ya qabanyang.

13 Malapeng a rona ke bona ba renang,
14 Mebusong seeta ho ntso lla sa bona,

15 Tsohle di etswa ka ho hauhela bona,
16 Hoba e se e le bona bomma rona.

2.1 Bolela lebitso la mokgabisopuo o hlahang molathothokisong wa 5. (1)

2.2 Fana ka lebitso la bokgabo bo sebedisitsweng molathothokisong wa 2. (1)

2.3 Tshwaela ka tshebediso ya phetapheto ya moelelo e molathothokisong wa 3 le 4. (3)

2.4 Hlalosa se bolelwang ke sethothokisi molathothokisong wa 14. (1)

2.5 Sethothokisi se sebedisitse komelo sehloohong sa thothokiso ka sepheo sefe? (2)

2.6 Hlalosa sehalo sa mongodi thothokisong ena. (2)

10

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

POTSO YA 3:

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

TONAKGOLO TSIAME KENNETH MOPELI – JM Nkutha

Tsiame, qhana katola ya hao o nke leeto,
Ka majwanamabedi boha botle ba naha ya hao;
Qwaqwa naha ya dithaba, dinoka le melapo,
E ntle le botsipasehole ba e babatsa;
Re bona le ka baeti ho eta selemo ho pota!

Kgabane kgaba ka botle
O swabise kgukguni tsa sera,
Dira tsa Tlokweng le Kweneng mareneng;
Ngwanamonna ha taba di se di le ka mosing,
Potlakela Tsheseng hona Tlokweng;
Teng o tla fihlela namane e telele Wesele,
Eo Motlokwa o a e tseba toka;
O tla etsa tsoho la monna, a ke se o swetse.

Morena ka, ha ntse le eya le kgata kgateane,
Ha ntse le nyolosa le ho theosa
Diphula le diphulana;
Hopolang hore motse ho ahwa wa morapedi,
18 Kgumamang le rapele, tshepang thapelo.

3.1 Fana ka lehlalosonngwe la lebitsohokwa le hlahang molathothokisong wa 2 (1)

3.2 Qolla polelwana ho tswa temanathothokisong ya 2 e bolelang hore ho senyehile. (1)

3.3 Bolela lebitso la karaburetso e molathothokisong wa 3. (1)

3.4 Melathothokiso ya 17 le 18 e na le tshusumetso efe ho babadi? (2)

3.5 Bohlokwa ba tshebediso ya kgonyetso molathothokisong wa 7 ke bofe? (2)

3.6 Tshohla tshebediso ya lebitsa molathothokisong wa 14. (3)

10

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

POTSO YA 4:

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KAOFELA KE MAFOME – KPD Maphalla

Ho sebetsa ka thata, ho fufulelwaka,
Ho tshwara ka meno ho aha disiu;
Ka nnete tsa lefatshe ke lefeela
Kaofela ke mafome
Di a fela.

Lerato la batjha ho pepeakaka,
Ho ikana ka lehodimo le dinaledi;
Ka nnete tsa lefatshe ke lefeela
Kaofela ke mafome
Di a fela.

Maqiti a ho bona dira di sa le hole,
Lebelo le ditshika ho haba dibaka;
Ka nnete tsa lefatshe ke lefeela
Kaofela ke mafome
Di a fela.

Bohlwahlwa ba ho tjhalaka, mafolofolo
Morolo oo wa botjha ho hlwahlwaelaka;
Ka nnete tsa lefatshe ke lefeela
Kaofela ke mafome
Di a fela.

4.1 Sepheo sa mongodi ke sefe ka tshebediso ya molathothokiso wa 2? (2)

4.2 Lentswe lee 'ditshika' le hlahang molathothokisong wa 12 le bolelang? (1)

4.3 Bolela bokgabo bo hlahang molathothokisong wa 16. (1)

4.4 Qolla lentswe le nang le moelelo o le mong le mafolofolo temanathothokisong ya 4. (1)

4.5 Bolela molaetsa wa thothokiso ena. (2)

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

4.6 Tsenkolla tshebediso ya lentswelekgohledi 'hlwahlwaelaka' le molathothokisong wa 17. (3)

10

MMOHO LE

POTSO YA 5:

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

O TLAMEHA ho araba potso ena.

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

RATO LEO – TM Lekitlane

Mona lefatsheng nna nkile ka rata motho,
Hara dikgarebe ka shwela e soothwana kgarebe,
Kgarebe ya nkgahla banna ke sa e tsebe,
Ke sa nkga lebese, tabeng tseo ke sa le lesea.

Rato la mpherekanya nna ka ba otseotse,
La mphetola tseketseke ke le motho hara batho,
Ka sekgahla la nkgahlela nna ke le kgalala,
Modikwadikwane fatshe wa polanya qhetseke ba ntimella.

Ena kgarebe ke e jwang banna mpolelleng,
Kgarebe ya ho nkgapa nakaladi ke ja wa kebolelwa?
Nna poropotlwana tabeng tseo ke ne ke tla kena hamorao,
Ke kene ke tiile mooko ha jwale ke sa rerekela mangole.

Rato leo le siile moferefere tebong ba pelo ya ka,
Le siile masupi, la siya metse e le dithako,
Rato leo ke la mohlolo ke rato la dinehellwa.
Le ntletse ka sekgahla la ntsokotsa sehloho!

5.1 Qolla lentswe le re bopelang phetapheto ya mantswe e tshekalletseng temathothokisong ya 1. (1)

5.2 Hlalosa hore karaburetso e hlahang molathothokisong wa 2 e amana jwang le sehlooho sa thothokiso ena (2)

5.3 Bohlokwa ba mothofatso o molathothokisong wa 7 ke bofe? (2)

5.4 Fana ka moelelo o otlolohileng wa molathothokiso wa 4. (1)

5.5 Ke sebetsa sefe sa bothothokisi se fumanwang molathothokisong wa 10? (1)

5.6 Sehalo sa thothokiso ee se etsa hore o be le maikutlo afe? (2)

10

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A 30

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, potso e telele ya moqoqo kapa ya dipotso tse kgutshwane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

PALE POTSO 6: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***BOTSANG LEBITLA* – KPD Maphalla**

Mapolesa a hiretswe ho tlisa botsitso ka hara setjhaba. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 7: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

BOTSANG LEBITLA – **KPD Maphalla**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA A

Kulo e ne e letsa molodi mokgubung wa bosiu, ka yona kgitla hantle. Dikebekwa di ne di tshoha difotle, di tsamaya di thunya diriti tsa tsona le dihlahlana. Kweta se ne se nyaroswa ke sefate ho rethetha, lehlaku ha le pheulwa ke moya. Ho ne ho nkga lefu hantle mohlang oo. A ema senna mora wa Molakolako, A re ha e le kajeno nkeke ka shwa, ho sa le hole moo ke habileng, a hopola hore o itse ho batubi ba hae, 'KE TLA 5 KGUTLA' a e hopola eo tshepiso; 'KE TLA KGUTLA!'.

Tshepiso ke tshepiso. Tshepiso ha e entswe, ke tlameho hore e phethwe. Ho roba tshepiso ha se hantle. Ho molemo hore o se ke wa etsa ditshepiso ha o bona hore ho tla ba thata ho di phethisa. Ha o entse ditshepiso, o behile lebitso la hao paneng, mme ha o sa e phethise, o ka nna wa lahlehelwa ke lona. Tsietsi o entse tshepiso, mme le 10 yena o ikutlwa a tlameha ho e phethisa, 'KE TLA KGUTLA'.

Matsatsing ana o nahana taba tse ngata. O lohotha le ditabanyana tsa bokamoso. Ebe bokamoso bo mo fuparetse eng? Ebe bophelo ba hae bo tla fella kae? Ebe ho tla ba jwang mohlang a fallang? Ebe o tla ba le molekane? Ofe?
Ramatlotlo o ne a ena le moradi e motle, e mosehlana ya bitswang Mohanuwa. Enwa 15
Mohanuwa o ne a le motle, empa a sa di hadikela ho di ja. O ne a rekisa hona lebenkeleng la ntatae. Mohanuwa o ne a le makoko, a le mabifi. A kgarametsa batho ha ba tlo reka lebenkeleng. Ntatae o ne a mo kgalemme, a hlotswe. Mmae o ne a mo qekisa hobane o ne a tshaba hore o tla bolella ntatae ka titjhere yane e neng e hlola e
mo etela ha a ile dikopanong tsa borakgwebo. 20

7.1 Hlalosa se neng se etsahala temeng e ka hodimo. (2)

7.2 Ke hobaneng ha Tsietsi a ne a phetapheta mantswe ana: 'Ke tla kgutla'? (2)

7.3 Bolela tshepiso eo Tsietsi a neng a bua ka yona temeng e ka hodimo. (1)

7.4 Bolela taba E LE NNGWE e neng e ngongorehisa Tsietsi ka bokamoso ba hae. (1)

7.5 Ntwa ya Tsietsi le Kotsi e ne e bakwa ke eng? (1)

7.6 Bontsha kamoo sehalo sa mongodi mantsweng a latelang se lebisitseng mothinyeng o sa lebellwang kateng.
Kamehla ha Tsietsi a tadima Motsamai, pelo ya hae e ne e lobehlana. O ne a tlallwa ke thabo e kopaneng le maswabi. (2)

7.7 Sekaseka ka tshetshefo sepheo sa mongodi sa ho etsa hore Tseleng e le mooki a tsamaye le Tsietsi wa motshwaruwa. (3)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA B

Tsietsi kajeno o menahanong e tebileng. O fumane melaetsa e mengata matsatsing ana. Ho utlwahala hore Kotsi o phethotswe ke koloi, a ba a ikela boyabatho. Ho thwe kgwedi tse tharo kamorao moo, Tsekiso ke ha a bolawa ke dikebekwa tse ding ntlong ya thitelo. Ho thwe Mamasolomane o setse le Ditaba. Tsietsi o ile a batla a tsieleha hore na jwale Ditaba enwa ke mang. Ha utlwahala hore Ditaba ke mora wa ho fela wa yena Mamasolomane ba neng ba mo kumela ditaba tsena ba re ho ne ho ile ha eba moreareanyana, hobane ho ne ho bile le menyenyetsi ya hore Ditaba ke mora wa moruti Moshebi.

Taba ena e makaditse Tsietsi haholwanyane. Athe bophelo ke ntho e jwang? O hopola kamoo a neng a rata moruti Moshebi kateng. Banna! Empa kajeno ha se nako ya ho nahana ka tseo, kapa ho touta ka ntho tsa kgale. E, lena ke le leng hara matsatsi.

Nako jwale ke hora ya borobedi. Ke nako ya ho tloha. Tsietsi le Thipane ba tswa ka sekgukgu kamoo ba tlwaetseng kateng. Ba ithatika ka motero, ba kena tseleng. Ba emisa tekesi, ba palama. Ya jajametsa. Kaekae ba theoha. Ba fumana koloi e eme moo ka nako eo. Ha ba tsebe monga yona, empa ba ne ba tseba hore e tla moo ka eo nako. Ba e kgwatha ka moo ba tsebang, ya duma. Ya kena tseleng. Ka ho panya ha leihlo ba be ba se ba potetse ka sekgutlo. Ya jajametsa koloi e talana, ya e dumela tsela.

7.8 Bolela hore Ditaba enwa eo ho buuwang ka yena temeng ke mora wa mang? (1)

7.9 Taba ya ho tswalwa ha Ditaba e hopotsa Tsietsi morao ketsahalong efe sengolweng see? (2)

7.10 Dithupa tse ileng tsa behwa ke Tsietsi ka mora ntwa e kgolo ya morung nahathote ke sesupo sa eng? (2)

7.11 Lefu la Tseleng le ama kgohlano jwang? (2)

7.12 Ketso ya nkgono Mantsoteng ya ho hlokomela Tsietsi, e mo hlahisa e le mophetwa ya jwang? (2)

7.13 Seabo sa mapolesa ke sefe paleng ee mpalebana le molapoloto? (2)

7.14 Ha o ne o le Kotsi, o tseba hore Ditaba ha se ngwana wa hao, o ne o tla rarolla qaka ee ka tsela e jwang? (2)
[25]

POTSO YA 8: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***DIEPOLLO* – T Seema**

Mapolesa a hiretswe ho tlisa botsitso ka hara setjhaba. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 9: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***DIEPOLLO* – T Seema**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA C

'Nna ke Diepollo. Ke sebetsa sepetleleng sa mofumahadi Maseru. Mahanke eo ke o botsang ka yena ke titjhere sekolong sa temo Maseru.'

Ka bona sefahleho se phutholoha ha ke mmolella hore na Mahanke ke mo tsebella kae. Ngwanana ya holetseng mahaeng o a mmona, enwa yena e ne e se mofuta wa mona ho hang. O ne a tshwana le banana ba Maseru. Ha ke mo shebile ke ne ke sa bone ngwanana ya holetseng Peka, ho hang.
Le nna ha ke a mmolella ditaba kaofela. Ho jwalo, kgomo ha e ke e nya bolokwe kaofela. Hantlentle, Mahanke ke titjhere sekolong sa temo. Kgwedinyaneng tsa ho feta re ile ra ya kopanong e neng e tshwaretswe ka sekolong sa temo le baoki ba bang ba bahlano. Mahanke e ne e le motsamaisi wa *workshop* eo.

Ha kopano e fedile ra dula dijong tsa motsheare. Hang ha ke kena ka tlong ya ho jella mohlokomedi a tlohela baoki ba bang empa nna a ntshupisa moo ke tshwanetseng ho dula teng. E ne e le tafole e etseditsweng ho dula batho ba babedi, moo ke ntseng ke qamaka hore na ke mang ya tlo dula setulong se seng, ha kena mohlanka e molelele wa seema ka ditlhako, a kena a hata eka o ntse a kgethela leoto sebaka.
Borikgwe motshetshe e le o kgaolang tshintshi lepheo, hempe a apere e pudutswana. Mohlankana eo e reng ha a bonya shome le we. O ne a tshwanelwa eo motho, diaparo tsena eka o bopelletswe le tsona.

9.1 Ke mang mophetwa eo Diepollo a buang le yena qalong ya qotsong ee? (1)

9.2 Bolela mohlankana eo ho buuwang ka yena qotsong ena. (1)

9.3 Akaretsa se neng se etsa hore Pontsho a qwaye batho bao a sa ba tsebeng. (2)

9.4 Hlalosa sehalo sa qotso ena. (2)

9.5 Ke eng e bontshang hore mohlankana o ne a kgahluwe ke Diepollo qotsong e ka hodimo? (1)

9.6 Na o dumellana le mohopolo o reng: Nkgono Motsokapere ke mophetwa ya tjhitja? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)

9.7 Mongodi o sebedisitse pheteletso ena '… motshetshe e le o kgaolang tshintshi lepheo …' ka sepheo sefe? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA D

Feela ka maswabi, ka bomadimabe mme wa bona o ne a na le dilemo tse pedi a hlokahetse. Ke ne ke lebeletse hore ke tla kgaotsa leeto la ka mona, empa jwale ke moo. Batho bao ho tloha bongwaneng ke neng ke lora hore ke tla qetella ke ba tsebile, ke kopane le bona ba phela, ba iketse, ba felletse boyabatho. Ha o ne o le nna o ne o tla etsang? Nka nna ka o tshwarela ha o ka nahana hore esere ke dintho tse entsweng ka boomo, feela hore ke swetsehe.
Qalong ke tsebile ka ntate mme o tla dumellana le nna hore ho ne ho le bohloko. Ha ke batle ho potlaka hore ke etse qeto ya hore Mmaelena e ne e le yena mme. Ha ke hane ho ka etsahala hore e ne e le yena mme ya ntswalang. Phirimaneng ya tsatsi leo re ne re dutse tafoleng, e le nna, Matshediso, le Mmannabi le bashemane ba bona ba 10 babedi. Matshediso o ne a re ngwathetse bohobe ka mokopu wa sekele. Ke tlameha ho tseba, ke fumane nnete ka motho ya nang le lesedinyana. Ho bua nnete nna ke ne ke se na lona, ho jwalo le ka Mmannabi, feela a botsa nna; 'Feela hobaneng'

'Mmannabi le nna ke a ipotsa' Ke Matshediso le yena a maketse. 'Nna ke hopola mohla o mpolellang hore ha ke tla rehwa lebitso la Matshediso, e ne e le hobane a tshedisehile ka ngwana wa hae ya kileng a mo siya ha habo'

9.8 Diketsahalo tsa qotso ee di re hopotsa ketsahalo efe? (2)

9.9 Ditaba tsa qotso e ka hodimo di re fihlisa mothating ofe wa poloto? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

9.10 Ngwana eo Mmaelena a neng a mo siile ha habo ke mang? (1)

9.11 Bolela hore boteng ba mophetwa ya bitswang Moses, mohlankana wa Dikenkeng, bo thatafaditse bophelo ba Diepollo ka tsela e jwang. (2)

9.12 Na tlholo dingolweng e a hlaha paleng ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

9.13 Hlalosa kamoo Diepollo a ikentseng tshotso dinaleng kateng ha a ne a leka ho thusa motswalle. (2)

9.14 Sekaseka ka tshetshefo sepheo sa mongodi sa ho etsa hore Mahanke a nyalane le Diepollo. (3)
[25]

POTSO YA 10: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***MME* – NP Maake**

Bontate ke ditshiya tsa malapa. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 11: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***MME* – NP Maake**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA E

Mmateboho ke enwa o ituletse tlong ya hae, o ntse a mametse marothodi a pula e ntseng e otla hodima marulelo, eka o ntse a bala rothodi le leng le le leng le nang. Pula jwale e se e qala ho na ka matla, ha a sa kgona ho bala marothodi, hobane e tsholoha eka ke metsi a qhalwang ka mopotjwana o moholohadi, o ka lekanang atla tsa madimohadi a kgale, a neng a feta batho, a sa lekane le a mehleng ya difaqane, a neng a ntse a itekanela le batho. Ha a ntse a dutse, a utlwa ho kokotwa monyako, mme a re, 'Kena mokgotsi' a realo a nahana hore motho ya kokotang ke Mmatakatso, moahisane wa hae, eo a neng a mo lebelletse, ba tshwanetse ho ya reka masela toropong. Ha lemati le buleha, a bona ho kena motho osele, a eteletswe pele ke thoto.

'Kgotsong, mme,'ho dumedisa mosadi enwa ya kenang.
'Kgotsong, mme,'ho araba Mmateboho, a leka ho se bontshe hore o mo makalletse.

'Le tsohile, mme?'Ho botsa moeti, a bile a beha thoto ya hae fatshe. 'Re a tsoha, re ka utlwa lona,'ho araba Mmateboho, a maketse hoba o ne a sa lebella moeti. 'Le rona re tsohile, mme.'

Mme enwa o ne a le moholwanyana ho Mmateboho, ke a bona ka lemo tse ka bang 15 leshome kapa ho feta. Mmateboho yena e ne e sa le mosadi e motjha, ya batlang a fihla mashomeng a mane a dilemo. A tadima moeti enwa ka ho makala, etswe o ne a kolobile ke pula ena e nang.

11.1 Mme ha a tla fihla ha Mmateboho o ne a tswa hokae? (1)

11.2 Ke hobaneng mongodi a sebedisitse papiso polelong e latelang?

'hobane e tsholoha eka ke metsi a qhalwang ka mopotjwana o moholohadi' (2)

11.3 Ke hobaneng ha Mme a kgethile ho kena ha Mmateboho a sa kena baahisaneng ba Mmateboho? (1)

11.4 Ke hobaneng ha Mmateboho a ne a re 'kena mokgotsi' ha a utlwa ho kokotwa monyako? (1)

11.5 Na tlholo dingolweng e fihlelletswe paleng ee? (2)

11.6 Sehalo se sebedisitsweng ke Mmateboho qotsong e ka hodimo ha a ne a bua le Mme se lebisitse ketsahalong efe? (2)

11.7 Sekaseka ka tshetshefo sepheo sa mongodi sa ho etsa hore Dikeledi a thole ka sepatjhe sa Thollo. (3)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA F

'Basadi! Bona ke batlile ke lebala ho ya bona Mme, o a tseba hore o kula jwang,' ke Mmateboho eo, ha ba ntse ba tshohla tsa bophelo le Mmatakatso.

'O ntse a eya jwang na? Ke ne ke re ke tla botsa ha ke kena mona, jwale ke se ke lebetse ka baka la ho buela ruri.'

'O tshwarehile hampe haholo. Ha a sa kgona le ho ja matsatsing ana. Ke se ke tswa 5 ho mo isa ngakeng makgetlokgetlo, empa ha e le ho kena sepetlele teng, o hana a tiile hore ha a batle ho ya robala teng,' ke Mmateboho eo.

Mmateboho o ne a se na mme. Mme enwa ho ntseng ho buuwa ka yena ke yane eo esaleng a ilo mo kopela tulo ha kgaitsediae, Lesole. Ho tloha mohlang re mmonang a fihla ka thoto, e se e le kgwedi tse ngata, mohlomong tse seng di feta selemo kapa tse 10 pedi, empa ka baka la hona hore re re re ntse re sa di bale, re ke ke ra ba le bonnete, ntle le ha e mong a ka re hopotsa tsona. O ne a fihle mona a se ntse a tshwerwe ke sefuba, mme la nna la ya la tota, ka baka la ho tshaba ho ya dingakeng, a ba a hapelletswa ke yena Mmateboho, a mo isa ngakeng. Dingaka di ile tsa laela hore a iswe sepetlele sa lefuba sa SANTA, Kgauteng, pela sepetlele sa Baragwanath, empa 15 Mme, kamoo a neng a se a tsejwa ke batho bohle o ne a hana hehehe ho ya robatswa sepetlele.

11.8 Bolela lebaka le etsang hore Mmateboho a ilo kopela Mme bodulo ha Lesole? (1)

11.9 Ke hobaneng ha Mme a hana ho iswa sepetlele? (2)

11.10 Ketsahalo ya nakong eo Diseko a neng a fumana lengolo le dinepe mokotleng wa Mme e re hopotsa ketsahalo efe ya sengolwa see? (2)

11.11 Ho kula ha Mme ho bile le seabo sefe mabapi le molapoloto? (2)

11.12 Ketso ya hore Tsekiso a bonwe a tsamaya le kgarebe e nngwe e mo hlahisa e le mophetwa wa semelo se jwang? (2)

11.13 Bolela seabo sa Mme baahing ba Sebokeng. (2)

11.14 Na o bona e le ntho e nepahetseng ya hore Thollo a hane ho bona setopo sa Mme? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[25]

POTSO YA 12: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***TUTUDU HA E PATWE* – M Mahanke**

Mapolesa a hiretswe ho tlisa botsitso ka hara setjhaba. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 13: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***TUTUDU HA E PATWE* – M Mahanke**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA G

'Ha lemo sa bobedi se qala ke ne ke e na le tjhelete e lekaneng ho ingodisetsa lengolo la BA yunivesithing ya Afrika Borwa, ke ntse ke sebetsa hona kontrakeng. Ka nna ka di fapanyetsa jwalo: motshehare ke peke, bosiu ke buka; motshehare ke peke, bosiu ke buka. Ke ne ke sa lakatse le bao ke sebetsang le bona ba ka tseba taba tsena. Le hore ke na le lengolo la botitjhere ba ne ba sa tsebe. E ne e le lekunutu la ka ke le 5 mong. Ke ne ke tshaba hore mohlomong ba ka ntsheha hobane le nna ke ne ke se na bonnete ba seo ke neng ke se etsa. Ka lehlakoreng le leng ke tshaba hore ba ka tloha ba ntlhoya, mme bophelo ba ka bo sulafale. Ka hona ka itshebeletsa ka thata jwalo ka mang le mang. Feela mantswe a malome a ne a sa tlohe mohopolong wa ka. Ka hoo ka hla ka tshwara ka thata dithutong hoo ho tloha lemong sa bobedi ke ile ka fuwa 10 basari. Ke yona e nthusitseng hore ngwahola ke amohele lengolo leo, moo dithuto tsa ka tsa sehlooho e bileng Mathematics le Economics. Le lona ke le amohetse ka poso hobane ke ne ke se na tjhelete ya ho ikisa Tshwane dikapesong. Ka mora moo ka tholwa, mme ka romelwa mona Thabure.'

Tutudu o phethetse pale ya hae Dikgapane a kgelelletse dikeledi. Ha a bona hore eo o lla a sa kgaotse a ema; a mo kgella metsi. 15

13.1 Bolela hore Tutudu o ne a nka tjhelete ya ho ingodisetsa lengolo la BA hokae? (2)

13.2 Ke mantswe afe ho tswa qotsong a re bolellang hore Tutudu o ne a sebetsa ka thata? (1)

13.3 Fana ka mabaka A MABEDI a neng a etsa hore Tutudu a se ke a phatlalatsa mangolo a hae a thuto ho basebetsimmoho le yena konterakeng. (2)

13.4 Bontsha kamoo lewa la bongodi la ho hetla morao le iponahatsang kateng qotsong e ka hodimo. (1)

13.5 Hlalosa kamoo ho tshwarwa ha baithuti nakong ya mohwanto ho lebisitseng hore ho be le tlholo dingolweng. (2)

13.6 Ke eng e ileng ya halefisa ntate Tselapedi nakong eo Tutudu a neng a tlilo kopela bana dibuka letsatsing la pele la ho bulwa ha dikolo? (2)

13.7 Sekaseka ka tshetshefo sepheo sa mongodi sa ho reha titjhere Mikaele lebitso la sekgowa empa Tutudu yena a mo rehile la Sesotho. (3)

25

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA H

Letshweleng mane, le ha yena Tutudu a sa utlwa, e ne e ntse e le, 'Ke eo. Ho yena!' Motho ha a realo o leka ho sutuletsa ya pela hae pele, empa eo o a setlela; o bile o a araba, 'Ha o

batla ho ya, ha o ikise keng? O no le siyo ha re shatjwa ke mapolesa.' O realo a bile a tjhetjhella morao le ho feta e le pontsho ya hore ho hang ha a morerong wa ho ikenya tshotso dinaleng. Ba bang motho o thalatsa a sa tswa thalatsa, 5
e le ho nnetefatsa hore ha mapolesa a ikakgela ka hara bona e tla ba yena wa pele wa ho tshola tlhako morong. Monna ha a bone habedi.

Pina yona ya nna ya tswela pele hona moo ka ntle ho heke ya sekolo. E ne e hulwa ka pele ke yena Thabang, mme e sekenwa ke Motsamai le ha a ne a hlile a binela thokwana mane. Thabang o ne a ntse a rwetse kepisi ya hae, a e shebisitse morao. 10 A apere sekipa se mengolongolo e bontshang boitseko, mme le borikgwe e le ba bokathe e tsamaileng e tabolwa ka boomo. Boholo ba baithuti le bona bo ne bo sa apara yunifomo, ha e se ba sehlotshwana feela, ba akgang Ntefeleng le lequlwana la hae. Ngwana batho o ne a rapela hore moferefere ona o fele hobane o mo sitisa ho phetha thomo ya pelo ya hae. Mollo o o thehile, leha ho bonahala eka dibeso di metsi. 15

13.8 Bolela ketsahalo E LE NNGWE e hlahang qotsong e nyallanang le maele ana: (1)

'Monna ha a bone habedi.'

13.9 Hobaneng ha mongodi a entse hore Dimama a hane ho kolotisa boThebe jwala? (2)

13.10 Bolela dintho TSE PEDI tse re bontshang hore baithuti ba ne ba sa ikemisetsa ho ya sekolong? (2)

13.11 Ho emella morao ha Motsamai ho mo hlahisa e le mophetwa wa semelo se jwang? Hlalosa. (2)

13.12 Seabo sa mapolesa ke sefe ntshetsopeleng ya pale ee? (2)

13.13 Na o bona e le qeto e ntle ya hore Ntefeleng a ye sekolong kamora ho fumanwa a robetse dikobong tsa Tutudu? (3)

25

KAPA SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa boholoholo.

POTSO YA 14: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***KE QATI E A LOMISANWA* – SJ Mamashela**

Mosotho o re: 'Ngwana mahana ho jwetswa o bonwa ka dikgapha.' Dumellana kapa o hanane le maele ana o ipapisitse le diketsahalo tsa tshomo ya 'Kgubetswana le Talane'.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 15: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***KE QATI E A LOMISANWA* – SJ Mamashela**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa dithoko tsa seboko.

TEMA YA I

MASOPHA

Kgomo ya ntlo ya marumo, Seoli,
Phatshwana e mokaka!
E ohleleng kgwele, e kgaotse;
Bahami ba yona ba ntse ba lla,
Ka boLetlala ka boMaketekete!
Phatshwana ya ina seretse mafing,
Ya se re kgai ka tlhako ya morao,
Ya re lepe di kgaohe mefenyane,
Kgomo e mathe e pepile namane,
Motho a mathe a pepile ngwana!
Motlejwa ho lona Lioli ke mang?
Motlejwa ke Mmamatereasaka,
Wa materea e kgwadi, e tolodi,
Sethole sa mosadi e mokgunwana,
Ngwana mosadi wa kgwele a mamela,
A utlwa ha ho latolelwa Bakoena
Mohla dikgomo di nkuwang Botha Bothe,
Kgomo tsa kgutsanyana ya boMohato
Le no di ja le di siya masapo,
Mohla a hlolang o ya di batla.
Sa hlaha ka pelo mpeta
Seoli sa boNthe le Mahlape.
Ntsu e kene meraka ya Bakhothu,
Ya kena ya Bakhothu le Baropoli,
Ya re Morwa a tlo bolawa kwano!

Mofihlamedi wa lona, wa Matsitsa, O
fihlametse maqheku a mo seba.
Ba re kajeno ho hlahile Mapate: A
patahanya masohana,
A hlaba batho ka rumo le le leng!

15.1 Fana ka lebitso la lebotho la Morena Masopha. (1)

15.2 Hobaneng ha 'Phatshwana e mokaka' e ne e ohlelwa kgwele? (2)

15.3 Qolla molathoko o hlalosang hore Morena Masopha o ne a kgetha ho lwana ho e na le ho inehela. (1)

15.4 Hlalosa seabo sa tshwantshiso e melathokong ya 11 le 12. (2)

15.5 Bolela morabe O LE MONG feela o kileng wa hlaselwa ke Morena Masopha. (1)

15.6 Ke eng e neng e etsa hore Morena Masopha a hlasele merabe e meng? (1)

15.7 Fana ka moelelo o otlolohileng wa 'Mohla dikgomo di nkuwang Botha Bothe'. (1)

15.8 Hlwaya A LE MONG wa bana babo Morena Masopha. (1)

15.9 Ditaba tse qotsitsweng di hlalosa Morena Masopha e le mophetwa wa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

15.10 Sepheo sa sejura se fumanwang molathokong wa 26 ke sefe? (2)

15.11 Ho ya ka wena, na ho nepahetse hore motho a be leqophe ka tsela eo Masopha a neng a le ka yona? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (3)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA J

PEPETUKU LE RAMANO

Ba re e ne e le monna e mong ya neng a e na le leruo le lengata la diphoofolo tsa mefuta. Lebitso la monna enwa e ne e le Pepetuku. Hara diphoofolo tsohle tseo a neng a di ruile, o ne a rata Tshwene le pere haholo. Tshwene ena eo a neng a e ruile, e ne e dula le yena ka tlong hobane yena o ne a se na mosadi le bana. Tshwene ena e ne e phela ka ha eka ke mora wa Pepetuku.

E ne e disa dikgomo tsa hae ebile e hlokomela tse ding tsa diphoofolo. E ne e mamela Pepetuku haholo, e hlile e phethisa ditaelo tsohle tseo e neng e di utlwa ho tswa ho yena. Pere yona e ne e ratwa haholo hobane e ne e isa Pepetuku hohle moo a ratang ho fihla teng. Ka le leng la matsatsi Pepetuku a kula haholo mme a sitwa ke hore a iketsetse le ha e ka ba eng.

Yaba o roma Tshwene ena ya hae hore e mpe e ilo mmatlela moriana wa ho phekola hlooho, sefuba le mangole. Tshwene ya tsamaya hohle dikhemising, empa ya se ke ya fumana moriana o ka phekolang monga hae. Monga yona yaba o neha tjhelete ya ho reka tekete ya terene e mpe e mo tlele moriana ho la Gauteng. Yaba Pepetuku o kadima Tshwene ya hae borikgwe le katiba e ntle. Ya tsamaya, ya tsamaya ho leba 15 seteisheneng. Ya reka tekete, ya feta balebedi mme ya tsorama polatefomong.

15.12 Qolla polelwana e nnetefatsang hore tema e ka hodimo ke tshomo. (1)

15.13 Tshwene o ne a ilo etsa eng Gauteng? (1)

15.14 Hobaneng Pepetuku a ne a rwesa dikgomo diborele tse tala? (2)

15.15 Tshwene o hlahisitswe e le mophetwa wa mofuta o jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

15.16 Na diketsahalo tsa tshomo ee di a kgolweha? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale araba ya moqoqo.

POTSO YA 16: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***SEYALEMOYA* – RH Moeketsi**

'HA LE THAKGISWE' – M Leduma

'Banna, athe ho nanarela motho ho tjee! Ha ke a tshoha le kgale', Tshohla puo ena ya Kotopi e bontshang bohlokwa ba ho mamela letswalo la hao ha o le motho.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 17: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***SEYALEMOYA* – RH Moeketsi**

'SEKGOBO SA TSHIFANALEHATA' – RH Moeketsi

Bala qotso ena e latelang ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama yohle.

TEMA YA K

(*E ntse e le ka bona bosiu boo. Ke hona kwana dikgohlong mme Tholang o ntse a tsamaya moo ho hlileng ho tshabeha teng.)*

THOLANG: Ke tsamaile tsela e telele, ke sa fihle moo ke yang. E, lapeng leso moo ke leng ngwana a le mong feela. Helang! Kganya ke yane moo e panyapanyang teng! Ebe ke ha mang? Ke ilo kena teng, ke be ke kope boroko. Mehlolo ka nnete, pina ena ya ka e hana ho tloha molomong: 'Ke ya haeso ke ilo kopana, Ke kopane le ntate Mokeo, Ke kopane le mme Mmanthako.

Moya ona o a ntsukutla. Kajeno ke a hlwahlwaela, Ke qabane le ntate Mokeo. Badimo ba ka, nthuseng,
Moya wa ka o kokobele…'
E, ke fihlile jwale … empa ho a tshabeha mona … ekaba ke sefeng 15 sona sebaka see … ke utlwa meriri ya ka e baleha ... Ke motho ya emeng mane … Kapa mahlo ana a ka a a nthetsa.

17.1 Boipuiso bo hlahang temeng ee bo sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)

17.2 Bolela phapano ya maikutlo e bonahalang dipakeng tsa Mokeo le Mmanthako ka lefu le tshwereng moradi wa bona. (2)

17.3 Tharollo ya kgang e renang lelapeng la Mokeo e fihlellwa jwang? (2)

17.4 Ke eng e neng e etsa hore Tholang a tsamaye le masiu hakaale? (1)

17.5 Pina e binwang ke Tholang e supa eng? (2)

17.6 Tholang ke mofuta ofe wa sebapadi? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA L

MMANTHAKO: Feela ke utlwa ke tsamaya ke sehwa ke letswalo ha ke ntse ke qamaka baka sena … MOKEO: Shshs … butle ke eo a tla, o tlohele ho sehwa ke mala tjena
Mmanthako … O se o kgutlile na sebata se seholo?
RAMANAKA: Ke se ke lokile nna ka tsa ka. Hana le re le bomang, le tswa kae, re 5 tle re tsebe ho tswela pele ka taba tseo ke nahanang hore le tlile ka tsona?
MOKEO: Nna ke Mokeo ntate Ramanaka, mme enwa ke mofumahadi wa ka Mmanthako. Re tlile ka tsietsi ntate ha re le tjena.
RAMANAKA: Ke ne ke itse ke tla le neha mokotla ona wa ka le ke le di lahle fatshe, 10 empa ke bona molemo e le hore ke le bolelle taba feela, ke sa lobe letho, ebang le ntumella.
MOKEO: Tswela pele ntate hobane e ne e le ho tla itjheba. Kapa ke reng Mmanthako?

17.7 Letswalo le sehang Mmanthako le bidietsa eng? (1)

17.8 Hobaneng ha Mokeo a sotha ditaba tsa Mmanthako tsa ho sehwa ke letswalo? (2)

17.9 Mokeo le Mmanthako ba behwa ke eng ha Ramanaka? (1)

17.10 Ke eng e ka sitisang tshwantshiso ena ho bapaleha sebayeng? (1)

17.11 Ramanaka ke sebapadi sa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)

17.12 Ketso ya hore Ramanaka a nwese Tholang moriana, e re tjebela pele ketsahalong efe kahara buka? (2)

17.13 Ebe diketsahalo tsa terama ee di dumellana le sehlooho sa yona? (2)

17.14 Sekaseka ka tshetshefo tshebetso ya dingaka tsa setso o ikamahantse le ditaba tsa buka. (3)
[25]

POTSO YA 18: POTSO E TELELE YA MOQOQO

HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki

'Ho tjhaha ke se ke tla tjhaha. Empa leha ho le jwalo ke utlwa ke ena le letswalo ha e le mona ke lokela ho ya hae.' Tshohla puo ena ya Molefi e bontshang bohlokwa ba ho mamela letswalo la hao ha o le motho.
Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 19: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki

Bala qotso ena ka tlhoko ebe o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA M

MOLEFI: Banna ba heso nna le Jwalane re qadile hantle hampe nakong eo re neng re qala ho ratana. Nakong ela eo ke neng ke tlilo le tsebisa yena, e ne e se e le kgajana ke ratana le yena. Ka nako eo ho ne ho se na letsatsi le fetang a sa ntetsetse mohala. Ka nako e nngwe o ne a ntetsetsa mohala makgetlo a ka fetang bobedi ka letsatsi.

Lekgetlo le leng le le leng leo a neng a ntetsetsa ka lona, o ne a sa phetse ho bolela kamoo a nthatang le kamoo a ntlholohetsweng kateng. Empa hona jwale tjena mehala eo ha e sa kena ho hang. Ha ke mo letseditse o tla utlwa a re o *bisi*, ke behe mohala fatshe o tla ntetsetsa. Ke tla ema jwalo ho fihlela re ba re tjhaya ho se
mohala o kenang. Ha ka le hlahlamang ke mmotsa hore na ha a letsa keng; o tla utlwa a mpolella hore yena o ile a iteballa. Taba e mmakatsang ke hore ha nka ka tshwana ke buile le yena mohaleng, ha a sa qoqa jwalo ka pele. Hommeng Jwalane ke
motho ya qoqang, ya bileng a nang le boswaswi.
RAMAFOTHOLE: Na nka botsa Molefi?
MOLEFI: E, o ka botsa hobane ha nka ka hana ha o mpotsa hona jwale o ka tshwana o lebala seo o neng o lakaditse ho se botsa. Etswe ditaba di ngata tseo ke batlang ho le bolella tsona ka Jwalane hona
kajeno lena.

19.1 Ka tsebo ya hao ya buka, phetoho eo Molefi a buang ka yona qotsong ee e bakwa ke eng? (1)

19.2 Potso ena, 'Na nka botsa Molefi?'na ehlile e botswa ho tswa boteng ba pelo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

19.3 Qolla phetoho E LE NNGWE eo Molefi a llang ka yona mabapi le Jwalane. (1)

19.4 Ngongoreho ee ya Molefi e re lebisa ketsahalong efe tshwantshisong ee? (2)

19.5 Bolela mothusi wa Mapetla ya sa hlaheng temeng e ka hodimo. (1)

19.6 Molefi ke mofuta ofe wa sebapadi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

19.7 Bolela dintho TSE PEDI tse ka sitisang tshwantshiso ena hore e bapallwe sebayeng. (2)

19.8 Maikutlo a mongodi ke afe mabapi le bokreste ba Pitso le Molefi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA N

MOJABENG: Ha re ye. Aubuti o se a besitse dikgopo tsa nku ya kwae ya ngwetsi ya hao. Ke hlile ke tlilo o lata hobane jwale nako ya ho mo fa e fihlile. O ntse o re diaparo tsa ngwetsi ya hao di o fedisa pelo ha di etsa eng?

PITSO: Hao, Mojabeng, wena o lebala kapele hakaakang! O se o lebetse hore mohlang re neng re tswa ha Thebe nakong ela eo re neng re tswa kopa mohope wa metsi ke ne ke o bolelle kamoo moteno wa hae o leng mobe kateng?

MOJABENG: Na ebe? Eseng o lebetse? Nna ke tseba motho eo o neng o lla ka moteno wa hae e le molotsana yane wa ngwanana.

PITSO: Molotsana wa ngwanana jwale ke ofe?

MOJABENG: Helang, ha ke bolele yena Jwalane?

PITSO: E, le moo tjhee o ntse o bolela. Empa le moaparo wa Morongwe ke ne ke hlola ke lla ka wona. Na o tla mpolella hore o se o lebetse ha ke ne ke hlola ke o bolella hore Morongwe o apara mese e mekgutshwane e bileng e bonaletsang? Na o tla mpolella hore o se o lebetse ha ke ne ke re ka nako e nngwe re ne re ye re mo fumane a tenne borikgwe bo bokgutshwane, boo o neng o tla fumana bo hlahisitse diforo tse ka mora mangole le menyama? Kana jwale Morongwe e se e le ngwetsi ya hao, jwale lesepa leholo e se e tla ba la melata, ha la monga motse e tla ba kotokwana.

19.9 Ke mang ya tlileng ho fuwa kwae temeng e ka hodimo? (1)

19.10 Taba ya hore Mojabeng a re Jwalane ke molotsana temeng ee, e bopa tomatso ka tsela efe? (2)

19.11 Hlalosa tshebediso ya maele a hlahang qetellong ya qotso e ka hodimo. (2)

19.12 Ha o ne o le Molefi o ne o tla nka bohato bofe ha mohatsao a hana ho ikobela moetlo wa heno? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

19.13 Toro ya Molefi e re tjebela pele ketsahalong efe tshwantshisong ena. (2)

19.14 Boipuiso ba Mapetla ha tshwantshiso e qala, bo senola eng ka yena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[25]

POTSO YA 20: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***LEJWE LA KGOPISO* – T Letshaba**

'Seipati, letswalo la ka le a nkgalema hore ho hloka botshepehi ho molekane wa ka ke sebe ka pela mahlo a Modimo.' Tshohla puo ena ya Naledi e bontshang bohlokwa ba ho mamela letswalo la hao ha o le motho.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 21: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***LEJWE LA KGOPISO* – T Letshaba**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA O

NALEDI: *(O a bokolla)* Na o tiisitse hore o … Jooweee!!!

MOHLOUWA: *(O sekisa meokgo)* Moleko towe, o bolaetseng mosadi wa ka jwale? Mmabatho o kena ka dife jwale tabeng tsee?
TSIETSI: *(O sheba Naledi)* Ho ngodilwe ha thwe ke tla otla bana ka lebaka la bokgopo ba batswadi ba bona. *(O sheba Mohlouwa)* Hape Sesotho se 5 re ha e iphetetse ka e e hlabileng!! *(O ba sheba ka la Kaine)* Se setseng mothating wa jwale ke hore ke le reme dikotwana ka selepe sena.
THAPELO: Feela, weso, ntho ena eo o batlang ho e etsa e tlo o kenya kgathatsong le ho feta. 10
TSIETSI: Ke tena ke etsa tsena tsohle ka baka la Naledi le Mohlouwa. Mosadi enwa ke ne ke mo abetse pelo ya ka, mme yena a ikgethela ho mathakaka le banna ba dikgorane. Ke ile ka bona ka ho ba le mabenyane a theko e boima hore mokgwa o teng. *(O a kgaruma)* Ke re kajeno lena e mong le e mong o lokela ho arabela melato ya hae. 15

21.1 Diketsahalo tsa qotso e ka hodimo di etsahalla sebakeng sefe? (1)

21.2 Ketso ya Naledi ya ho amohela karete ya Mohlouwa e lebisa ntlheng efe? (1)

21.3 Qotsa dipolelo TSE PEDI qotsong e ka hodimo tse re bopelang komelo. (2)

21.4 Bolela dintho TSE PEDI tseo Naledi a neng a se a di etsa ho bontsha hore ha a sa hlompha monna wa hae. (2)

21.5 Qotso e ka hodimo e re fihlisa mothating ofe wa poloto? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)

21.6 Bolela ketsahalo E LE NNGWE e lebisitseng qwaketsanong e hlahang qotsong e ka hodimo. (2)

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA P

(Ho sa tswa na pula ya ditlwebelele motseng wa Kgotsong. Naledi o maphathaphathe ka motlotlwaneng wabo wa masenke. O a hlwekisa ekasitana le ho phumola metsi a pula a netseng ka ntlong.)

NALEDI: *(O tsielehile)* Basadi! Ka nnete ke qala ho bona pula e kanakana haesale ke tswalwa ke eba mokana. Ako bone feela kamoo metsi a phutletseng 5
kateng ka tlong ka mona! Ebile ekare ke a baka bohale le ho feta ha ke a phumola tjena. Ke re ha ho phaposi le ha e ka ba nngwe feela e sa neleng kajeno lena. *(O tlhotlela lesela le metsi nkgong.)* Tjhe, ruri tsietsi e latella tshotleho ebile hape e hlaha mabaka a ntse a fokola. *(O opa diatla.)* Ke hore pula ena e nele metsotswana e seng mekaenyana feela, empa 10 tshenyo ya teng ke ena e kekeng ya ba ya lekanngwa le kgale! Le jwale ke hona ke dumelang hore pula ke mahlopha-a-senya. Ka mehla re dula re kopa Ramasedi hore a re romelle marothodi, empa le teng ha a se a tlile re boela re lla sa mmokotsane, re ngongoreha kamoo e re siyang re le maqakabetsing kateng. Ha e le rona mafutsana ha ke sa bua, e re siya re 15 le tebetebeng ena e haesale; ke tjho re se na le lona la ho phoka boduma!

21.7 Hobaneng ha Naledi a opa diatla qotsong e ka hodimo? (2)

21.8 Lewa la boipuiso qotsong e ka hodimo le sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)

21.9 Maele ana, 'tsietsi e latella tshotleho' a amana jwang le ditaba tsa tshwantshiso ee? (2)

21.10 Ke eng e ka sitisang tshwantshiso ee ho bapaleha sebayeng? Bolela dintho TSE PEDI. (2)

21.11 Hlalosa semelo sa Seipati. (2)

21.12 Sekaseka sepheo sa mongodi sa ho etsa hore Tsietsi a se fumantshwe ntlo ya RDP kapele. (3)

21.13 Na o bona ketso ya Tsietsi ya ho bolaya bana ba hae e le e nepahetseng? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80

di se sebediswe ntle ho tumello

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Confidential

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2025

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka tlhoko pele o qala ho araba dipotso.

2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng la bone, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.

3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Pale/Sengolwa sa Boholoholo	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)

4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO
Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso TSE PEDI.
Thothokiso eo o sa e rutwang – O TLAMEHA ho araba potso ena.

KAROLONG YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA Araba potso E LE NNGWE.

5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO) LE YA C (TERAMA)

- Araba dipotso tsa pale/sengolwa sa boholoholo le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
- Araba potso E LE NNGWE E TELELE YA MOQOQO le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba Potso ya dipotso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B, o tlameha ho araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA C.

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

- Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 5 ho etsa kgetho ya hao.

6. BOLELELE BA DIKARABO
   - Potso e telele ya Dithothokiso e lokela ho arajwa ka mantswe a 250–300.
   - Dipotso tse telele tsa Pale le Terama di lokela ho arajwa ka mantswe a 400–450.
   - Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.

7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka tlhoko.

8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.

9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.

10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:

    KAROLO YA A: Metsotso e 40
    KAROLO YA B: Metsotso e 55
    KAROLO YA C: Metsotso e 55

11. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlahisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso TSE PEDI feela ho tsena.

NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. 'Le ahlolwa ke mang?'	Potso e telele ya moqoqo	10	6
2. 'Tlhaho ya Moshoeshoe'	Dipotso tse kgutshwane	10	7
3. 'Tswalo la ka le a hana'	Dipotso tse kgutshwane	10	8
4. 'Ke motsho ke motle'	Dipotso tse kgutshwane	10	9

MMOHO LE

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Thothokiso eo o sa e rutwang: O TLAMEHILE HO araba potso ena.			
5. 'Nke ke ka ba swetsa'	Dipotso tse kgutshwane	10	10
KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO **ELA TLHOKO:** Araba potso E LE NNGWE e telele le E LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o tlameha ho araba ya tse kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso E LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C. **PALE: Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.**			
6. *Botsang lebitla*	Potso e telele ya moqoqo	25	11
7. *Botsang lebitla*	Dipotso tse kgutshwane	25	11
8. *Diepollo*	Potso e telele ya moqoqo	25	14
9. *Diepollo*	Dipotso tse kgutshwane	25	14
10. *Mme*	Potso e telele ya moqoqo	25	16
11. *Mme*	Dipotso tse kgutshwane	25	16
12. *Tutudu ha e patwe*	Potso e telele ya moqoqo	25	19
13. *Tutudu ha e patwe*	Dipotso tse kgutshwane	25	19
KAPA **SENGOLWA SA BOHOLOHOLO: Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa boholoholo.**			
14. *Ke qati e a lomisanwa*	Potso e telele ya moqoqo	25	22
15. *Ke qati e a lomisanwa*	Dipotso tse kgutshwane	25	22
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA **Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.**			
16. *Seyalemoya*	Potso e telele ya moqoqo	25	24
17. *Seyalemoya*	Dipotso tse kgutshwane	25	24

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

18. *Haeso Mafotholeng*	Potso e telele ya moqoqo	25	27
19. *Haeso Mafotholeng*	Dipotso tse kgutshwane	25	27
20. *Lejwe la Kgopiso*	Potso e telele ya moqoqo	25	29
21. *Lejwe la Kgopiso*	Dipotso tse kgutshwane	25	29

ELA TLHOKO: Dikarolong tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e NNGWE e lokela ho ba ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa moqoqo kapa TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane.

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore o fela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	DINOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (√)
A: DITHOTHOKISO (*tseo o di rutilweng*) (Potso e telele ya moqoqo KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–4	2	
A: THOTHOKISO (*eo o sa e rutwang*) (Dipotso tse kgutshwane)	5	1	
B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	6–13 14–15	1	
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	16–21	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		**5**	

ELA TLHOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le E NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso TSE HLANO (POTSO YA 1–5). Araba dipotso TSE THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 5, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba potso e latelang.

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

LE AHLOLWA KE MANG? – TM Lethota

Ha le bolaya lona babolai,
Lona le bolayang katumello;
Na le bolawa ke mang?

Ha lona le tshwara mahlena,
Lona le le a tsamayang atsotse,
Na le tshwarwa ke mang?

Ha le tshwara mashodu,
Lona le le a utswang le mamao,
Na le ahlolwa ke mang?

Ha le ahlola boMabeta,
Lona le beta le ona masea,
Na lona le ahlolwa kemang?

Ha le tsekisa babui ba nnete,
Lona leshano e le dijo tsa lona,
Na lona le tsekiswa ke mang?

Sethothokisi se sebedisitse tomatso ho kgalemela batho ba ahlolang ba bang jwalo ka ha eka bona ha ba na diphoso. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona, o ipapisitse le dikahare tsa thothokiso ena le diketsahalo tsa bophelo ka kakaretso.

Karabo ya hao e be bolelele ba mantswe a 250–300. **[10]**

POTSO YA 2:

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

TLHAHO YA MOSHOESHOE – DCT Bereng

Ke lang motseng lekutukutu?
Rata le bidietsang diotlwaneng?
Ho utlwilweng basadi ba tjhalakang le malapa?
Bahlankana ba qamakelang ka hohle?
Banna ba phehile kgang ho entse jwang?

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

6 Meropa e kgatinngwa ho hlahileng?
7 Manaka a hoa, a houtsa a utlwang?
8 Thomo di duma letomotomo ho etsahetseng?
9 Phala di lla piipii, pii e hlahile kae?
10 Basadi fahleho di a bososela,
11 Barwetsana ba maketse feela
12 Banna ba botsana ka thata …

13 Naha ya hlaka mmala,
14 Thaba tsa yona tsa dumaela;
15 Lehlaso la aparela dithaba,
16 La tsamaya le buisa mahaha ka hohle.
17 Phoofolo tsa etsa lehlaphahlapha,
18 Nyamatsane tsa phalla ka hohle;
19 Batho ba lesa diphoofolo, ba makalla ditaba, 20 Taba tsa hlolla banna le basadi.

2.1 Lentswe 'basadi', le hlaha molathothokisong wa 3 le wa 10. Hona ho re bopela phetapheto ya mofuta ofe? (1)

2.2 Bolela bokgabo bo le bong bo hlahang melathothokisong ya 1 ho ya ho 9, o be o fane ka bohlokwa ba bona. (3)

2.3 Fana ka moelelo o otlolohileng wa molathothokiso wa 5. (1)

2.4 Ke mokgabisopuo ofe o fumanwang molathothokisong wa 16? (1)

2.5 Bohlokwa ba tshebediso ya kgonyetso molathothokisong wa 10 ke bofe? (2)

2.6 Hlalosa maikutlo a qholotswang (tshikgunngwang) ke thothokiso ena yohle. (2)

10

POTSO YA 3:

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

TSWALO LA KA LE A HANA – KPD Maphalla

Tswalo la ka le a hana morena,
Tswalo la ka ha le dumele mobabatsehi;
Ha wena o re ke hlekefetse mekopakopa
Lona le re mafutsana le ona ke batho.

Tswalo la ka le a hana morena,
Tswalo la ka le a hana mookamedi;
Ha wena o re ke kgaohane le dihole
Lona le re le tsona di bopilwe ke Yena.

Tswalo la ka le a hana morena,
Tswalo la ka le a hana matwetwe;
Le re polelo tsa molomo ke modumo feela,
Tabataba e tla hlaka mohla kahlolo.

Tswalo la ka le a hana morena
Tswalo la ka le a hana, le a latola;
Ha le nke tjootjo, ha le dumele kgweela,
Le re nkgekge ya bophelo ke Modimo feela.

3.1 Bolela mokgabisopuo o sebedisitsweng temanathothokisong ya 1, o be o qotse mola o tiisang karabo ya hao. (2)

3.2 Qolla lentswe le re bopelang phetapheto ya mantswe e tsepameng temanathothokisong ya 3, o be o fane ka bohlokwa ba yona melathothokisong eo. (3)

3.3 Ka mantswe a hao, hlalosa se bolelwang ke molathothokiso wa 11. (1)

3.4 Bohlokwa ba tshebediso ya lehlaso ke bofe thothokisong ee? (2)

3.5 Na ke NTLHA kapa MOHOPOLO hore nkgekge ya bophelo ke Modimo feela? Sheba molathothokiso wa 16. (2)
[10]

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

POTSO YA 4:

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KE MOTSHO, KE MOTLE – KPD Maphalla

1 A ke le mameleng pina ke ena
2 Lekodilo la dinako tse ntjha;
3 Pina ena e mathemalodi
4 E thoba maikutlo a sithabetse.

5 Pina e binnwe ke dikgabane maoba,
6 Di e binne di e tsanyaola dikgeleke;
7 Di e binne di thenthetsa dikakapa
8 Di re, 'Ha e le nna ke motsho, ke motle.'

9 'Nna ke motsho, ke motle,
10 Ke pabala hara kgabane tsa lefatshe;
11 Hara ditjaka le nna ke tjaka,
12 Ke ikotla sefuba ha ke ikgalale.'

13 'Nna ke motsho ke motle,
14 Ke ema kapele ha ke thonngwa ka lebitso;
15 Le ha a itshasitse mabewana a lefatshe
16 Le nna ke Seilatsatsi ha ke tlakasele.'

4.1 Bolela mokgabisopuo o sebedisitsweng temanathothokisong ya 4, o be o qotse mola o tiisang karabo ya hao. (2)

4.2 Qolla mantswe a re bopelang phetapheto ya mantswe e tsepameng temanathothokisong ya 2, o be o fane ka bohlokwa ba yona melathothokisong eo. (3)

4.3 Anastrofi e sebedisitswe molathothokisong ofe, temanathothokisong ya 4? (1)

DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

4.4 Hobaneng ha sethothokisi se sebedisitse kgefutsohare molathothokisong wa 9? (2)

4.5 Hlalosa tshusumetso eo dikahare (dikateng) tsa thothokiso ena di nang le yona ho wena. (2)
[10]

MMOHO LE

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

POTSO YA 5: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

O TLAMEHA ho araba potso ena.

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

NKE KE KA BA SWETSA – TM Lekitlane

1 Nka hopola tsa bona ditshokelo le dinyefolo,
2 Ka hopola ohle a bona matonomapesa, meleko,
3 Ke hopole boswele ba bona mokgwa wa bophoofolo,
4 Le mpe tsohle tsa ho nkutlwisa bohloko,
5 Hoba ke be kgutsana tswadi ba ntshiye lepalapaleng,
6 Ba ntshiye lefatsheng la ho fina phatla sehloho,
7 Fatsheng le bodila, fatshe le rarileng methapo phatleng,
8 Masisapelo a lemo tseo ho a nahana ke ho ithuela tshotleho,
9 Mapalesapelo a maoba ho nna ke toro ya bosiu,
10 Ha ke hopola a fetileng matsatsi ke a tsitsipana,
11 Ho a hopola ke tshenyo ya nako dijo nka mpa ka di tlatsa disiu,
12 Nka mpa ka ba thusa mathateng ka lesa ho boborana,
13 Bobe bohle ba bona ke bo fe mosa le lerato ho di metsa,
14 Hoba ha e le ho ba swetsa, le hanyane nke ke ka ba swetsa.

5.1 Bolela bokgabo bo hlahang molathothokisong wa 1. (1)

5.2 Ke phetapheto ya mofuta ofe e sebedisitsweng melathothokisong ya 10 le 11? (1)

5.3 Bolela bokgabo bo sebedisitsweng molathothokisong wa 4, o be o fane ka bohlokwa ba bona. (3)

5.4 Fana ka mokgabisopuo o sebedisitsweng molathothokisong wa 7 ka tshebediso ya mantswe ana, 'fatshe le rarileng methapo phatleng'. (1)

5.5 Ke thuto efe eo re e fumanang thothokisong ee? (2)

5.6 Tshohla bohlokwa ba tshebediso ya lentswelekgohledi, 'boswele' le sebedisitsweng molathothokisong wa 3. (2)

[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, potso e telele ya moqoqo kapa ya dipotso tse kgutshwane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

PALE

POTSO YA 6: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***BOTSANG LEBITLA* – KPD Maphalla**

Sepheo sa mongodi ke ho bontsha hore bophelong **kgutsana ho phela e marapo a thata**. Tshohla mohopolo ona o ipapisitse le ditaba tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 7: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***BOTSANG LEBITLA* – KPD Maphalla**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA A

Taba ya monnamoholo Kgwiti e ntse e dutse Tsietsi ha bohlokwana. O ne a hopotse hore monnamoholo o tla rarolla qaka ena kaha a mo tseba e le kgeleke, e le kgalala, mme a bonahala a tseba dintho tsohle tsa lefatshe. Empa monnamoholo o mo thatafalleditse le ho feta. O bua ka baruti.

Maobane e ne e le Sontaha, mme ba ne ba ile kerekeng. Moruti Ditabe o ne a ruta ka 5 monna e mong ya neng a bitswa Jobo. Ho thwe monna eo e ne e le morui e moholo. Ho thwe ka baka la meleko ya Satane, o ile a lahlehelwa ke tsohle tseo a neng a na le tsona. Ho thwe Satane o ne a mmatla matleng empa a sa mo fumane. Ho thwe Satane o ne a mo kopile ho Modimo. Ho thwe Modimo o ne a itse a ka mo hlokofatsa ka hohle, empa a baballe moya wa hae. Taba ena Tsietsi o ile a utlwa e mo thatafalla haholo. Na Modimo 10 a ka fana ka motho wa hae, a mo fa Satane?

Tsietsi o ne a itse o tla ya botsa moruti Ditabe taba ena empa moruti Ditabe ke motho bohale, ya sa nkeng taba ya bana. Yena ha a tshwane le moruti Moshebi. Hoja moruti Moshebi e ne e le moruti wa kereke ya bona, ho ne ho tla ba monate haholo. Yena o rata moruti Moshebi. 15

Dikolo di kwetswe, mme bana ba bang ba etela beng ka bona. Tsekiso le Dibakiso ba etela habo mmabona.

7.1 Bolela hore ke eng e dutseng Tsietsi ha bohlokwana temeng e ka hodimo. Sheba mola wa 1. (1)

7.2 Ke ntlha efe temeng e totobatsang hore mongodi ke modumedi? (1)

7.3 Ho hlahella ha moruti Ditabe qotsong ena ho re tjebela pele tabeng efe e ileng ya hlaha bukeng ee? (1)

7.4 Ke eng e ileng ya duka kamano ya Tsietsi le bomotswalae Dibakiso le Tsekiso? (1)

7.5 Sepheo sa mongodi ke sefe ka ho sollisa monnamoholo Kgwiti nahathote? (2)

7.6 Ke ketsahalo efe tlhekelong ya buka eo e leng sesupo sa hore bophelo ba Tsietsi bo tlo aparelwa ke mathata? (2)

7.7 Hlalosa hore ke ketsahalo efe e nyallanang hantle le maele ana a reng: 'Motho ke motho ka batho' o ipapisitse le leeto la Tseleng le Tsietsi paleng ena. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA B

Tsatsi ke la Mantaha. Batho bohle ba tletseng ho tla sebetsa ka mofufutso wa phatla tsa bona ba mesebetsing ka ho fapana. Ba bang ba diofising, ba dutse ditulong tse mabotjhobotjho, ba tshwere dipene ba neta pampiri ka tsona. Ba bang ba eme ka pela barutwana ba hlooho di thata, ba leka ho ba bontsha tsela e ba isang leseding. Ba bang ba mebileng, ba kganna dipalangwang ka mefuta ya tsona, ba habile ho phetha mabaka 5 a bohlokwa a bophelo. Ba bang, dihase, ba mekoting, ba leka ho fatela bana ba bona bophelo. Ba fatela lefatshe bophelo. Lena ke letsatsi la mosebetsi ho mosebeletsi e mong le e mong. Ke lona letsatsi la mofufutso.

Le ha ho ngodilwe ho itswe motho o tla phela ka mofufutso wa phatla ya hae, ba bang ba dumela hore dithoto ke lefa la ba bohlale, mme ha bona ke ho kotula moo ba bang 10 ba jetseng. Bao he, ha ba ikgathatse ka ho theohela ha ba bang ba theohetse. Hosane ba tla heletsa ofe mokolokotwane o ikgaetsweng ka thata ke monnga wona? E mong wa batho bao ke Tjhaile Sekolokoto.Tjhaile ke yane e motsho, e mokgutshwanyane, ya phatla ekang terekere. Ke yena motho wa Mohanuwa. Ho ya kamoo meralo e radilweng kateng, eka ba tlamehile ho oroha ba le babedi. 15

Eka moo ba leng teng ha e le Mantaha tjena, ba tlamehile ho ba babedi. Eka moo ba leng teng ho tshwanetse hore ebe ba badile kgapo ya bona ya mafelo a beke, ba inwella dintho tse mona tse nowang, ba a ithabisa.

7.8 Moleng wa 15, mongodi o bolela eng ha a re, 'eka ba tlamehile ho oroha ba le babedi'? (1)

7.9 Dipakeng tsa moruti Moshebi le Mmantsoteng ke mang eo re ka reng ke motshepuwa wa Tsietsi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

7.10 Akaretsa se ileng sa etswa ke Tsietsi le Tsipane nakong eo ba neng ba entse lepolesa motshwaruwa wa bona. (2)

7.11 Ha o lekola Mohanuwa, o bona e le mophetwa wa mofuta ofe? Tshehetsa ka lebaka. (2)

7.12 Bolela ketsahalo e neng e etsahale ka kerekeng e neng e totobatse hantle hore Tsietsi o leqoophe. (1)

7.13 Nakong eo lemulwana la Mohanuwa le hlaselang Tsietsi le Tseleng mme ho kgabola dithunya morung, re le babadi re tshoha hore ba ka nna ba bolawa. Hlalosa lewa lena la bongodi. (2)

7.14 Tshohla ketsahalo e nyallanang hantle le theho ya lebitso la Kgephoha. (2)

7.15 Manolla tomatso e hlahang ketsong ya Mohanuwa ya ho boulella Tsietsi ha a se a utlwana le Tseleng. (3)

[25]

POTSO YA 8: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***DIEPOLLO* – T Seema**

Sepheo sa mongodi ke ho bontsha hore **motswalle** o tlameha ho ba motho ya nang le makgabane feela bophelong. Tshohla mohopolo ona o ipapisitse le ditaba tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 9: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***DIEPOLLO* – T Seema**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA C

Mahlasedi a letsatsi a ne a qeta ho hlaha ha ke fihla ka tlong. Jwalo ka ha ke ne ke ya sedibeng ha ke a tsotella ho sheba hore mosadimoholo o kae, ke fihlile ka siya nkgo mohaolwaneng ka titimela moo ntlo e tjhang. Le dikobo ke sa di alola. O ne a tlwaetse ho tsoha pele ho nako eo, kelello ya ka ya mpha hore mohlomong o se a tsohile ho etsa mesebetsi e meng. Ha ke le tseleng ka re haeba mohlomong mosadimoholo a ke ke a 5 tla ka moreneng, o tla utlwa ka nna. Etswe batho ba motse ona ba ne ba sa mo etele le ho mo etela, ha ho na motho ya tla ikgathatsa ho mo tsebisa, ke nna ya tla mo qoqela.

Ha ke fihla kgotla, batho ba ne ba se ba phuthehile ka bongata. Ka ema pela sehlotshwana sa banana ba bang bao re neng re ka ba dilemong tse lekanang. Mona le
mane o utlwa batho ba bua empa motho ka mong a buela fatshe, erekaha ke letshwele 10 la batho, ba etsa lerata le leholo.

O utlwe mong a re: 'He re kgathetse ke boloi ba motse ona, ha ba bolawe hobane le bona ha ba tshabe ho bolaya.'
E mong le yena a fetole: 'Ke kgale ke bolela ke re mosadimoholo enwa o tsofaditse bohata, ke motshetshele.' 15

9.1 Ke mang 'nkgono' eo Diepollo a buang ka yena temeng ee? (1)

9.2 Ho ya ka tema, bolela lebaka le neng le etsa hore baahi ba Habuasono ba se ke ba rata Motsokapere. Sheba mola wa 6. (1)

9.3 Diepollo o ne a ilo etsa eng moreneng? (1)

9.4 Bolela ketso ya Leemisa e sitisitseng Diepollo hore a fumane mme wa hae. (1)

9.5 Ho fihla ha Diepollo ha Habuasono, a fumana motse wa nkgono e se e le dithako, ho re hetlisa morao ketsahalong efe e kileng ya tshosa Diepollo? (1)

9.6 Ke eng e ileng ya duka kamano ya Diepollo le Dikenkeng? (1)

9.7 Ke ketsahalo efe tlhekelong ya buka eo e leng sesupo sa hore Diepollo o tlo fetoha *hloma o hlomolle*? (2)

9.8 Hlalosa hore maele ana a reng: 'Motho ke motho ka batho' a iponahatsa jwang paleng ena, o ipapisitse le leeto la Diepollo la ho batla batswadi ba hae. (2)

9.9 Na o dumellana le mongodi mohopolong wa ho re baloi ba bolawe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA D

'Ekare nka kgutlisa matsatsi, hore ebe ha re ya Mangaung re tsamaye ka tsela esele. Ha ho fetole letho hobane kajeno ha ke na monna, ke tshwana le mohlolohadi.
Eitse pele re kena Makeleketla ra kopana le mapolesa a entse thibella ka ntle le toropo. Zeblon o ne a tlakasela sa dinyane la ntja le siilwe serameng sa mariha. Ho ne ho se na ntho eo re ka e etsang. Ka loring ke ne ke dutse dipakeng tsa Zeblon le mokganni. Moo 5 ke dumelang hore re tsielehile ha re na boikgethelo ha e se feela hore a inehele, ka utlwa lemati le ikgahlela pela ka. A bitswa ka ntle monna wa Mosotho. Ha ke re mahlo tloha a be a nyonyobela morung o pela tsela, ka nako eo mapolesa a be a thunya bohlaswa a lelekisa Zeblon ka morung. Ha ba ntse ba lelekisa Zeblon, Selatola a e kgotla lori ra kgola phalo. Ntho e tla o makatsa ke hore mapolesa a tsebile jwang hore re nkile 10 tsela eo. Ha lori e ntse e sutsa moya wa ka o ne o sa phomole, ke ne ke ipotsa hore na ebe ho etsahetseng ka Zeblon. Ho ne ho le molemo ho tseba hore o tshwerwe o felletse ntlwanatshwana kapa o felletse thapong, ho feta ho se tsebe moo a leng teng. Ke utlwile ho kgabola ha dithunya, ha ke tsebe le ha e ba ho na le tholwana e mo nepileng.'

9.10 Nakong eo lori ya boZeblon e neng e fihla thibellong ya mapolesa ha ba ne ba le palehong, re le babadi re tshoha hore ba ka nna ba tshwarwa. Hlalosa lewa lena la bongodi. Sheba mola wa 3. (2)

9.11 Sheba mola wa 14 mme o bolele hore ke karaburetso ya mofuta ofe e sebedisitsweng moo. (1)

9.12 Ha o lekola Dikenkeng, o bona e le mophetwa wa mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

9.13 Totobatsa kgethollo e bonahalang tliliniking eo Diepollo a neng a sebetsa ho yona Moemaneng. (1)

9.14 Sepheo sa mongodi ke sefe ka ho etsa hore Diepollo a kgone ho fetola lenane la bakudi ba neng ba emetse ho fumantshwa diphio? (2)

9.15 Dipakeng tsa Mmamolete le Dikenkeng ke mang eo re ka reng ke motshepuwa wa Diepollo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

9.16 Manolla tomatso e hlahang ketsong ya Mmapelepele ya ho hana ha Lemisa a rekisa dikgomo bakeng sa ho fumana tjhelete ya ho ruta Diepollo. (3)
[25]

POTSO YA 10: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***MME* – NP Maake**

Sepheo sa mongodi ke ho bontsha hore **mme** o tlameha ho ba motho ya nang le makgabane feela bophelong. Tshohla mohopolo ona o ipapisitse le ditaba tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 11: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***MME* – NP Maake**

TEMA YA E

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

Ha wa ho reng ha a ne a ka botsa hore motho enwa ha a bitswa Mme tjena bitso la hae hantlentle ke mang, ke wa ha mang, o tswa kae, ha ho motho ya neng a ka e araba potso eo. Haesale ho tloha mohla a neng a fihla a dula ha Lesole, mohatsa Lesole a mo amohela ka lekgonono, o ile a ratwa ke bohle, esitana le yena enwa mohatsa Lesole. Ha Lesole ho ne ho se ho tlala batho, ba tlileng ho tla kopa thuso ho Mme. Motho enwa 5 o ne a tseba meriana le ditlhare tsa Sesotho, tseo ba bangata ba seng ba sa di tsebe. Ka tsatsi le leng ngwana wa mosadi e mong o ne a futuhelwe ke letshollo le makatsang. Ke a kgolwa o ne a na le dikgwedi tse hlano feela. Ngwana a iswa dingakeng, batho ba theosa ba nyolosa, ba fuwa meriana, ngwana a se a le mofubedu disanthaong ke lemao, empa letshollo le sa fele, batho ba se ba sa tsebe hore jwale ba tla etsang. 10

Mosadi enwa ka tsatsi le leng a tla fapohela mona ha Lesole, a tlilo adima tjhelete ya ho isa ngwana sepetlele se seng ka Kgauteng, moo a utlwileng hore ho na le ngaka tse hlwahlwa tse ka nnang tsa thusa.

11.1 Ho ya ka tema, bolela lebaka le neng le etsa hore Mme a ratwe ke bohle. Sheba mola wa 4. (1)

11.2 Bolela lebaka le neng le etsa hore Masesi a thabe ha ho na le lefu hahabo. (1)

11.3 Ho fumana sepatjhe se nang le tjhelete ha Dikeledi komponeng, ho re tjebela pele tabeng efe e ileng ya hlaha bukeng ee? (1)

11.4 Ke eng e ileng ya duka kamano ya Dikeledi le Tsekiso? (1)

11.5 Nakong eo Mmateboho a neng a isa Mme lapeng la hae, re le babadi re tshohela hore sephiri sa Mme se ka tloha sa utullwa. Hlalosa lewa lena la

bongodi. (2)

11.6 Hlalosa hore maele ana a reng: 'Motho ke motho ka batho' a iponahatsa jwang paleng ena, o ipapisitse le diketso tsa Mmateboho. (2)

11.7 Bolela hore ke eng eo Mme a e boneng ho Mmateboho e entseng hore a se ke a itlhalosa ha a fihla lapeng la hae. (1)

11.8 Mmateboho ke mophetwa wa mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA F

Mmateboho o ne a tswe moo ho ya hira koloi e tlo lata Mme a matha sa lehlanya. E ne e re ha a bona lapeng le itseng ho eme koloi, a be a se a kena, a dumedisa.

'Ke hloka koloi kapelenyana, hle, mme.'

'Ntate ya kgannang koloi ena ha a yo. O fihlile mona a e siya, a tsamaya le bontate ba bang ka koloi e nngwe. Ke a bona ho hojana moo ba ileng,' ho hlalosa mme wa lapa 5 lena, a dutse fatshe, a ntse a hlafuna ntshwe, a e tshwella maotong a hae. Kamoo a dutseng a iketlile kateng, ho hlakile hore o tshwenngwa ke nta feela. Le ho bua ke mosebetsi o boima.

Motho wa batho a tloseletsa, a sa re salang hantle le ho re salang hantle. Ha a bona koloi e nngwe e eme ka jareteng, a kene, a dumedise, a qalelle hape. 10

'Ke hloka koloi e ka nkisetsang mme lapeng.'

'O hokae mme eo wa hao ya iswang lapeng, o tahilwe na a sa kgoneng ho itsamaisa?'
'Ha a hole, o ka mona ka ha ausi Diseko,' a bua eka motho eo a buang le yena o a mo tseba ausi Diseko eo wa hae.

'Koloi ena ha o e bona e eme tjena, motho wa batho, ha e tsamaye le ho tsamaya, ke 15 kgale e eme mono,' ho realo mme e mong hona moo lapeng leo. Ere ha Mmateboho a tswa moo, ebe e le hona a bonang hore koloi ena ha e na mabidi, e emisitswe hodima majwe. A bona le bana ba ntseng ba bapala ka hara yona, hore ena ke kgale e sa tsamaye.

A e fumana moo a tsejwang, a se a tsamaile metse e seng mekae, motho wa batho, a 20 se a bile a tsheletse ka nqane ho mmila wa dibese.

11.9 Hobaneng ha Mmateboho a batla koloi a kgelelletse hakaale? Sheba mola wa 3. (1)

11.10 Bapisa semelo sa Mmateboho le sa Diseko. (2)

11.11 Ke ketso efe ya Thollo e mo hlahisang e le ntate ya se nang boikarabelo? (2)

11.12 Manolla tomatso e hlahang ketsong ya Diseko ya ho hana ha bana ba bapalla jareteng ya hae. (3)

11.13 Dipakeng tsa Mmisi Lekena le Mpuse ke mang eo re ka reng ke motshepuwa wa Dikeledi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

11.14 Sepheo sa mongodi sa ho etsa hore Thollo le Diseko ba se ke ba utlwana hohang ke sefe? (2)

11.15 Ha re lekola mahlakore ohle a bophelo ba Mme ho tloha a sa le Matatiele na re ka re ke mme wa sebele? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
[25]

POTSO YA 12: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***TUTUDU HA E PATWE* – M Mahanke**

Sepheo sa mongodi ke ho bontsha hore **titjhere** o tlameha ho ba motho ya nang le makgabane feela bophelong. Tshohla mohopolo ona o ipapisitse le ditaba tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 13: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***TUTUDU HA E PATWE* – M Mahanke**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA G

Modumo wa tshepe e ne e le o fapaneng le wa mehla. Ho ne ho utlwahala hore e letsohong la motho. O ne a e tsukutla; a e kgaruma; a e tidinya, a sa e qekise. E ne e lla e sa kgaotse; e kgabola motjha-o-tjhele. E lla e sa ema sebakeng se le seng. E ne e lla e potela ka kgutlwana sena; e lla e hlaha ka sane. E lla e leba kgorong ya moo ditsohaphora di ntseng di hulanya maoto teng. Bohale ba modumo wa yona bo ne bo 5 fetela pelong, moo bo neng bo fihla bo e fothola habohloko. Motho o ne a iphumana a se a tloselleditse ho se mang ya itseng iu! E llile jwalo, e makaditse ekasitana le ona matitjhere, a iphumaneng a se a le tipatipa ho ya moo bana ba fotseng mela teng. E llile e otlolla mela e tswedipaneng; e kgutsisa le lona lehweshehweshe la metswalle e ntseng e sebelana bosawana. E llile ho fihlela hlooho e thetha sehohlola, e itokisetsa ho 10 amohela baithuti le matijhere. Ha e kgutsa, ha re tu! Kgutso!

Modumo ona wa tshepe o hlile wa utlwahala ho bohle hobane Thabure ha se motse o moholo. Ke motsana feela oo ka baka la ho ba pakeng tsa dithaba o kgobokaneng ha monatjana mme o ikadile ka matswapo ho sika le dithajana tsena tse pedi tseo baahi ba mona ba di tsebang e le Botle le Botlenyana. Ha motho o kena ka lekgalo mahlo a 15 akaretsa motse ona ohle. Hodimo mane matswapong o bona ditshahadi tse kgolo le matlo a ruletsweng ka jwang; athe tlasana mane phuleng ke moo ho bonahalang matlo a sejwalejwale, a batlang a teteane. Mona ho mabenkele ekasitana le dibaka tse ding tsa boikgathollo.

13.1 Modumo wa tshepe, ho ya kamoo mongodi a o hlalosang kateng, o re hlalosetsa eng ka semelo sa mophetwa ya e letsang? Sheba mola wa 1. (2)

13.2 Diketsahalo tse qotsong e ka hodimo di bohatong bofe ba poloto? Tshehetsa karabo ya hao ka ntlha e le nngwe. (3)

13.3 Sheba seratswana sa 1 mme o bolele hore ke karaburetso ya mofuta ofe e sebedisitsweng moo. (1)

13.4 Bolela dintho TSE PEDI tse ileng tsa etsa hore Tutudu a qetelle a se a sa etele moo a holetseng teng. (2)

13.5 Sepheo sa mongodi ke sefe ka puisano e latelang e dipakeng tsa Tutudu le Dikgapane;

'Itlhalose, he, Shakespeare.' Ke Dikgapane eo.
'Keng o sa re Ntsane kapa Mofolo?' (2)

13.6 Dipakeng tsa Tselapedi le Dikgapane ke mang eo re ka reng ke motshepuwa wa Tutudu? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

13.7 Sheba mola wa 8 mme o bolele hore ebe ho a kgolweha hore modumo wa tshepe o ka etsa hore matitjhere a hle a le tipatipe jwalo ka bana ba sekolo ha ba siilwe ke nako. Tshehetsa karabo ya hao. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA H

Ha e le Dikgapane o ne a hlwedisa a sa tswa hlwedisa. A lakatsa hore shwalane e tshware ka pele tsatsing leo hobane a ne a labalabela ho patwa ke lefifi la bosiu ho tle ho se be motho ya mmonang ha a tswa moo ha Tutudu. Leha a ne a bonahala a kgathatsehile hakaalo, nnete o ne a ferekane ho feta ho tshwenyeha. Pelo e ne e otlela hodimo sa ngwana ya tshwerweng ke letswejane. Hlooho yane ya motshehare wa 5 mantsiboya yona e ne e thotse tu! Hantlentle e ne e nketswe sebaka ke ditshepe tse tidinyang di sa kgaotse fubeng sa ngwana enwa wa batho. O phethile thomo ya pelo ya hae, mme o e phethile ka bokgabane. Kajeno o tla robala boroko, e bang ntho e jwalo e teng. Empa hosasa teng? Jo! Ha a nahana tsa hosasa ho re a ipolaye. Empa a ka
ipolaya jwang e le mohale? Kajeno o furalletse lefifi; o tatamalletse kganyeng. O e 10 hlanakile sesadi mme o e hlotse.

Hoba a fihle moo ba buile ka sena le sane pele a kena tabeng. Le yona o hlile a leka ho e kekoloha, empa a qetella a e tobile.

'Thebe o bitsitse kopano mane Letsheng eo sepheo sa yona e leng ho kenya setjhaba sa Thabure moya le ho o senya ho sona. Jwale nna ke ne ke kgethilwe hore ke be ya 15 tla hlalosetsa setjhaba ka bobe ba hao. Empa seo se ntlhotse.'

Ditaba tsena di fihletse Tutudu jwalo ka motho ya ntseng a di lebelletse. O ne a ithutile hore bophelo ke moruhadi o kotsi. Ha sehlahla se sisinyeha, o qwaye hobane o sa tsebe se ka mora sona. Ka baka leo a tadima Dikgapane pakeng tsa mahlo motsotso o molelele. A utlwa a e na le pelaelo. Maikutlo a mang a re a hle a mo leleke hanghang. A 20 sheba fatshe. Ha a phahamisa mahlo a teana le a Dikgapane, mme eo a sisinyeha jwalo ka motho ya tla sadisa hantle. Tutudu leleme la mpa la sitwa ho phetha taelo ya pelo. Moo a reng o tla re, 'Tsamaya,' a ikutlwa a itse 'Dula.'

13.8 Sheba mola wa 3 mme o bolele hore Dikgapane o ne a behwa ke eng ha Tutudu. (1)

13.9 Taba ya hore boThabang ba se ke ba mamela Ntefeleng nakong eo a ba thibang hore ba se ke ba tjhwatla ha Tutudu, e re tjebela pele tabeng efe? (1)

13.10 Bolela lebaka le neng le etsa hore Seipobi a thabele dikopano tsa hae le Tutudu. (1)

13.11 Ke mofuta ofe wa kgohlano o totobatswang ke ketso ya hore Tutudu a re Dikgapane a dule ha a ne a batla hore a tsamaye moleng wa 24? (1)

13.12 Ke ka lebaka la eng ha Thebe a ne a hloile Tutudu ka tsela eo a neng a mo hloile ka yona? Bolela mabaka A MABEDI. (2)

13.13 Nakong eo boThabang ba neng ba hlasela ha Tutudu, rona babadi re tshohela Tutudu. Hlalosa lewa lena la bongodi. (2)

13.14 Manolla tomatso e hlahang ketsong ya Thebe ya ho rekela bana ba sekolo jwala. (3)
[25]

KAPA SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa boholoholo.

POTSO YA 14: POTSO E TELELE

KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela

Sepheo sa mongodi ke ho bontsha hore '**Bolotsana bo ja monga bona**'. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona o ipapisitse le diketsahalo tsa tshomo ya 'Senannapo'. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 15: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa dithoko tsa seboko.

TEMA YA I

NTWA YA BAROLONG

1 Thoane e tswile majweng, thabeng,
2 E tswile bale ba bolotse,
3 Bale ho bolotse ba Lewelewele.
4 O binne pitiki hodima mohlaba.
5 Selepe se madi sa Ramakakane,
6 Se thipa e bohale.
7 Hodiotswana labo Ramakakane,
8 Se thipa e bohale.
9 Hodiotswana labo Ramoretlo
10 La otla Morolong,
11 La mo apesa ka dipheo,
12 Lephatshwa la Mmatau wa Bakgatla.

15.1 Ke mang ya neng a boloditse? (1)

15.2 Ho latela diketsahalo tse ka hara dithoko, na sehlooho sa tsona se nepahetse? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

15.3 Hlalosa hore diketsahalo tse ka hara dithoko di nnetefatsa maele a reng: 'Di ya ha Mahlatsi di ya ka bohlale' ka mokgwa ofe. (2)

15.4 Fana ka moelelo o otlolohileng wa 'La mo apesa dipheo'. (1)

15.5 Ke ofe morabe o neng o hlasetse Barolong? (1)

15.6 Hlalosa karaburetso e botjwang ke mantswe ana:

'Hodiotswana labo Ramoretlo
La otla Morolong' (2)

15.7 Hlalosa hore 'Se thipa e bohale' (molathokong wa 8) ke phetapheto e diehisitsweng ka tsela efe. (2)

15.8 Hlakisa lebaka le neng le etsa hore Thoane a futuhe ha ho boloditswe. (2)

15.9 Sekaseka tshebediso ya lebitso la 'Thoane' dithokong tsena. (3)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA J

PHIRI LE MOTHO

Ba re e ne e le Phiri a ntse a sela. Ka bomadimabe a tshwaswa ke sefi. Phiri a leka ho itshwasolla empa a hloleha, a ka a re o phekgenyaka le ho loma sefi sena empa a hloleha ho ipholosa. Qetellong a inehela Phiri. A ipolella hore o tla mpe a emele mofeta ka tsela.

Phiri ha a ntse a kokometse ka hara sefi a se a bile a lapile, lephako le uba, ke ha ho 5 feta phokojwe. Phiri a re: 'Phokojwe ngwaneso, ha o sa nthusa wa mpa wa ntshwasolla? Ke tshwasitswe ke sefi sena mme ke lapile ebile ke nyorilwe.'

Phokojwe ka bohlajana a araba: 'Ke a hana monna, Phiri. O batla hore ha ke qeta ho o pholosa o ntje.' Phiri a leka ho qekisa Phokojwe, empa Phokojwe a hana a iphetela. Kamora nako e sa fediseng pelo ha feta motho. Motho ha a bona Phiri a tshwasitswe ke 10 sefi a mo qenehela mme a atamela. Phiri a be a se a hoeletsa: 'Hela monna wa heso, a ke o nthuse hle kgabane o ntshwasolle, sefi ke sena se ntshwasitse.' Motho yena a araba ka hore: 'Ebe o ke ke wa ntja ha ke qeta ho o tshwasolla, ke o pholosa?'

Phiri a re: 'Tjhe monghadi, nke ke ka o ja lekgale, ke a hlapanya monna wa heso. Ke a o tshepisa ke re kannete setsweng ke hole.' 15
Motho a tlosa tshepe e neng e notlelletse Phiri mme a mo tshwasolla lerabeng leo. Phiri a tswa …

15.10 Bolela bothata ba Phiri. (1)

15.11 Ntle le Tshwene, ke baphetwa bafe ba bang bao Motho a ileng a nnetefatsa maemo ho bona? Fana ka a le mong feela. (1)

15.12 Hobaneng re ka re Phiri ha a na teboho? (1)

15.13 Ke mophetwa ofe ya hlahang a le bohlale ho feta ba bang tshomong ee?

Tshehetsa karabo ya hao. (2)

15.14 Nnetefatsa taba ya hore Phiri ke sethoto. (2)

15.15 Nakong eo Phiri a tswang moo a neng a tshwasehile, re le babadi re tshohela motho ya mo thusitseng hore a lokolohe (moleng wa 17). Hlalosa lewa lena la bongodi. (2)
[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale araba ya moqoqo.

POTSO YA 16: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***SEYALEMOYA* – RH Moeketsi**

'HA LE THAKGISWE' – M Leduma Sepheo sa mongodi ke ho totobatsa hore **lerato la leruo** ke mohlodi wa botle le bobe. Tshohla mohopolo ona o ipapisitse le diketsahalo tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 17: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***SEYALEMOYA* – RH Moeketsi**

'HA SE BOYA BA NTJA' – PM Ramathe

Bala qotso ena e latelang ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA K

MALESHWANE: Empa ntate o se lebale hore Lesodi ha e sa le ngwana jwalo ka pele. O a hola le yena.
PELA: Wee! O se o mo hodisa kajeno?
MALESHWANE: Ha ke mo hodise, feela …
PELA: Feela ya eng hobane ke moo o se o mo etsa monnanyana kajeno?
MALESHWANE: Bona mona monnamoholo, e se ka re ha ke o hlompha ka ho buisana le wena hantle, yaba o bolela ha ke hodisa ngwana!
PELA: Helang, jwale o tonatonela nna mahlo? O tella hampe hakaakang Maleshwane.
MALESHWANE: Esale o kena mona ke ntse ke bona hore …
PELA: Tlohela kwana! Ha o lle madi ngwanana ke o jwetse! Ha o lokela ho kgalemela ngwana, o bolela kamoo a hodileng kateng? O batla ho ntellisa ka ngwana eo, ke ntse ke bona hore ke wena ya mo kenyang moya? Hm!
MALESHWANE: Ntate Pela a ko kgaohane le nna ka ngwana enwa wa hao ya o hlotseng le wena!
PELA: O tla ntlhola hantle ho se tjena. Ke ilo robala nna, hobane ke a bona o batla ho itlhakolela ho nna ka ho se tsebe ho ba mosadi le motswadi … Sala o ntse o qhibidiha moo! ...

17.1 Kgohlano e pakeng tsa Pela le Maleshwane qotsong ee, e mabapi le eng? (1)

17.2 Mantswe ana a Maleshwane, 'Empa ntate o se lebale hore Lesodi ha e sa le ngwana jwalo ka pele …' a re tjebela pele ketsahalong efe? Sheba mola wa 1. (1)

17.3 Ke bohato bofe boo Lesodi a ileng a rera ho bo nka ho qoba ho tobana le batswadi ba hae ka taba ya ho nyala? (1)

17.4 Tema e ka hodimo e mothating ofe wa poloto? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

17.5 Hlalosa phapano ya mokgwa wa kgodiso ya bana e teng dipakeng tsa Pela le Maleshwane. (2)

17.6 Hlalosa sepheo seo Pela a neng a botsa Lesodi ka sona hore ha a ikemiseditse ho nyala tjee, ebe o na le dikgomo na. (2)

17.7 Seholla puo ya Pela ya hore a re Maleshwane ha a lle madi. Sheba mola wa 12. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA L

LESODI: Ka ba ka thaba, banna! Ke kopane le wena hantle moratuwa. O tsebile jwang hore ke tla feta moo?
KGASIANE: Le nna ke kopane le wena hantle abuti Lesodi, mme ke tla ke ntse ke rapela ka pelo hore eka nka kopana le wena.
LESODI: Empa ha o a thaba Kgasiane moratuwa, molato keng?
KGASIANE: Ke tloha lapeng mane e le ha ho fihla batho ba bang, bontate ba bang tjena, bao ke sa ba tsebeng.
LESODI: Ke a kgolwa ke bontate, ba tlile lapeng mono ka taba yane ya rona, akere?
KGASIANE: Lesodi hobane ke a o rata, feela ha ke batle ha o ka wela tsietsing o sa hlokomele.
LESODI: Empa hobaneng Kgasiane? Keng?
KGASIANE: Mantswe a ka a mabedi ho wena abuti Lesodi: Nakana tsa ho rweswa ha di kgomarele hlooho. Ke ntswe la pele. La bobedi ke la hore: ha se boya ba ntja e o lommeng.

17.8 Ke eng e re bolellang hore ke tlwaelo hore Lesodi le Kgasiane ba kopane sebakeng see? (1)

17.9 Bolela lebaka le etsang hore Kgasiane a fetohele Lesodi malebana le qeto ya bona ya ho nyalana. (1)

17.10 Sehalo se utlwahalang puong ya Lesodi ke sefe? Tshehetsa karabo. (2)

17.11 Hlakisa ketsahalo E LE NNGWE e bakang tsitsipano tshwantshisong ena. (1)

17.12 Sepheo sa baeti ba tlileng habo Kgasiane ke sefe? Sheba mola wa 6. (1)

17.13 Re ka re Mmaleshwane ke sebapadi se tjhitja kapa se sepapetlwa, ho latela dipuo le diketso tsa hae? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

17.14 Ana o dumellana le polelo ee, e reng: Kgasiane ha a na botsitso, ke lehlaka le pheulwang ke moya? Tshehetsa karabo ya hao o ipapisitse le diketsahalo tsa tshwantsiso ena. (3)

17.15 Mongodi o hlahisa mookotajana wa 'thetso' ka tsela efe sengolweng see? (2)
[25]

POTSO YA 18: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***HAESO MAFOTHOLENG* – CJ Teleki**

Sepheo sa mongodi ke ho totobatsa hore **ho hloka botsitso** ha motho ho mo lebisa tshenyehong ya bophelo ba hae. Tshohla mohopolo ona o itshetlehile ka diketsahalo tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 19: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

***HAESO MAFOTHOLENG* – CJ Teleki**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA M

MAPETLA: Mafotholeng mona ke hlahetse teng ebile ke tsofalla teng. Tsa teng le tsa ka mathoko ke di tseba ka botlalo! Ke tseba le kamoo Pitso e leng lenyekathipa kateng. Empa le ha ho le jwalo kajeno ho buuwa ka mora wa hae Molefi ya sebetsang diofising tsa mmuso. Ruri thuto e tseba ho tumisa mehofe! Na nka be ke se ke tlohela feela tjee? Lekgale! Maemo a Molefi a ke ke a tlotlolla a ditloholwana tsa rona ka mokgwa tsela e tjena. Ke lokela ho hlokomela hore Molefi o duba thankga bophelong ba hae bohle. E re ke ye habo mane ke yo di fofonela le hona ho di fonoka ha ho hlokahala.
Ke tla fihla ke itahisitse e le hore ba tle ba kgone ho nya matsete. Butle! Ere ke late molamu wa ka ka mane ka ntlong ke tswe ke iqeka. Itjhu! Mangole le seholoholo tsa tla tsa nkgola. Banna! Ha o tshaba o tshabe boqheku! Ako bone kamoo ke tsamayang habohloko kateng. Empa le ha ho le jwalo, ho fihla ke sa tla be ke fihle. Eke! Ke ona. Ere ke hle ke leke.
TAKADIMANE: *(O fihla habo Molefi ya dutseng le Disebo ka ntlong ya jwang e ruletsweng ka makgethe ke seahihadi sa seithatihadi sa motho.)* Ka ntlong! Ho a kenwa?
DISEBO: Helang basadi! Haeka ke lentswe la Takadimane? Kena Motshoeneng!
TAKADIMANE: Dumelang ka tlong! Banna, ho neneng ke kokota! Feela ha se feela banna, ke a kgolwa le ne le tshwere moqoqo o monate …

19.1 Molato wa Molefi eo ho buuwang ka yena, ke ofe? Sheba mola wa 6. (1)

19.2 Fana ka sebapadi SE LE SENG seo e neng e le motswalle wa sebele wa Molefi ho tswa qotsong. (1)

19.3 Sehalo se utlwahalang puong ya Mapetla ke sefe? Tshehetsa karabo. Sheba mola wa 2–3. (2)

19.4 Tema e ka hodimo e mothating ofe wa poloto? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

19.5 Hlalosa phapano ya maikutlo e teng dipakeng tsa Pitso le Mojabeng mabapi le ho lokisa bophelo ba Molefi. (2)

19.6 A ko bolele ketsahalo E LE NNGWE e bakang tsitsipano tshwantshisong ena. (1)

19.7 Qeto ya Molefi ya ho hlala Montsheng, e re tjebela pele ditabeng dife tsa tshwantshiso ee? (1)

19.8 Hlahisa mookotajana wa 'lerato' tshwantshisong ena. (2)

19.9 Seholla diketso tsa Ngatane tse lebisitseng tshenyehong ya bophelo ba Molefi. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA N

MOLEFI: Ha e le bona bophelo bo thata, bo naka di maripa. Ha e le hantlentle ho phela ke eng? Hobaneng ha motho a tlisitswe lefatsheng ho tla phela? Ha e le hantlentle motho o lokela ho phela jwang e le hore a tle a kgotsofatse ba bang lefatsheng? Na ke tshwanelo hore motho a phelele mathata lefatsheng? Hobaneng ha nna ke rapela bosiu le motsheare empa ho se phetoho ya letho bophelong ba ka? Ako bone, hona jwale Morongwe o mpeteleditse ngwana eo eseng wa ka. Ebile matsatsing ana Morongwe o botjholotjholo. Ako re nke ke yo mmotsa ditaba tsa maobane bosiu. *(O kena ka kamoreng moo Morongwe a robetseng teng.)* Morongwe, maobane mantsiboya ke letseditse sepetlele, mme ka utlwa ho thwe o ofile ho tloha Labone. Ako mpolelle hore na bosiung ba Labone le ba Labohlano o ne o ile kae? ... Morongwe! Haeka tjee o thotse empa ke ntse ke bua le wena molato ke eng?
MORONGWE: Ke mang ya reng nna ke ne ke sa ya mosebetsing?
MOLEFI: Ke mooki ya ileng a arabela mohala nakong eo ke neng ke letseditse sepetlele!

MORONGWE: Molefi, ebe o qetetse ho mpua hampe le baokinyana bao ba hao! O nkgella fatshe hakaakang! O se ke wa ba wa nahana hore nna ke tshwana le ausiao yane wa lefetwahadi! O nahana hore ke ha e ba ke ne ke ile kae? O se ke wa ntubela le ho nketsa letekatse! 20

19.10 Kgohlano e dipakeng tsa Molefi le Morongwe qotsong ee, e mabapi le eng? (1)

19.11 Seabo sa bohale ba Morongwe ke sefe qotsong ee? Sheba mola 18. (2)

19.12 Ho latela dipuo le diketso tsa Mojabeng o ka re ke sebapadi se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

19.13 Fana ka matshwao A MABEDI a tiisang hore ditaba tsa tshwantshiso ena di etsahala mehleng ya demokerasi. (2)

19.14 Ana o dumellana le polelo ee, e reng: 'Molefi ha a na botsitso, ke lehlaka le pheulwang ke moya?' Tshehetsa karabo ya hao o ipapisitse le diketsahalo tsa tshwantshiso ena. (3)
[25]

POTSO YA 20: POTSO E TELELE YA MOQOQO

***LEJWE LA KGOPISO* – T Letshaba**

Sepheo sa mongodi ke ho totobatsa hore lerato la tjhelete ke mohlodi wa botle le bobe. Tshohla mohopolo ona o ipapisitse le diketsahalo tsa buka ka kakaretso.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. **[25]**

POTSO YA 21: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA O

TSIETSI: Matsatsi a a loyana, monna Thape …
THAPELO: *(O mo kena hanong.)* Tloha mona! Ako tswe ka taba hle, monna, o tlohelle ho nkisa kwana le kwana tjena jwalo kaha eka ke ntho e sa tlalang. Taba di mahlong ho wena mona, mme leha ho ka ba ha thwe ntho di a tshwana ntho e kgolo eo o lekang ho mpatela yona. 5
TSIETSI: Atjhe, mohlomong letsatsi la kajeno ha se la ka, moshana ntate.
THAPELO: Monna, ha esale o le nyaile la ba la koloba ho tloha ha o ne o fihla kwano mosebetsing hoseng hona. Seo ke sesupo sa hore ho thata ho a nyolosetsa kamoo, mme ya se nang sekaja mmae a tele. *(O sisinya hlooho.)* Mokgwa hao ke o tseba o le lehehle, o sa kgutsa jwalo ka nqalo ya bafu tjena! 10

TSIETSI: Ha ke tsebe ke hlalose jwang jwale, hoba ha ho nnete e fetang ena eo ke seng ke o jwetsitse yona.
THAPELO: Tjhe, ha re di tlohele di hole mmoho ha eba eo ke yona nnete ya mmakoma. Feela leha ho le jwalo, ke sa ntse ke na le kgwao ho sena seo o sa tswa 15 ntjwetsa sona, moshana ntate, mme ha ho kgang le teng ha o sa batle ho phunya seso hore se tswe boladu. Ke tshepa hore o tla nya matsete mohla pelo le maikutlo di o dumellang ho etsa jwalo.

21.1 Mantswe ana 'Matsatsi a a loyana, monna Thape …' a re bolella eng ka maemo a ditaba tse amang bophelo ba Tsietsi? Sheba mola wa 1. (2)

21.2 Bolela dintho TSE PEDI ka hare ho tshwantshiso tse re nnetefaletsang hore diketsahalo di etsahala mehleng ya demokerasi. (2)

21.3 Sehalo se utlwahalang puong ya Tsietsi moleng wa 6, ke sefe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

21.4 Ke phetoho efe e bileng teng bophelong ba Tsietsi kamora ho nyaolwa mosebetsing? (1)

21.5 Hlalosa hore qotso e ka hodimo e mothating ofe wa poloto. (2)

21.6 Hlahisa mookotajana wa 'bobodu' tshwantshisong ena. (2)

21.7 Seholla dipuo tsa Naledi ho Tsietsi kamora hoba Tsietsi a lahlehelwe ke mosebetsi. (2)

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA P

MMABATHO: *(O shebahala a sa thaba)* Ke a ipotsa hore ho tlile jwang hore o qetelle o ahetse mantswe a ka lesaka, Mohlouwa.
MOHLOUWA: Ke ile ka jella tshisinyo ya hao masapo a hlooho, Mmabatho, mme ka mora moo yaba ke nka qeto ena ke sa qeaqee le ho qeaqea. Ha ke batle hore ka moso mona o be o ntjodietsa ka hore ke nyatsa maikutlo 5 a hao.
MMABATHO: Feela phalo e sa ntse e eme le lesemela ho nna mona. Hohang ha ke utlwisise hore hobaneng o sebeditse ditaba ka pelenyana tjena, hoba o ne o eme ka lerapo thabeng ha ke ne ke sisinya hore o tebele dikebekwa tsena tsa bomatjekelane mosebetsing. 10
MOHLOUWA:O tjho jwang jwale, mme? Hona keng eka ha o a thaba tjee?
MMABATHO: Ha se hore hakaalo ha ke a thaba, feela hoja ke hlatswehile qati hore ebe o kgonne ho nyaola Tsietsi mosebetsing, empa ke makatswa ke hore o tlohetse Thapelo morao. Ha ke re nonyana tsa siba le le leng di fofa mmoho? 15
MOHLOUWA: Se tatele moro nama e eso butswe, Mmabatho. Mokgwaka ke e ke rate hore ke sebetse ditaba ka manane hore ke se iphumane ke ikentse tshotso dinaleng. Etlare ha nako le motsotso di dumela ke tla bona ka ho feta hore ke etsa jwang ka Thapelo.

21.8 Qotsa mantswe a re tsebisang hore Mohlouwa o hlile a nahanisisa qeto ya hae malebana le ho tebela Tsietsi mosebetsing pele a e phetha. (1)

21.9 Molemo wa tshebediso ya ditaelo tsa sethaleng (mantswe a ka masakaneng) moleng wa 1, ke ofe? (1)

21.10 Bolela dintho TSE PEDI tse belaeditseng Tsietsi hore Naledi o se a kene dikamanong tsa marato. (2)

21.11 Hlalosa seabo sa bana ba Naledi le Tsietsi molapolotong wa tshwantshiso ena. (2)

21.12 Re ka re Mmabatho ke sebapadi se tjhitja kapa se sepapetlwa, ho latela dipuo le diketso tsa hae? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

21.13 Tshoso e neng e etswa ke Naledi ho Tsietsi ya hore o tla mo siya ebang a sa

ntlafatse maemo a lelapa la bona, e re tjebela pele ditabeng dife tsa tshwantshiso ee? (1)

21.14 Ana o dumellana le polelo ee, e reng: 'Naledi ha a na botsitso, ke lehlaka le pheulwang ke moya'? Tshehetsa karabo ya hao o ipapisitse le diketsahalo tsa tshwantsiso ena. (3)
[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

[redacted]

KEREITI YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BORARO (P3)

PUDUNGWANA 2023

MATSHWAO: 100

NAKO: Dihora tse 3

Pampiri ena e na le maqephe a 5.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe ka DIKAROLO TSE PEDI:

KAROLO YA A: Moqoqo (50)
KAROLO YA B: Ditema tsa Kgokahano (2 x 25) (50)

2. Araba potso E LE NNGWE KAROLONG YA A le dipotso TSE PEDI KAROLONG YA B.

3. Araba dipotso TSOHLE ka puo eo o lekanyetswang ka yona.

4. Qala karolo KA NNGWE leqepheng LE LETJHA.

5. Etsa moralo wa tema e nngwe le e nngwe (ka ho etsa mmapa wa monahano/daekramo/tjhate e bontshang tatelano ya mehopolo kapa lenane la dintlha tseo o tlang ho ngola ka tsona). Ha o qetile ho ngola tema ya hao, e bale hape ho hlaola diphoso. Meralo e hlahiswe QALONG ya tema ka nngwe.

6. Meralo yohle e totobatswe ka tshwanelo hore ke meralo. O eletswa hore o sehe mola ho habahanya meralo, mme o se sehe mola ho habahanya moqoqo kapa tema ya ho qetela e tlang ho tshwauwa.

7. O eletswa ho sebedisa nako ka mokgwa ona:

KAROLO YA A: Metsotso e ka bang e 100
KAROLO YA B: Metsotso e ka bang e (2 x 40) 80

8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.

9. Sehlooho se se ke sa balellwa e le karolo ya palo ya mantswe.

10. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

KAROLO YA A: MOQOQO

POTSO YA 1

Kgetha sehlooho kapa setshwantsho SE LE SENG ebe o ngola moqoqo wa bolelele ba mantswe a 400 ho isa ho a 450 (dikahare feela). Se lebale ho etsa moralo, o boele o lekole tema ya hao botjha ka ho e hlaola diphoso.

1.1 Nako ya phomolo le boikgutso ya fetoha masisapelo! **[50]**

1.2 Batswadi ba lokela ho tseba bahlankana/dikgarebe tsa bana ba bona. **[50]**

1.3 Lekgetlo la ka la pele la ho iswa sepetlele ka lebaka la ho kula. **[50]**

1.4 Ho lokile hape ha ho a loka hore baithuti ba etse dithuto tsa bona ka marangrang a inthanete. **[50]**

1.5 Ebe kolobetso ya nokeng e lokile kapa tjhe? **[50]**

Kgetha setshwantsho SE LE SENG ho tse latelang, o ntano ngola moqoqo ka sehlooho se se tlisang kelellong ya hao. Nomora potso ya hao (1.6, 17 KAPA 1.8). O nehe moqoqo wa hao sehlooho se loketseng.

ELA TLHOKO: Ho tlamehile ho ba le kgokahano dipakeng tsa moqoqo wa hao le setshwantsho seo o se kgethileng.

1.6

[Setshwantsho sena se nkuwe ho tswa ho encrypted-tbnO.gstatic.com] **[50]**

1.7

[Setshwantsho sena se nkuwe ho tswa ho www.humanebaders.org] **[50]**

1.8

[Setshwantsho sena se nkuwe ho tswa ho encrypted-tbnO.gstatic.com] **[50]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 50

KAROLO YA B: DITEMA TSA KGOKAHANO

POTSO YA 2

Kgetha mme o ngole ditema TSE PEDI tsa bolelele ba mantswe a 180 ho isa ho a 200 (dikahare feela) temeng ka nngwe. Se lebale ho etsa moralo, o boele o lekole tema ya hao botjha ka ho e hlaola diphoso.

2.1 **LENGOLO LA SETSWALLE**

Ngwaneno o nketswe mokotlana wa diphahlo le tjhelete ke dinokwane. Mo ngolle lengolo o mo tshedise ka tahlehelo eo. **[25]**

2.2 **LENGOLO LE YANG KORANTENG**

Ngola lengolo le yang koranteng moo o tletlebang ka leqeme la mosebetsi ho batjha ba naha ena. **[25]**

2.3 **ATIKELE E YANG MAKASINENG**

Ngola atikele e yang makasineng moo o hlahisang maikutlo a hao ka bana bana ba emang ditsheng tsa mabenkele le ho kena matlong ba kopa ditjhelete. **[25]**

2.4 **NALANE YA BOPHELO BA MOFU (OBITJHUARI)**

Motswalao o hlokahaletse kotsing ya koloi. Ngola nalane ya tsa bophelo ba hae. **[25]**

2.5 **RAPOROTO YA SEMMUSO**

O bone moithuti ya neng a dutse haufi le wena a kopitsa nakong ya ditlhahlobo mme lefapha la ditlhahlobo le o kopile ho ba etsetsa raporoto.
Ngola raporoto mabapi le ketso eo. **[25]**

2.6 **INTHAVIU E NGOLWANG**

Thabo ke sebohodi seyalemoyeng sa setjhaba. Ngola inthaviu e dipakeng tsa hae le Letona la sepolesa moo ba buisanang ka ho kwetelwa ho seng ho jele setsi ha makoloi. **[25]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 50
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 100

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello

Confidential

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

[redacted]

[redacted]

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BORARO (P3)

PUDUNGWANA 2024

MATSHWAO: 100

NAKO: Dihora tse 3

Pampiri ena e na le maqephe a 5.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe ka DIKAROLO TSE PEDI:

KAROLO YA A: Moqoqo (50)
KAROLO YA B: Ditema tsa Kgokahano (2 x 25) (50)

2. Araba potso E LE NNGWE KAROLONG YA A le dipotso TSE PEDI KAROLONG YA B.

3. Araba dipotso TSOHLE ka puo eo o lekanyetswang ka yona.

4. Qala karolo KA NNGWE leqepheng LE LETJHA.

5. Etsa moralo wa tema e nngwe le e nngwe (ka ho etsa mmapa wa monahano/daekramo/tjhate e bontshang tatelano ya mehopolo kapa lenane la dintlha tseo o tlang ho ngola ka tsona). Ha o qetile ho ngola tema ya hao, e bale hape ho hlaola diphoso. Meralo e hlahiswe QALONG ya tema ka nngwe.

6. Meralo yohle e totobatswe ka tshwanelo hore ke meralo. O eletswa hore o sehe mola ho habahanya meralo, mme o se sehe mola ho habahanya moqoqo kapa tema ya ho qetela e tlang ho tshwauwa.

7. O eletswa ho sebedisa nako ka mokgwa ona:

KAROLO YA A: Metsotso e ka bang e 100
KAROLO YA B: Metsotso e ka bang e (2 x 40) 80

8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.

9. Sehlooho se se ke sa balellwa e le karolo ya palo ya mantswe.

10. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

KAROLO YA A: MOQOQO

POTSO YA 1

Kgetha sehlooho kapa setshwantsho SE LE SENG ebe o ngola moqoqo wa bolelele ba mantswe a 400 ho isa ho a 450 (dikahare feela). Se lebale ho etsa moralo, o boele o lekole tema ya hao botjha ka ho e hlaola diphoso.

1.1 Ke ne ke harohe letswalo ha ke ipona ke hlahile marangranng a setjhaba! **[50]**

1.2 Boemo ba bophelo Afrika Borwa dilemong tse hlano tse tlang. **[50]**

1.3 Ho monate ebile ho bohloko ho phela metseng ya ditoropo. **[50]**

1.4 Ebe matitjhere a lokela ho jariswa boikarabello ba sephetho se sebe sa materiki? **[50]**

1.5 Bosiu boo bo ile ba ba bolelele ka ho fetisisa! **[50]**

Kgetha setshwantsho SE LE SENG ho tse latelang, o ntano ngola moqoqo ka seo sehlooho se se tlisang kelellong ya hao. Nomora potso ya hao (1.6, 17 kapa 1.8).
O nehe moqoqo wa hao sehlooho se loketseng.

ELA TLHOKO: Ho tlamehile ho ba le kgokahano dipakeng tsa moqoqo wa hao le setshwantsho seo o se kgethileng.

1.6

[Setshwantsho sena se nkuwe ho tswa ho www.vectorstock.com] **[50]**

1.7

[Setshwantsho sena se nkuwe ho tswa ho www.stockhom.co.za] **[50]**

1.8

[Setshwantsho sena se nkuwe ho tswa ho www. stockhom.co.za] **[50]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 50

KAROLO YA B: DITEMA TSA KGOKAHANO

POTSO YA 2

Kgetha mme o ngole ditema TSE PEDI tsa bolelele ba mantswe a 180 ho isa ho a 200 (dikahare feela) temeng ka nngwe. Se lebale ho etsa moralo, o boele o lekole tema ya hao botjha ka ho e hlaola diphoso.

2.1 LENGOLO LA SEMMUSO

Ngolla moreki ya qetileng dikgwedi tse tharo a sa lefe mokitlane wa hae lengolo, ho mo hopotsa ho lefa mokitlane wa hae. **[25]**

2.2 PUO

O kgethilwe jwalo ka moemedi wa baithuti ho tshetlehela batswadi ba baithuti ba kereiti ya 12 puo kamora tlhahlobo ya sekamakgaolakgang. Ngola puo eo. **[25]**

2.3 PUISANO

Ngola puisano dipakeng tsa ngwana le motswadi ka bohlokwa ba dipapadi. **[25]**

2.4 RAPOROTO EO E SENG YA SEMMUSO

Dikgohola di bakile tshenyo e kgolo motseng wa heno. Ngolla majoro wa motse wa heno raporoto, o tlalehe ka tshenyo eo. **[25]**

2.5 IMEILI

Ngolla mookamedi wa mokgatlo o ikemetseng imeili, o mo kope ho tjhakela motseng wa heno, a tlo buisana le batjha ka tsa tlhokomelo ya tikoloho. **[25]**

2.6 TEKOLOKAKARETSO

O sa tswa etela merafong. Ngola tekolokakaretso ka sebaka seo. **[25]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 50
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 100

NSC Confidential

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello

Confidential

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BORARO (P3)

PUDUNGWANA 2025

MATSHWAO: 100

NAKO: Dihora tse 3

Pampiri ena e na le maqephe a 5.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe ka DIKAROLO TSE PEDI:

KAROLO YA A: Moqoqo (50)
KAROLO YA B: Ditema tsa Kgokahano (2 x 25) (50)

2. Araba potso E LE NNGWE KAROLONG YA A le dipotso TSE PEDI KAROLONG YA B.

3. Araba dipotso TSOHLE ka puo eo o lekanyetswang ka yona.

4. Qala karolo KA NNGWE leqepheng LE LETJHA.

5. Etsa moralo wa tema e nngwe le e nngwe (ka ho etsa mmapa wa monahano/daekramo/tjhate e bontshang tatellano ya mehopolo kapa lenane la dintlha tseo o tlang ho ngola ka tsona). Ha o qetile ho ngola tema ya hao, e bale hape ho hlaola diphoso. Meralo e hlahiswe QALONG ya tema ka nngwe.

6. Meralo yohle e totobatswe ka tshwanelo hore ke meralo. O eletswa hore o sehe mola ho habahanya meralo, mme o se sehe mola ho habahanya moqoqo kapa tema ya ho qetela e tlang ho tshwauwa.

7. O eletswa ho sebedisa nako ka mokgwa ona:

KAROLO YA A: Metsotso e ka bang e 100
KAROLO YA B: Metsotso e ka bang e (2 x 40) 80

8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.

9. Sehlooho se se ke sa balellwa e le karolo ya palo ya mantswe.

10. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

KAROLO YA A: MOQOQO

POTSO YA 1

Kgetha sehlooho kapa setshwantsho SE LE SENG ebe o ngola moqoqo wa bolelele ba mantswe a 400 ho isa ho a 450 (dikahare feela). Se lebale ho etsa moralo, o boele o lekole tema ya hao botjha ka ho e hlaola diphoso.

1.1 Molemo o a bolaya. **[50]**

1.2 Sehloho se bakwang ke ho utsuwa ha dithapo tsa motlakase. **[50]**

1.3 Leha mashodu ao a bolaile ntja ya ka, feela e ne e lwane ntwa e kgolo. **[50]**

1.4 Ho nka kgefu kamora ho fumana lengolo la sehlopha sa materiki ho molemo hape ha ho molemo. **[50]**

1.5 Na sekolo se lokela ho kena matsatsi a mahlano bekeng? **[50]**

Kgetha setshwantsho SE LE SENG ho tse latelang, o ntano ngola moqoqo ka seo sehlooho se se tlisang kelellong ya hao. Nomora potso ya hao (1.6, 1.7 KAPA 1.8). O nehe moqoqo wa hao sehlooho se loketseng.

ELA TLHOKO: Ho tlamehile ho ba le kgokahano dipakeng tsa moqoqo wa hao le setshwantsho seo o se kgethileng.

1.6

[Setshwantsho sena se nkuwe ho tswa ho getty images] **[50]**

1.7

[Setshwantsho sena se nkuwe ho tswa ho getty images] **[50]**

1.8

[Setshwantsho sena se nkuwe ho tswa ho www.stockhom.co.za] **[50]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 50

KAROLO YA B: DITEMA TSA KGOKAHANO

POTSO YA 2

Kgetha mme o ngole ditema TSE PEDI tsa bolelele ba mantswe a 180 ho isa ho a 200 (dikahare feela) temeng ka nngwe. Se lebale ho etsa moralo, o boele o lekole tema ya hao botjha ka ho e hlaola diphoso.

2.1 LENGOLO LA SETSWALLE

Ngolla moahisane wa hao lengolo o mo lebohe ha a ile a le salla le ntlo ha le ne le ile matsatsing a phomolo. **[25]**

2.2 PUO EO E SENG YA SEMMUSO

O modulasetulo wa lekgotla la tsamaiso la baithuti. Mosuwehlooho o o thontse ho tshetlehela baithuti ba ipabotseng dithutong tsa bona puo. Ngola puo eo. **[25]**

2.3 LENGOLO LE YANG KORANTENG

O moahi wa motseng wa Matsieng. Ngolla koranta ya Lesedi la setjhaba mme o hlahise ngongoreho ya hao ka ditsotsi tse tlatlapang matlo a batho e le ha di iphethotse basebeletsi ba setjhaba. **[25]**

2.4 ATIKELE YA KORANTENG

O mokudi ya fumanang dipidisi tliliniking ya motse wa heno. Ngola atikele ya koranteng moo o ntshang maikutlo a hao ka ditshebeletso tsa tliliniki tse putlameng. **[25]**

2.5 INTHAVIU E NGOLWANG

O sa tswa hapa kgau tlhodisanong ya tjhese sekolong sa heno. Ngola inthaviu e dipakeng tsa hao le mohlophisi wa dipapadi moo le buisanang ka tlholo ya hao. **[25]**

2.6 OBITJHUARI (NALANE YA TSA BOPHELO BA MOFU)

O kopilwe ke lelapa ho ngola obitjhuari ya rangwane wa hao ya kutseng nako e kgutshwane a ba a tlohela lefatshe le ka kwano. Ngola obitjhuari eo. **[25]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 50
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 100